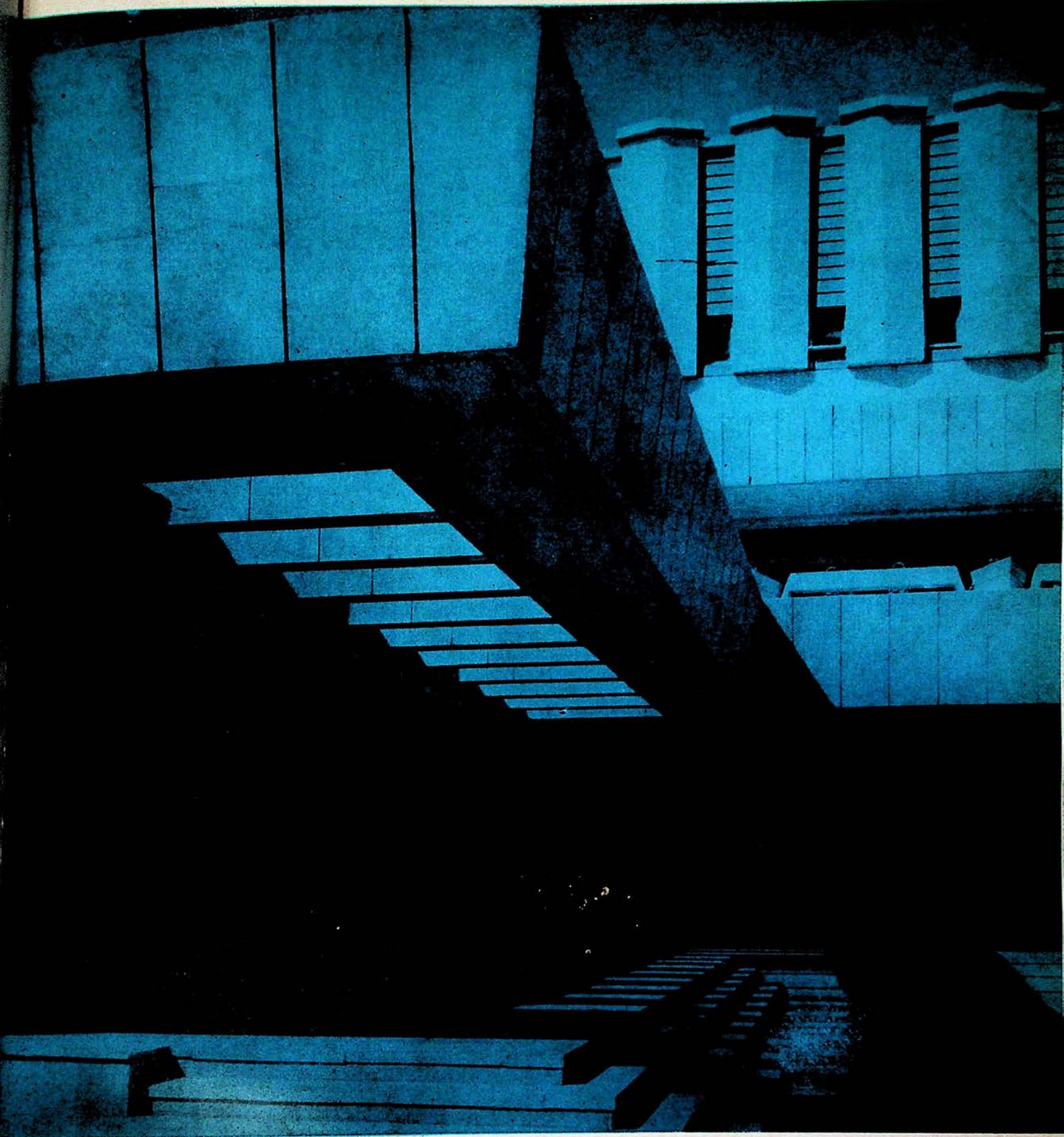

10 - 1978

архитектура

10 - 1978

ГОДИНА ДВАДЕСЕТ И ПЕТА

архитектура

на Съюза на архитектите в България
и на Комитета по архитектура и благоустройство

СПИСАНИЕ

ЖУРНАЛ

Союза архитекторов в Болгарии
и Комитета по архитектуре и благоустройству

architectura

de l'Union des Architectes en Bulgarie
et du Comité de l'Architecture et de l'Aménagement

REVUE

СЪДЪРЖАНИЕ

SOMMAIRE

Арх. МАРГАРИТА ХАРБОВА. Читалище „Виделина“	3	Arch. MARGARITA HARBOVA. Le foyer de lecture "Vidélina"
Арх. ИЛИЯ КАЛАЙДЖИЕВ. Монументът „Златна Тракия“ при южния вход на Стара Загора	8	Arch. ILIA KALAJDJEV. Le monument "Thrace d'or" à l'entrée sud de Stara Zagora
Арх. ИВАН БЕДЖЕВ. Опитът от изграждането на жилища с експлоатационна гъвкавост	10	Arch. IVAN BEDJEV. L'expérience acquise lors de la construction de logements se prêtant à de multiples combinaisons
Арх. ЯН КОУБА. Жилищният район „Била цеста“ в Теплице, Чехословакия	14	Arch. IAN KOUBA. Le quartier résidentiel "Bila Cesta" à Teplice, Tchécoslovaquie
Атриумни жилища в жилищния комплекс „Алойзина вишина“ в Либерец, Чехословакия	20	Logements à atrium au complexe résidentiel "Aloisina visina" à Liberec, Tchécoslovaquie
Арх. ВАЦЛАВ КАЗАЛИЦКИ. Модернизация на жилищните сгради	23	Arch. WACLAW KAZALICKI. Modernisation des édifices résidentiels
Инж. КЛАУС ВАЙДНЕР. Пешеходни зони в градските центрове на ГДР	25	Ing. KLAUS WEIDNER. Zones à piétons dans les centres urbains de la République démocratique allemande
Арх. ПЕТЪР КАНТАРДЖИЕВ. За архитектурната композиция на центъра на София	31	Arch. PETRE KANTARDJIEV. De la composition architecturale du centre de Sofia
Арх. ЛИЛА ЗАХАРИЕВА. Значението на точния архитектурен анализ на датирането на старинните сгради	33	Arch. LILA ZAKHARIEVA. L'importance de l'analyse architecturale exacte pour dater les anciens édifices
Арх. ЮРИЙ БОЧАРОВ, арх. ВЛАДИМИР КРОГИУС. Актуални въпроси на развитието на градовете в условията на сложен релеф.	35	Arch. YOURI BOTCHAROV, arch. VLADIMIR KROGIUS. Questions actuelles du développement des villes dans les conditions d'un relief mouvementé
ПРЕГЛЕД	38—40	REVUE

КОРИЦА: Детайл от читалище „Виделина“ в Панчарево

С н и м к а : Антон Ганев

Главен редактор :

ст. н. с. I ст. Пантелей Греков, заслужил архитект

Редакционна колегия:

арх. Димитър Аврамов, проф. арх. Христо Анастасов, проф. арх. Милко Ангелов, ст. н. с. I ст. арх. Рашел Ангелова, арх. Любомир Бонев, арх. Иван Главчев (зам. главен редактор), ст. н. с. арх. Иван Глухаров, засл. арх. Янка Добрева, ст. н. с. I ст. арх. Методи Класанов (зам.-главен редактор), арх. Иван Мавров, арх. Мария Милева, засл. арх. Нягол Петков, арх. Недялко Сребрев, арх. Панайот Стефанов, засл. арх. проф. Борислав Стоянов, засл. арх. Евлоги Цветков

Коректор : М. Иванова

Технически редактор : София Радева

Печат : ПК „Г. Димитров“, базисно предприятие, София. Формат : 1/4—70x100. Печатни коли 5,5; издателски коли 6,5. Дадена за печат на 25. X. 1978 г.; излязла от печат на 4. I. 1979 г. Поръчка № 1084, годишен абонамент 8 лв. Единичен брой 1 лв. С/ка 185—11—5027—ДСК. Софийски градски клон. Код: 9522154513. Ръкописи не се връщат.

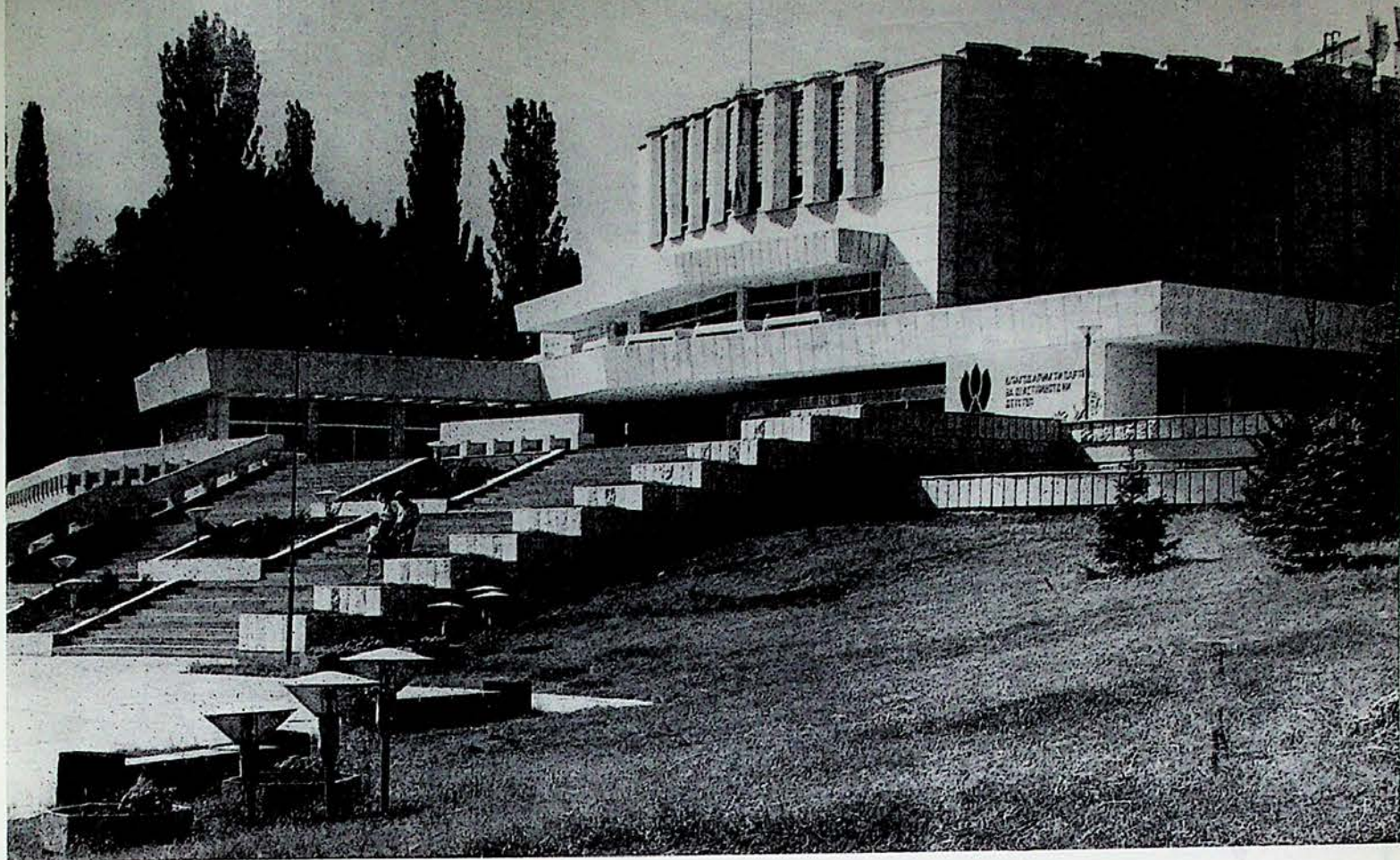
Адрес на редакцията: София, ул. „Гурко“ 16. Тел. 87-20-93. Пош. кутия 1345.

Редактори :

Зеница Цонева, Мариана Русинова

Худ. оформление :

Любомир Купенов

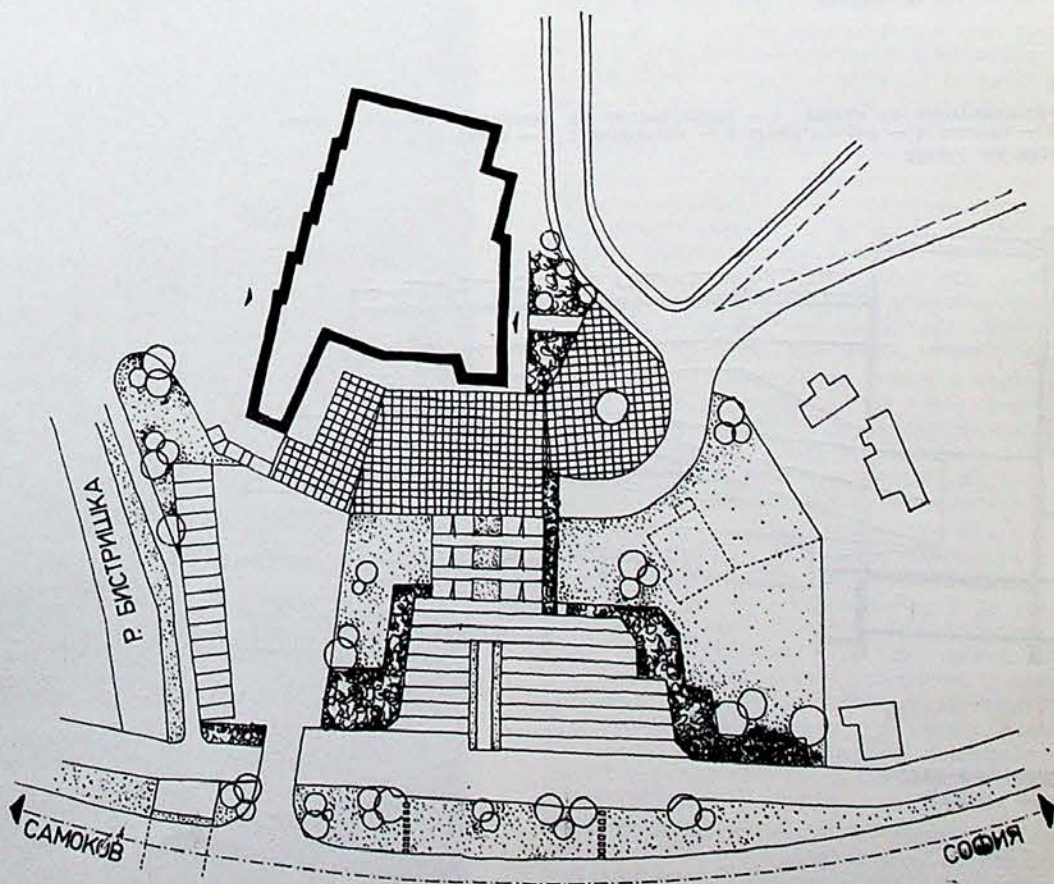

ЧИТАЛИЩЕ „ВИДЕЛИНА“

Проектант:
арх. Дина Станчева

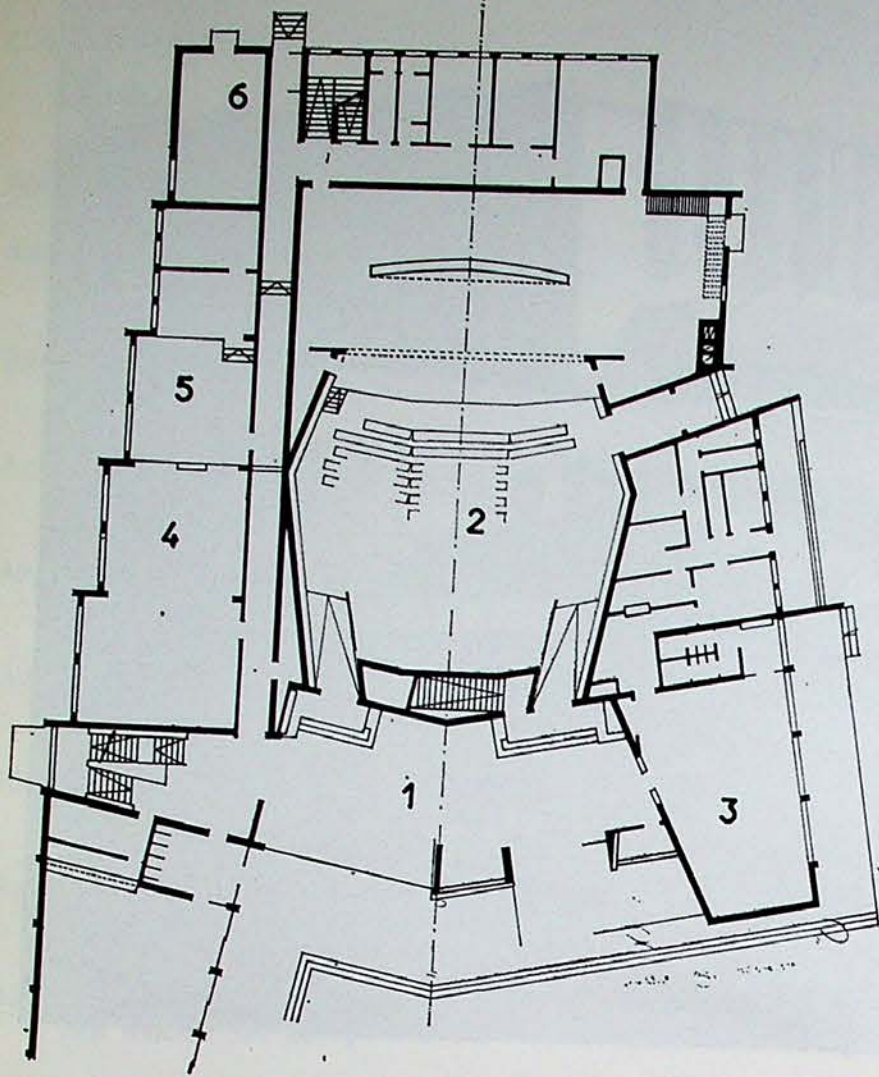
На брега на Панчаревското езеро, в непосредствена близост с пътя София — Самоков, се издига новата сграда на читалище „Виделина“. Сградата се вписва естествено в пейзажа и представлява интересно ядро за градоустройственото решение на Панчарево. Враснало в терена, умело разчленено и единно замислено, читалището се възприема добре както от пътя, така и откъм заобикалящата го пешеходна зона. Създадена е хармонична естетическа среда, обединила в едно архитектурни форми, водни и зелени площи, при което са използвани и подходящо съчетани материали с разнообразна фактура и цвят (врачански камък и бигор, гладки и фугирани мазилки и бяла мозайка). Всичко е подчинено на един общ замисъл — пластично разработване на архитектурната форма и контрастно съпоставяне на обемите. Подчертано е търсено да се излезе от рамките на трифалното, на сухия, сковаващ функционализъм, симетрията и успоредните линии. Получена е хармония между конструкция и форма. Няма монотонност, нито изсушаване на детайла. Отделните обеми са включени в цялостното въздействие с верен усет за мащаб и пропорции.

Функционалната схема е ясна, добре са отделени и насочени потоците на публика-

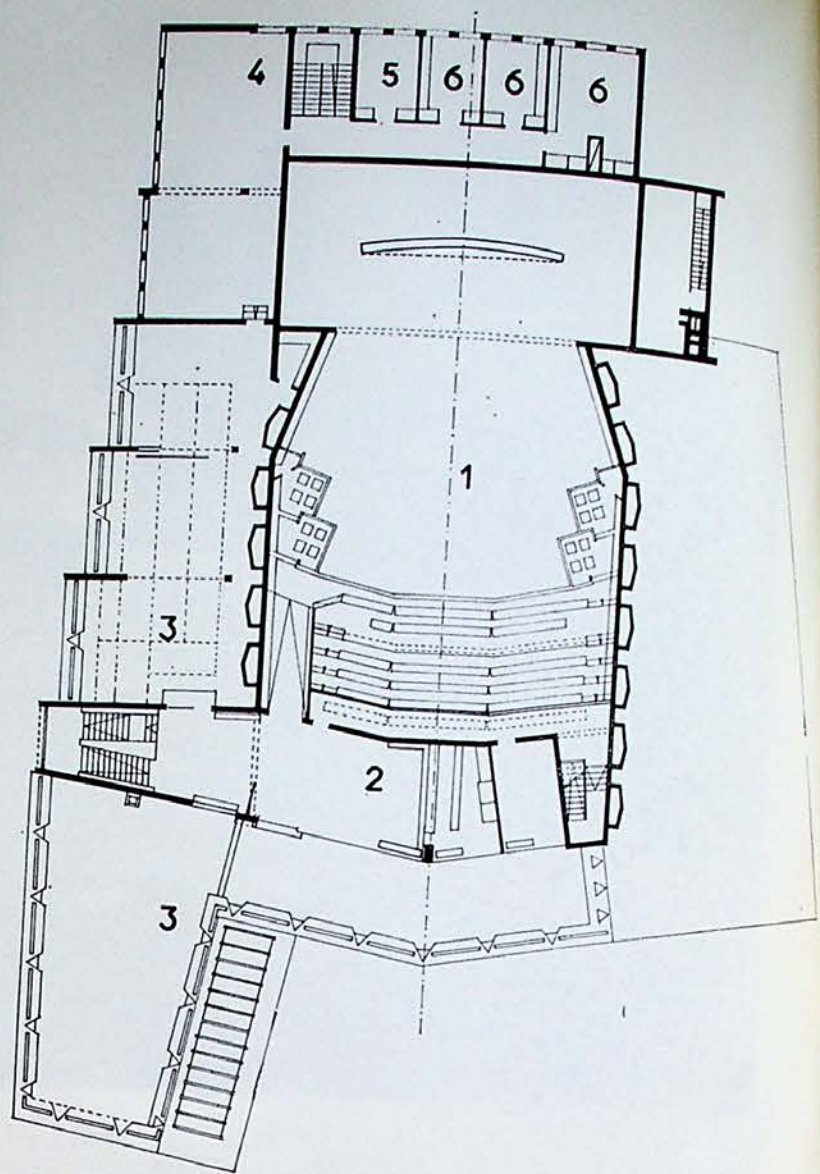

1
Общ изглед
Le foyer de lecture "Videlina" à Pantcharévo, près de Sofia. Projeteur: architecte Dina Stantchéva. Vue d'ensemble.

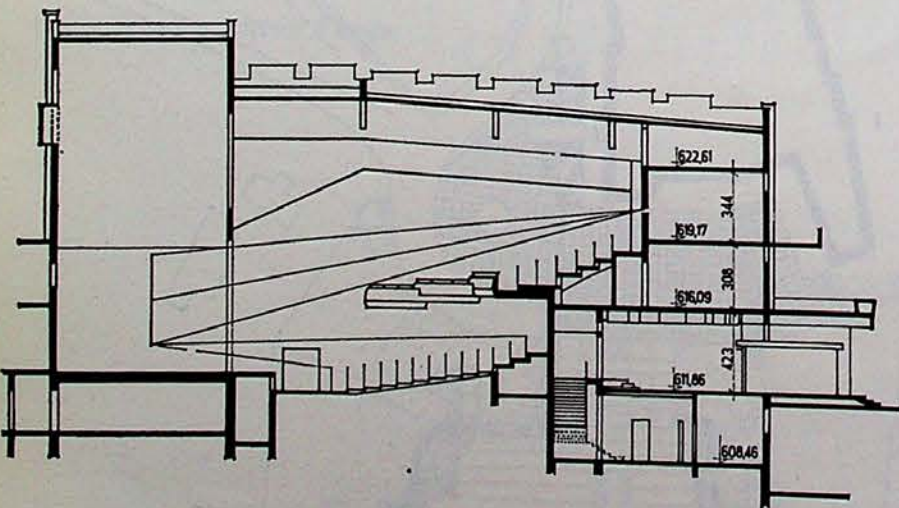
2
Ситуация
Situation

3
 Разпределение на приземния етаж: 1 — фоайе; 2 — зала; 3 — кафе-сладкар-
 ница; 4 — библиотечна зала; 5 — читалня; 6 — трафопост
 Plan du rez-de-chaussée

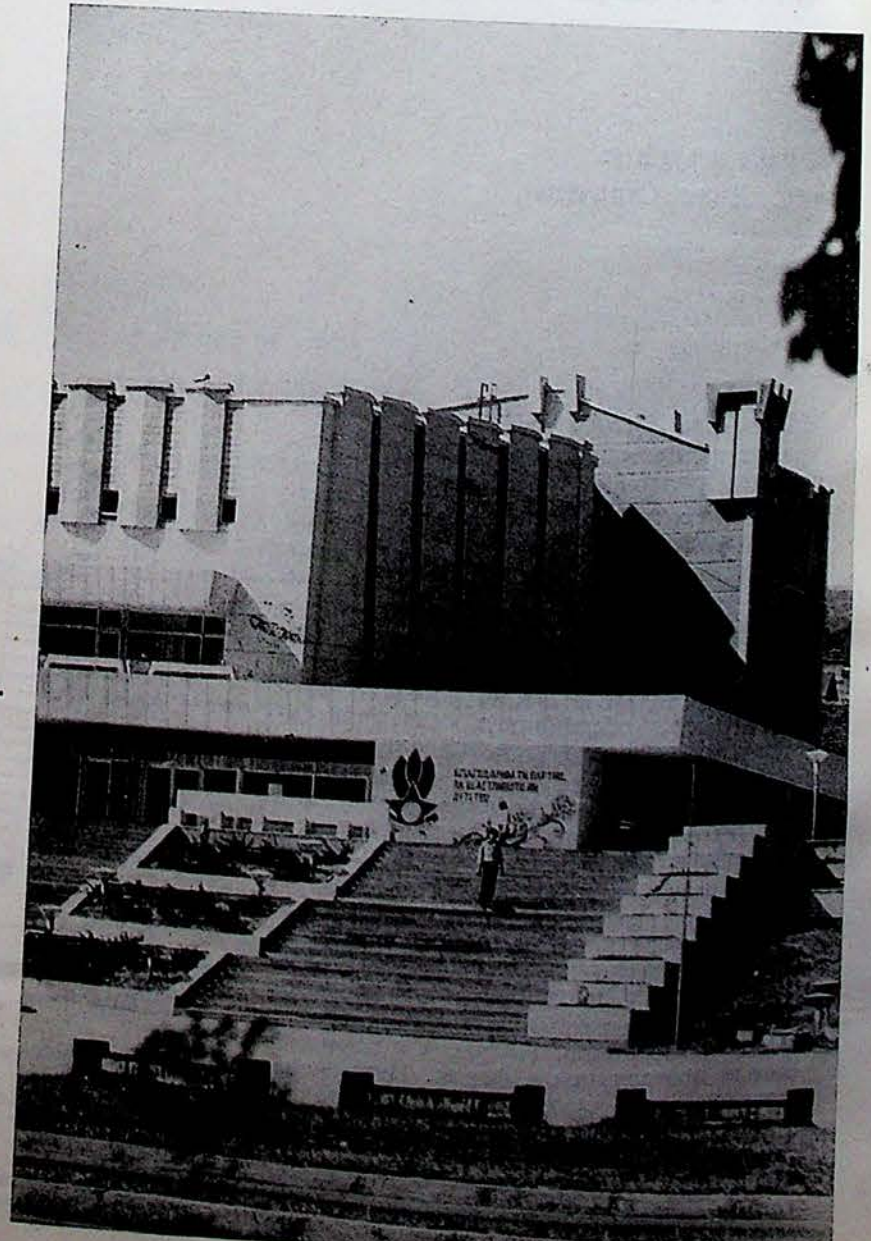

4
 Разпределение на етаж: 1 — пространство на залата; 2 — фоайе балкон
 3 — тераси; 4 — работилница; 5 — канцелария; 6 — гримьорни
 Plan de l'étage

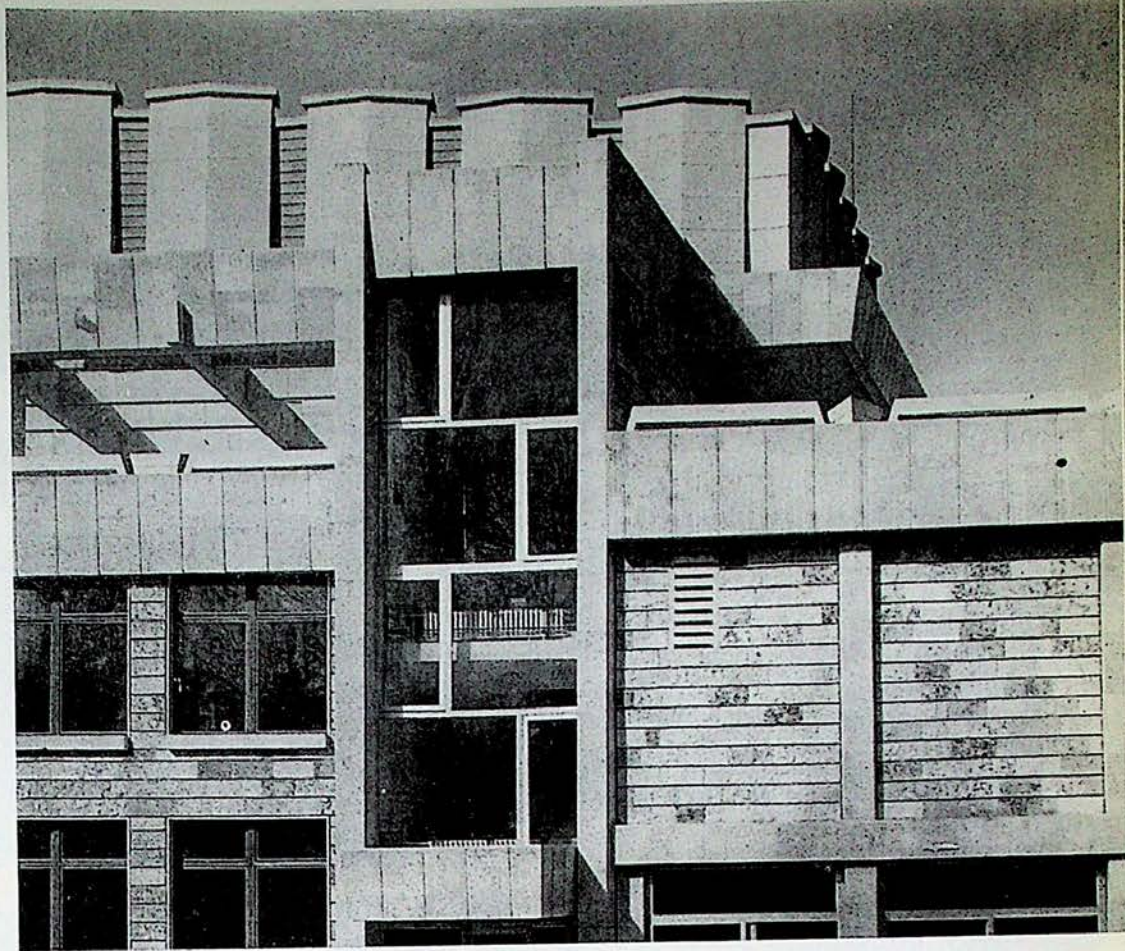
5
 Вертикален разрез
 Coupe verticale

6
 Част от главната фасада
 Partie de la façade principale

7, 8

Фрагменти от фасадите
Fragments des façades

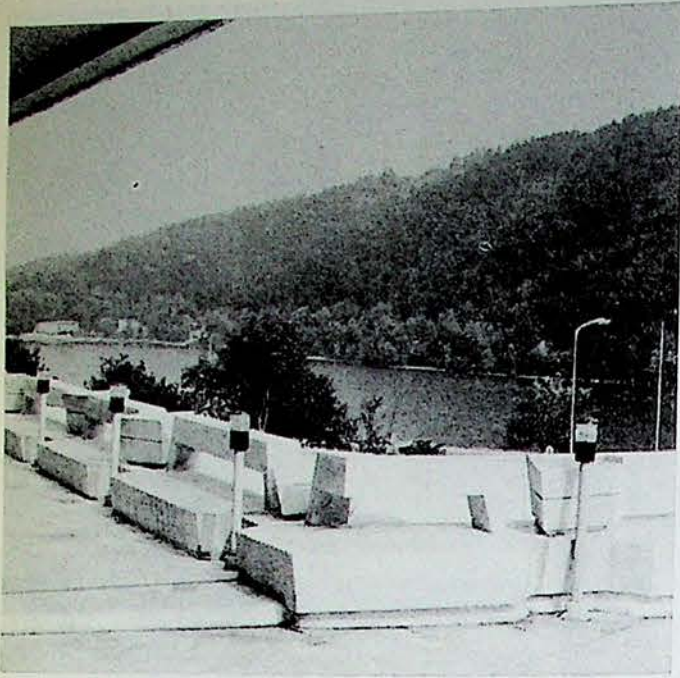
9

Фрагмент от главния вход
Fragment de l'entrée principale

та, артистите и снабдяването (декори, стопанско захранване). Връзките между отделните звена — зрителна зала, библиотека, клубна част, сладкарница, са къси и взаимно обуславящи се. Самостоятелните входи за клубната част и сладкарницата дават възможност те да бъдат използвани и отделно, независимо от това, дали залата функционира. Би могло да се помисли за по-подчертано отделяне на достъпа към библиотеката откъм преддверието към клубната част. Трябва да се дооценят и мястото и ролята на супермаркета във функционалната схема и изграждането му вместо проектирания покрит паркинг. Като се съпостави проектът с изпълнението, се забелязва, че са отпаднали редица декоративни елементи и части от монументалната украса, които допълват и обогатяват общата идея. Липсва все още пластичното панно от врачански камък до главния вход по проект на скулптора Любомир Прахов. Това нарушава цялостното впечатление и придава на сградата характер на нещо незавършено. Не е изпълнено и паното със сюжет от детска приказка в детската читалня, което ще обособи и още веднъж ще подчертае спецификата на това заделено от библиотеката пространство, ще му придаде повече настроение. Декоративната решетка към залата, проектирана на ниво горно фойе, която би трябвало да отделя къта към дневния бар и да насочва посетителите към вратата на балкона, също не е изпълнена. По този начин се нарушава насочването на публиката и създаването на известна интимност в пространствата. Предвиденият, но също така неизпълнен фонтан с ефектно осветление пред сладкарницата би разнообразил пространственото оформяне.

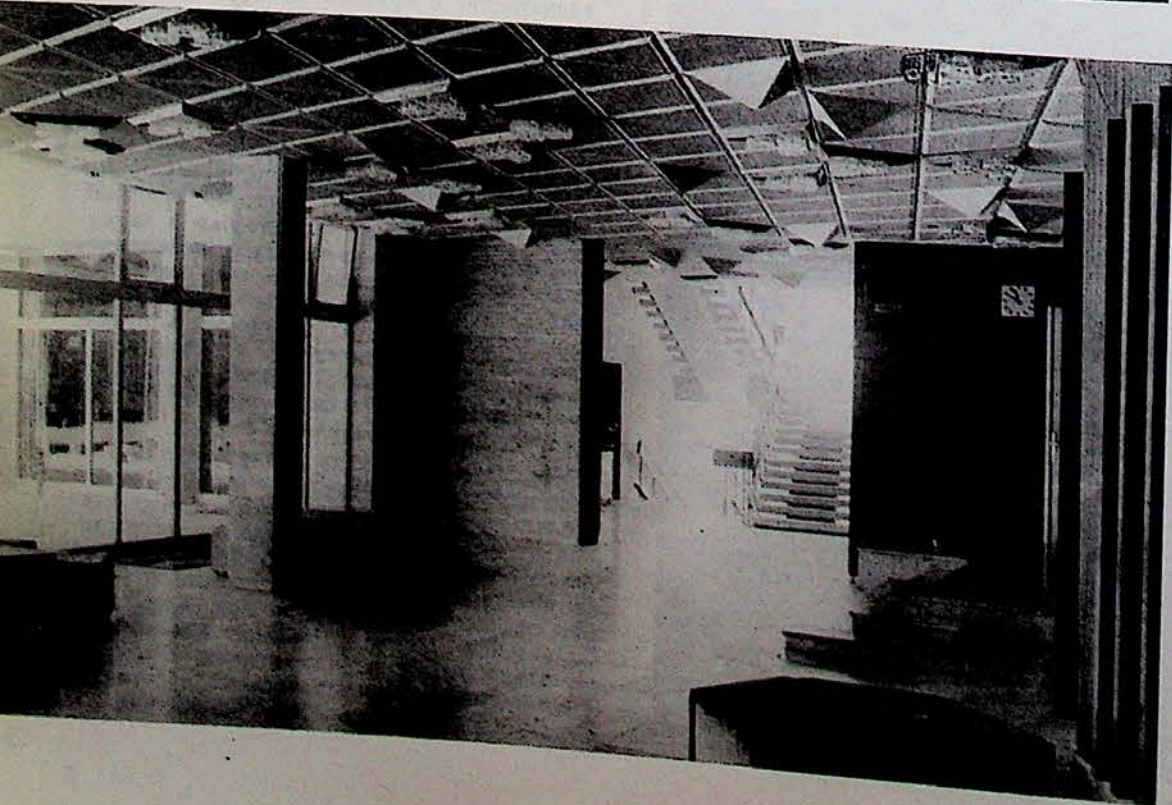
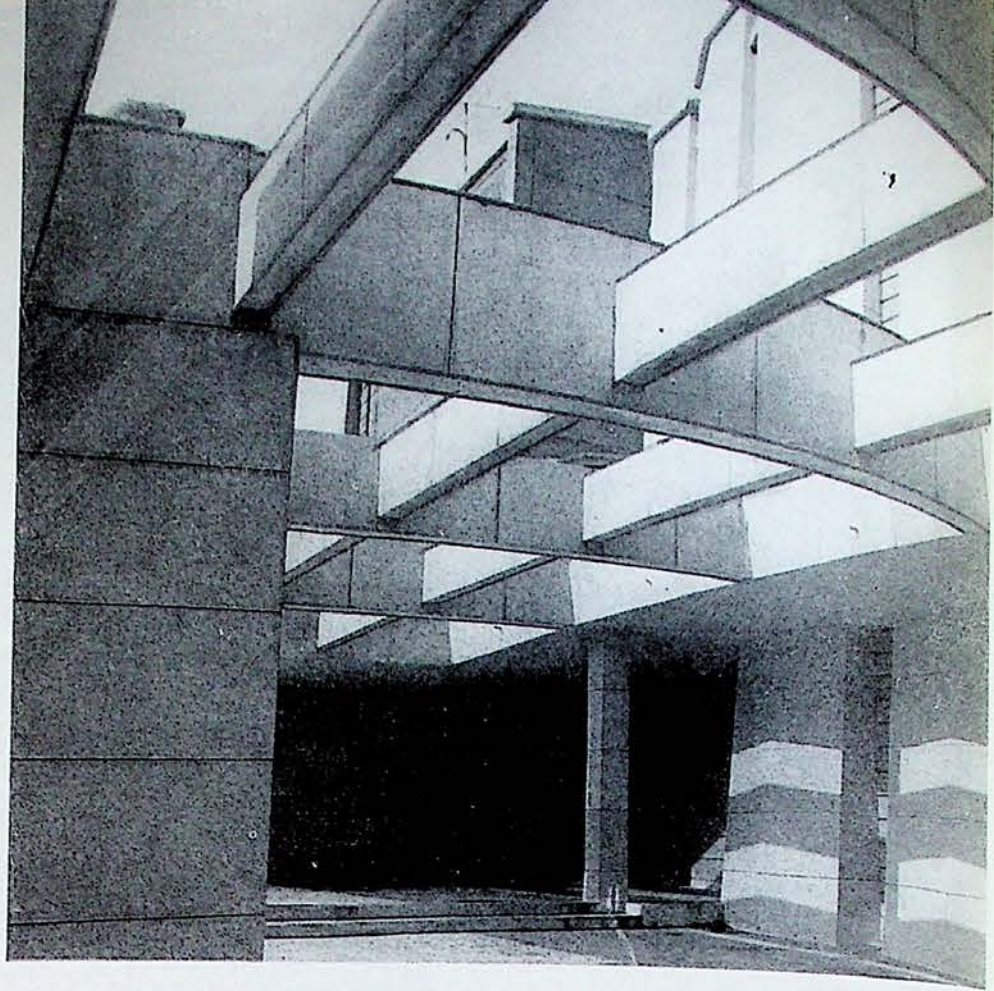
Първоначално залата е проектирана за 320 места. Но в напреднала фаза на строителството се е наложило местата да се увеличат на 480. Това довежда до изграждането и оформянето на интересно замисления и пластично решен балкон, който органично се включва в интериора. Конструкторът инж. Димитър Чолаков умело преодолява всички конструктивни затруднения, появили се в процеса на проектирането, което се провежда едновременно със

10
Поглед от терасата към Панчаревското езеро
Vue du lac de Pancharévo depuis la terrasse

11
Бетонни перголи
Pergolas en béton

12, 13
Главно фоайе
Foyer principal

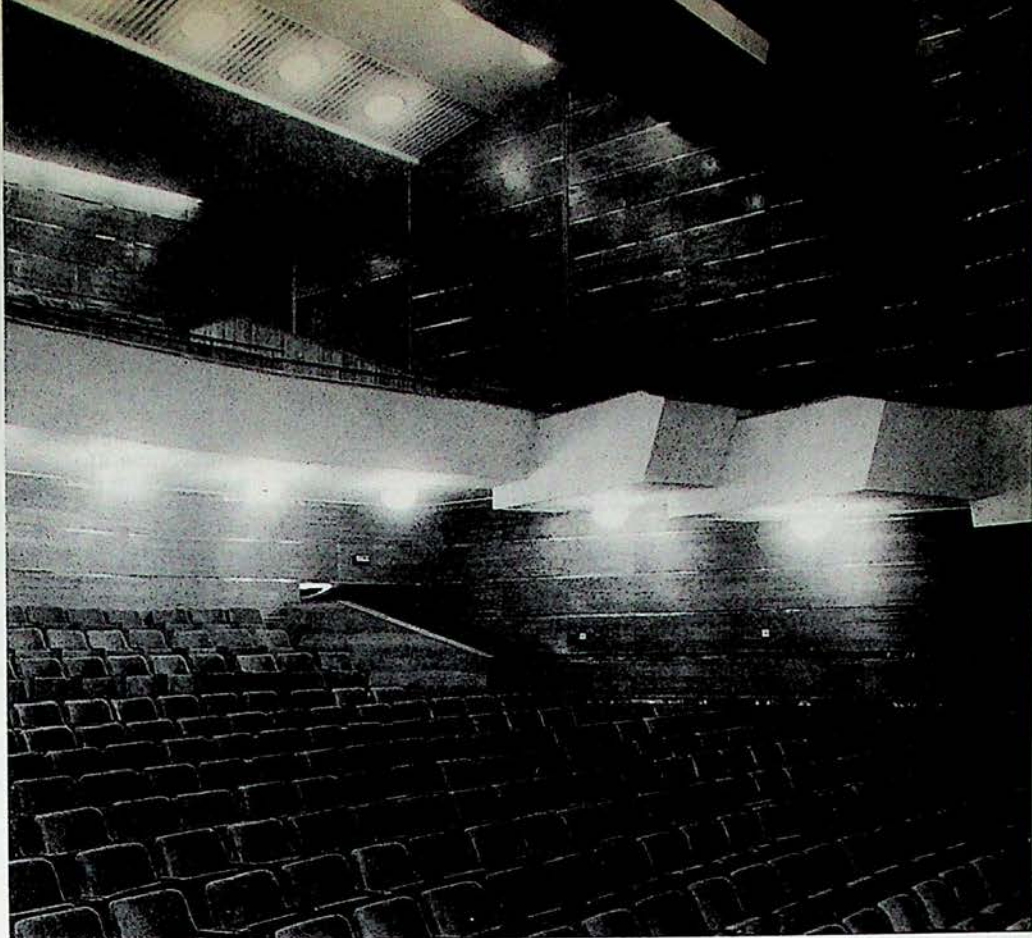
самото строителство. Целият проектантски колектив е бил подложен на голямо изпитание — при наложилото се изменение и преработване на проектите за зрителната зала и фоайетата строителството не е спирало. . . В резултат на това в отделни случаи проблемите не могат да бъдат решени съобразно действащите нормативи. Към кинокабината не е предвиден асансьор и се налага филмите да се изкачват на ръка. Не е без значение и непрекъснатият натиск върху проектантите от страна на строителите да се измени или съвсем да се премахне детайлът, което в известна степен е намалило естетическата стойност и е нарушило цялостния замисъл на проекта. В този ред на мисли трябва още един път да се подчертае, че грубата намеса на строителите в чисто проектантски проблеми води до снижаване качеството на изпълнението, до нежелани отклонения от проекта и първоначалната идея на проектанта, която е била плод на продължителни търсения.

Независимо от споменатите трудности, читалището в Панчарево е несъмнен успех за своите създатели. Умело свързана с терена и околната среда, сградата не се налага самоцелно като обемно-пространствено решение и силует. Особено приятно впечатление прави залата с раздвижения в пива балкон, с тавана, дървената облицовка по стените с хоризонтално членение, с добре замислените и изпълнени осветителни тела. Сцената е съоръжена с максимален брой механизми, а за да може да се разширява при нужда, е направен и подвижаем киноекран. Диплещата се завеса за сега е единствена от този род у нас.

Библиотеката, решена в общия дух на сградата, има зала за свободен достъп, отделен детски кът, фонотека, читални. Стелажите са по-прозрачни от използваните досега у нас — в зоната на книгите са изпълнени от плексиглас, което още повече приближава читателя до книгата. Има специални стелажни за вестници и списания. Правни впечатление, че читалнята за възрастни е притеснена. Разположението в непосредствена близост книгохранилище не се използва и помещението му би могло да бъде приобщено към читалнята.

При разработването на детайли за таваните, подовите, обзавеждането на фоайетата към залата, кътовете за библиотеката и др. се забелязва, че триъгълната форма е използ-

14
Зрителна зала
Salle de spectacles

15
Сладкарница
Pâtisserie

16
Общ изглед към задната част
Vue générale de la partie arrière

зана като основна и обединяваща отделните елементи. Организираните кътове за сядане във фоайето към залата обаче биха могли да бъдат по-едри като петна, без да се повтаря същият детайл, възприет и в читалищата за деца.

Интересно е замислена терасата на ниво фоайе пред балкона на залата. Осветлението е добре комбинирано с цветарниците.

Оттук най-добре се възприема връзката на умело подобрения цвят на мазилката с тоналността на балчишкия камък. Погледнати от горната тераса, кръглите цветарници на терасата пред главния вход на сградата изглеждат малки. Те издобриват общия мащаб и би могло да се заместят с по-големи.

Чрез обзавеждането, чрез съчетаването на материалите — гипсови плоскости, медна ламарина, чукана мед, дърво и др., е постигнато много настроение и уют. Пространствата се преливат едно в друго, водят посетителя от фоайето на залата към сладкарницата, библиотеката и клуба, на терасите с красив изглед към Панчаревското езеро, приближават човека до архитектурата и изкуството. Във всяко отделно помещение е търсена и създадена специфична атмосфера, която обаче е неделима от възприемането на сградата като цяло.

Добре проучената функционална схема, естетическото начало и връзката с природната среда се допълват и от доброто пропорциониране на плът и отвори, декоративното действие на плоскости.

Общият замисъл е насочен към осъществяване на синтеза на архитектурата с другите изкуства. Украсата — декоративни пана, решетки и отделни елементи, в проекта е органично свързана с архитектурната форма. Както при екстериора, така и в интериора е постигната не самоцелна представителност, хармония, уют, умело овладяване и сполучливо преливане на пространствата, създадени в човешки мащаб. Търсено е пластично разработване на архитектурната форма.

Новата сграда на читалище „Виделина“ е достоен продължител на старата национална традиция при изграждането на читалището като център на богат духовен и културен живот със свой самобитен характер и настроение.

Арх. Маргарита Харбова, к. а. н.

МОНУМЕНТЪТ „ЗЛАТНА ТРАКИЯ“ ПРИ ЮЖНИЯ ВХОД НА СТАРА ЗАГОРА

Авторски колектив:
проф. арх. Александър Дороснев
скулптор: засл. худ. Иван Нешев

По инициатива на Съвета за изкуство и култура през 1970 г. градският комитет на БКП утвърждава програма за изграждане на монументи при южния, западния и източния вход на Стара Загора. На авторския колектив, в който участват проф. арх. Александър Дороснев, скулпторът Иван Нешев и инж. Христо Гюрков, се възлага разработването на проекта за монумента при южния вход на града на тема „Златна Тракия“. Пред творците стои изключително отговорната и сложна задача да претворят художествено идеята за щедростта на благословената тракийска земя, многократно по-богата днес при възходящото развитие на социалистическата промишленост и строителство.

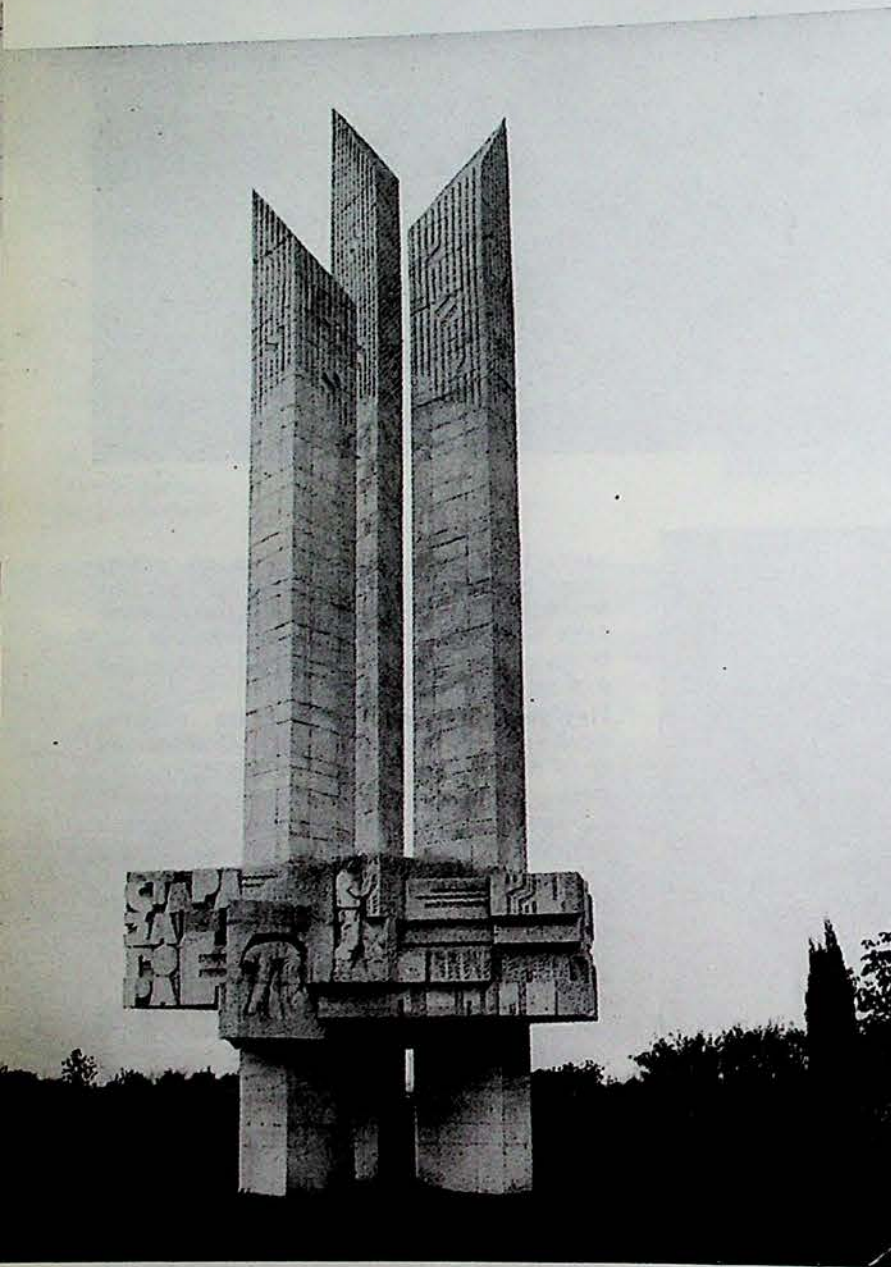
Монументът, завършен през 1975 г., се извисява върху зелените площи пред аерогара Стара Загора. Той се възприема еднакво добре както от пътуващите по магистралата Хасково — Стара Загора, така и откъм летището.

Архитектурно-скулптурната композиция включва три, израстващи на право от терена стройни пилони с триъгълно сечение, които се издигат във висините. Чрез сполучливото членение на пилоните, високи съответно 16,40 м, 17,90 м и 19,70 м, се създава впечатление за здрав тектоничен масивен строеж от бял врачански камък, макар че това е само облицовка от тънки плочи. Монументът представлява добре пропорционирана, уравновесена и същевременно динамична композиция. Чувството за динамика се постига чрез смело извисените триъгълни пилони, скосени в горната им част и гравирани с вертикален растер. Те създават асоциация за пламък, за устремно развитие и напредък.

В долната част (на коти + 2,10 м, + 2,40 м и + 2,70 м) пилоните са обгърнати от трите пластично раздвижени, взаимнопроникващи се обема на хоризонталния фриз (пояс). В масивите на врачанския варовик скулпторът Иван Нешев е изваял великолепни образи и сцени от съвременния трудов живот, които разказват убедително и лаконично за успехите на промишлеността и строителството, за плодородието на Златна Тракия. Релефният, едър и стилизиран шрифт на надписа „Стара Загора“ върху пояса на входния монумент се включва органично и дискретно в цялостната пластична композиция на фриза. С оригиналния си емоционално въздействащ художествен образ и запомнящ се силует белокаменният монумент маркира южния вход на града. Особено ефектно е въздействието му вечер благодарение на майсторски решеното изкуствено художествено осветление.

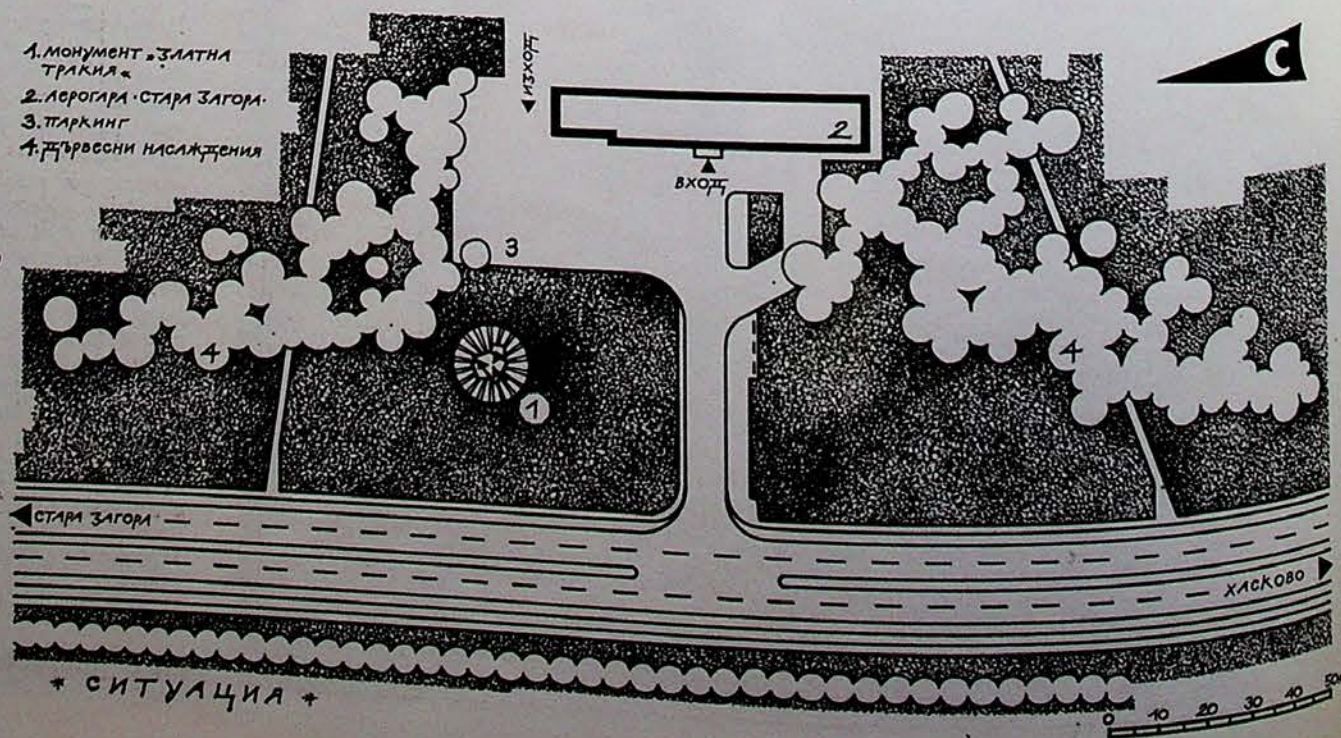
Авторите са предвидили радиална настилка с плочи от врачански камък на тревна fuga, която се „разлива“ като слънце около „стъпките“ на трите пилони. Този плочник би обогатил емоционалното въздействие на монумента, но за съжаление все още не е реализиран. С изпълнението на замисления от проектантите зелен пояс от дървесни насаждения по цялото протежение на зоната, източно от магистралата, ще се повиши още повече естетическата стойност на средата около паметника и подхода към аерогарата. Този архитектурно-скулптурен символ на града ще се откроява на мек, спокоен, зелен фон. Монументът е творба, родена от плодородната съвместна работа на архитект и скулптор, и в пълния смисъл на думата представлява образец за синтез между пространственото и обемното изкуство — архитектурата и скулптурата. Без колебание може да се подчертае, че старозагорският входен монумент „Златна Тракия“ е несъмнен успех за своите създатели и една от най-забележителните реализации в този жанр. Яркия символичен образ и идейно-тематичното съдържание на монумента внушават у зрителя размисъл за някои от характерните особености на града и района и отразяват синтезирано, това, което обхваща съвременното разбиране на понятието „Златна Тракия“.

Арх. Илия Калайджиев, к. а. н.

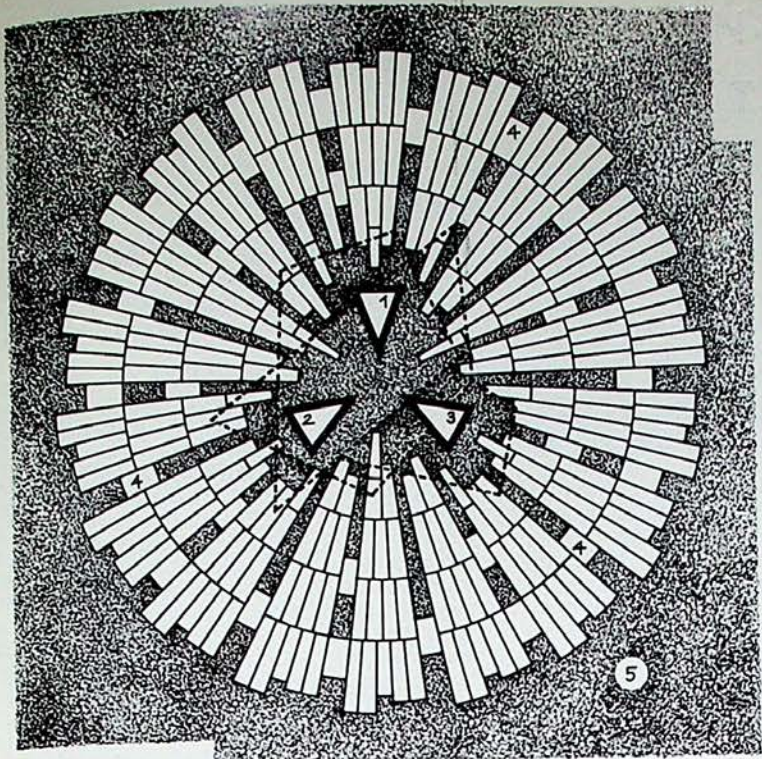
1
Общ изглед
Le monument "Thrace d'or"
à l'entrée sud de Stara Zagora.
Projeteur: prof. architecte
Alexandre Dorosslev. Sculpteur:
artiste émérite Ivan Néchev.
Ingénieur Christo Gurkov. Vue d'ensemble.

1. монумент „ЗЛАТНА ТРАКИЯ“
2. аерогара СТАРА ЗАГОРА
3. ПАРКИНГ
4. дървесни насаждения

2
Ситуация
Situation

* СИТУАЦИЯ *

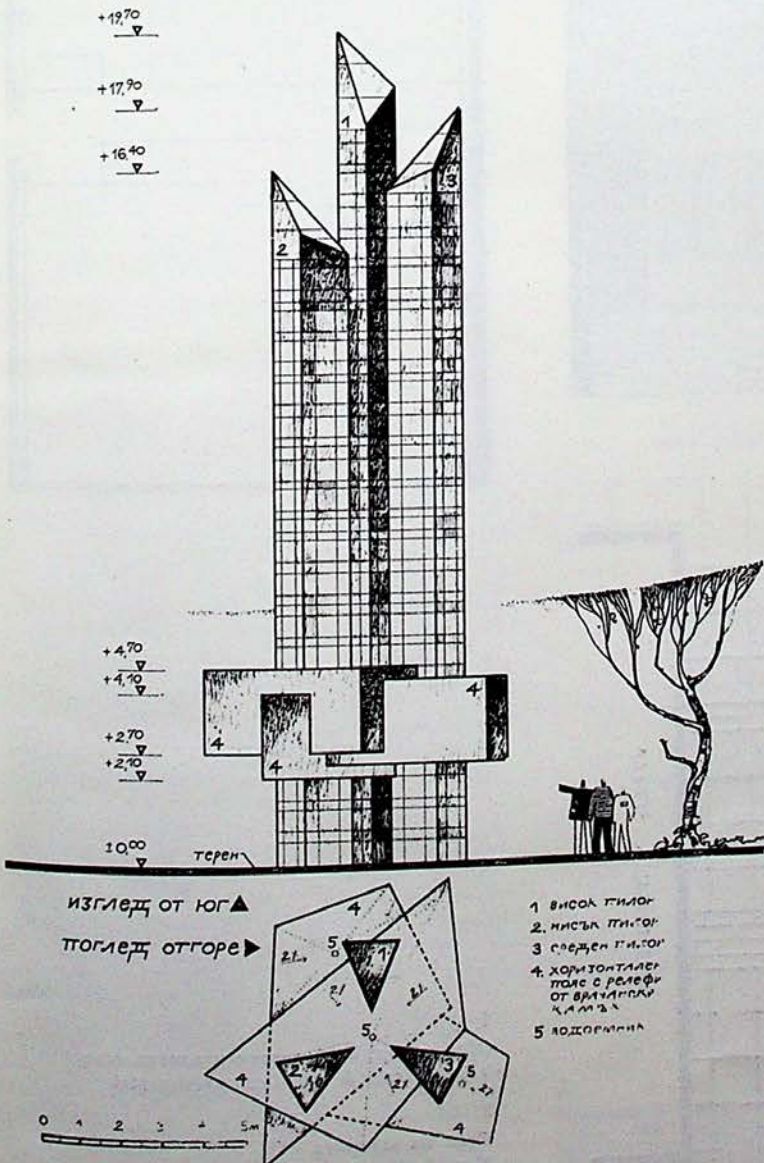

0 1 2 3 4 5 м

3
Плочник около монумента: 1 — висок пилон; 2 — нисък пилон; 3 — среден пилон; 4 — плочи от врачански камък; 5 — тревна площ.
Dallage autour du monument

5
Релефът „Строителство“ върху пояса
Le relief „Construction“ sur l'enceinte

изглед от юг ▲
поглед отгоре ►

- 1 висок пилон
- 2 нисък пилон
- 3 среден пилон
- 4 хоризонтален пояс с релеф от врачански камък
- 5 водоразлив

6
Релефът „Промишленост“ върху пояса
Le relief „Industrie“ sur l'enceinte

4
План и фасада на монумента
Plan et façade du monument

ОПИТЪТ ОТ ИЗГРАЖДАНЕТО НА ЖИЛИЩА С ЕКСПЛОАТАЦИОННА ГЪВКАВОСТ

Арх. Иван Беджев

Съвременните условия за живот все по-настойчиво подсказват необходимостта от жилища с експлоатационна гъвкавост. Но масовото строителство на такива жилища досега не е започнало в нито една страна. С много основания може да се твърди, че това забавяне се предизвиква от две причини. Едната е липсата на утвърдени технически условия за промишленото им изграждане. Другата — трудното осигуряване на предпоставките за звукоизолацията при олекотените, предвидени за леко разместване стени.

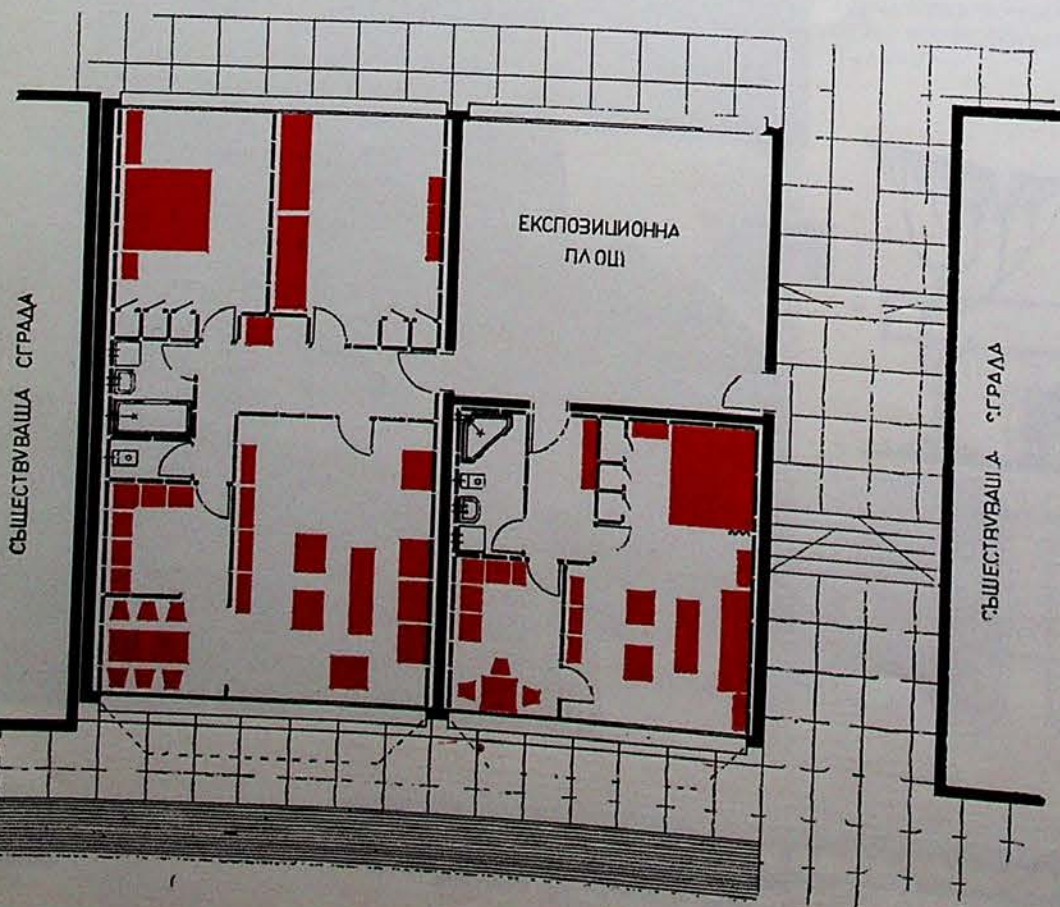
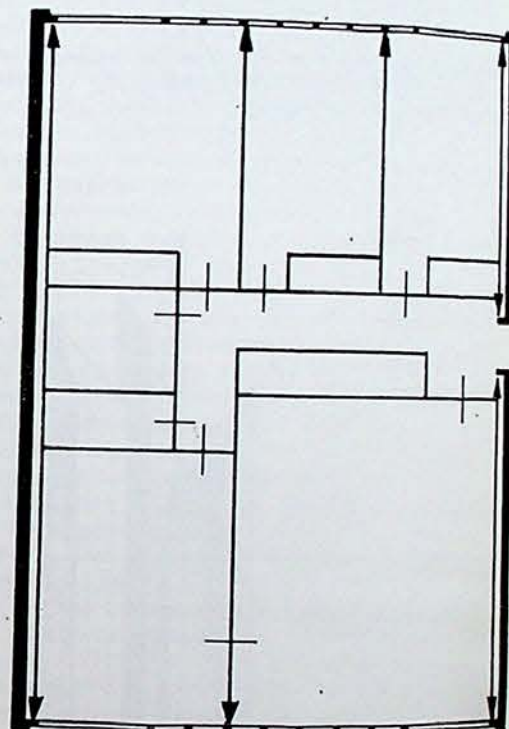
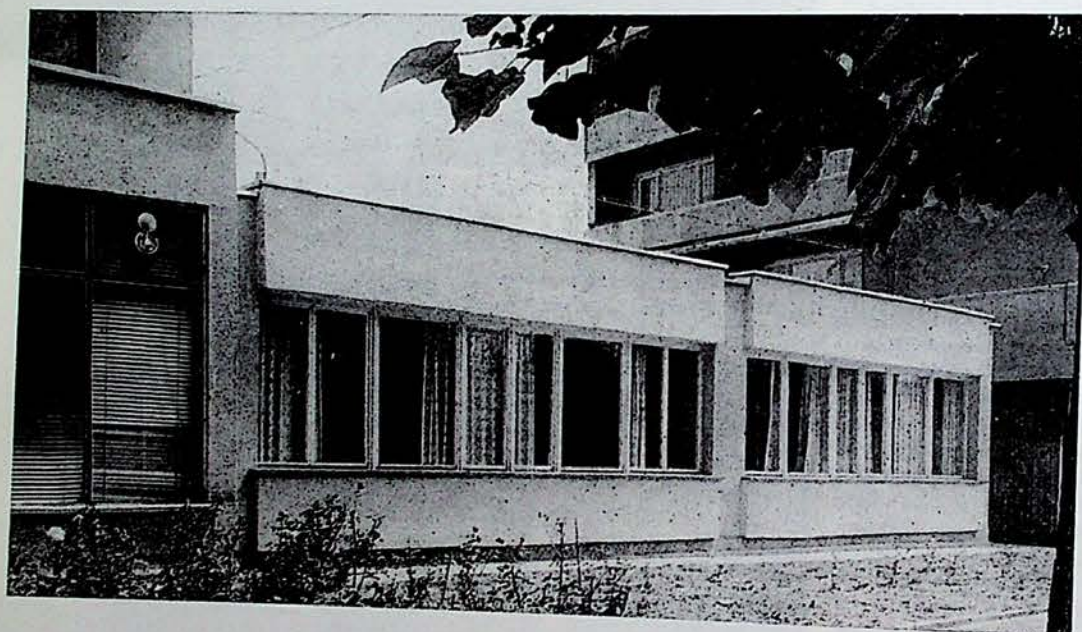
През 1972 г. в СТИГА при БАН бе разработена архитектурно-строителна концепция за изпълнение на жилища с експлоатационна гъвкавост при нашите условия за производство и обитаване¹. Според нея съставните елементи на жилищата се разграничават в две структури — постоянна и променлива. Постоянната структура об-

хваща масивно изградени модулни пространства в размер на цели жилища с изпесени до нефасадните стени вертикални инсталационни линии. Промениливата структура включва набор от леки ивични панели, преградни мебели и санитарно-технически уреди и агрегати, които могат да се купят на пазара². При съчетанието от двете структури се реализират жилища с експлоатационна гъвкавост.

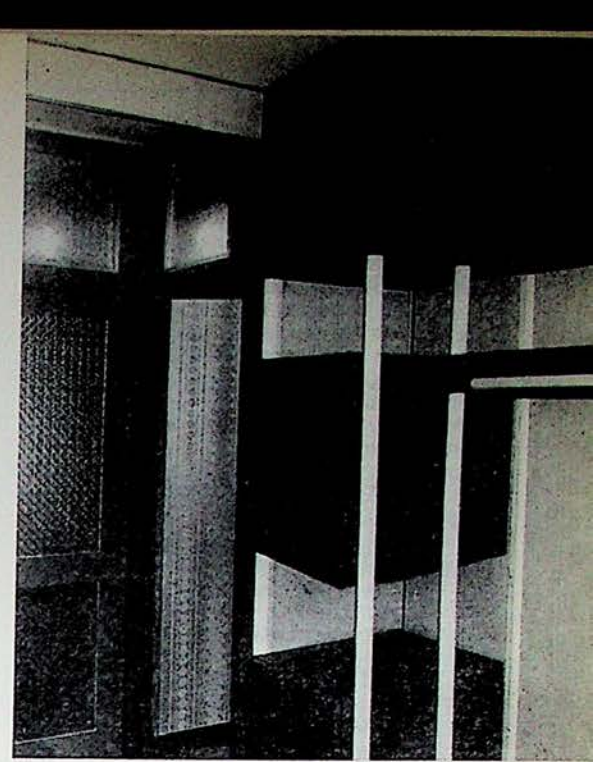
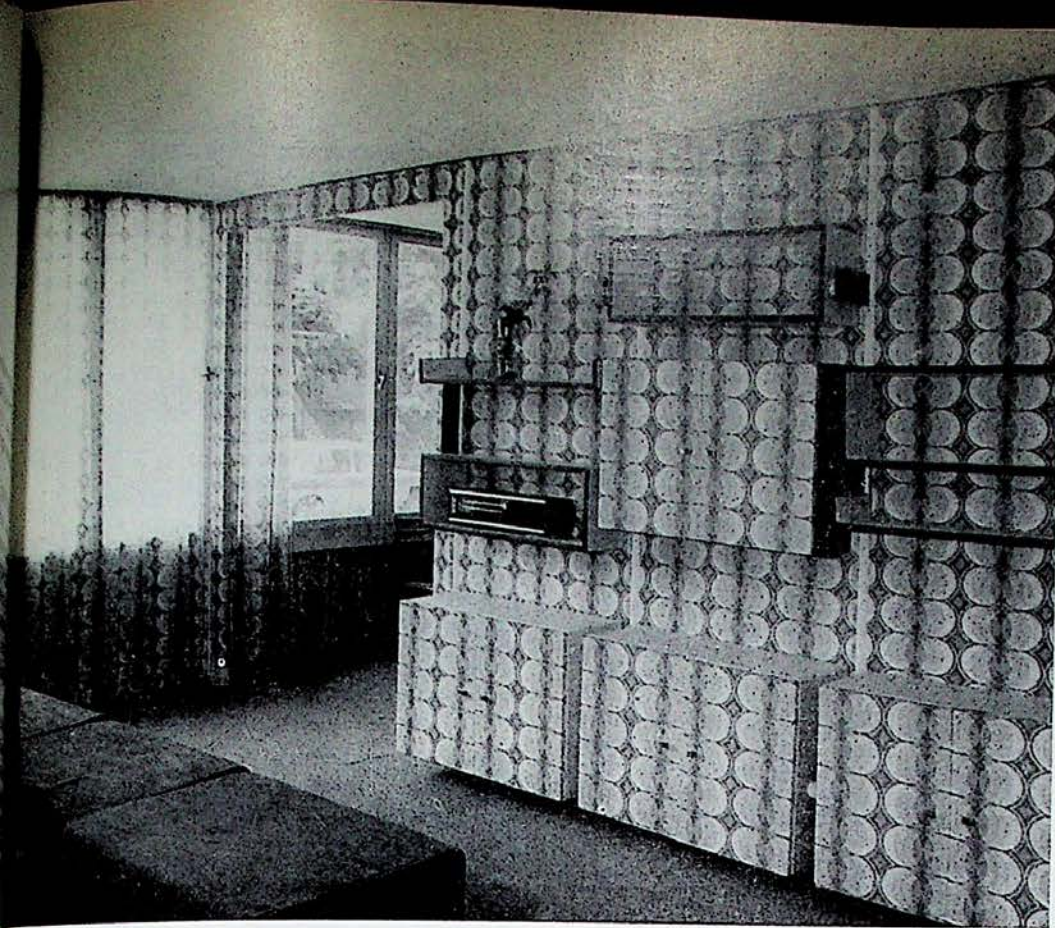
Капиталното строителство в случая се ограничава в грубите строителни работи — сгради с пространства по 150—300 куб. м. и главните инсталационни линии. Постоянното приготвяне и осъвременяване на жилищата според нуждите на обитателите става възможно чрез превръщането в стени на разпределителните стени и на останалите елементи от вътрешността им. Рентабилността на капиталните вложения се обуславя от вграждането в сградите само на елементи със сравнително неизмен-

на морална пълноценност. Серийното производство се улеснява от разлагането на жилищата на предвидени за сух монтаж изделия на различните видове промишленост.

През 1974 г. също в СТИГА при БАН беше разработена система за свързване на леките стени с оглед особеностите на жилищата с експлоатационна гъвкавост. Тя предлага универсални свързващи детайли, чрез които леките ивични панели се използват за изграждане на разпределителни стени, вградени гардероби и стелажи³. Ползваната връзка осигурява нормативна звукоизолация на леките стени и повишава звукоизолационните показатели на самите панели⁴. Положителните потребителски качества на системата се съдържат в предпоставките за бърз и лек монтаж и взаимозаменяемост на ивичните панели, а удобството за производство — в малкия брой на елементите на номенклатурата.

- 1
Общ изглед на експерименталната сграда
Vue générale de l'édifice expérimental
- 2
План на сградата
Plan de l'édifice
- 3
Схема на местата за привързване на разпределителните стени към сградата
Schéma des endroits de rattachement des murs de répartition à l'édifice

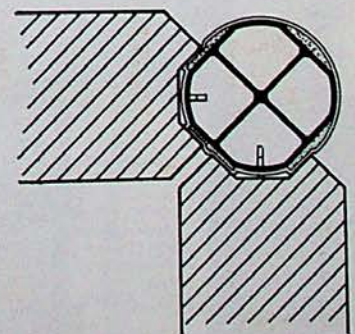
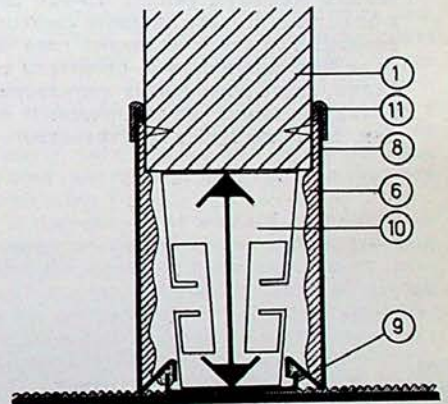
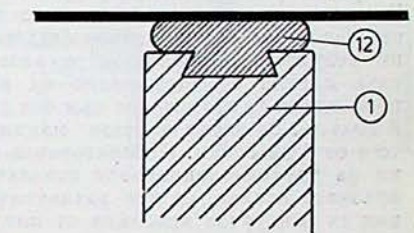
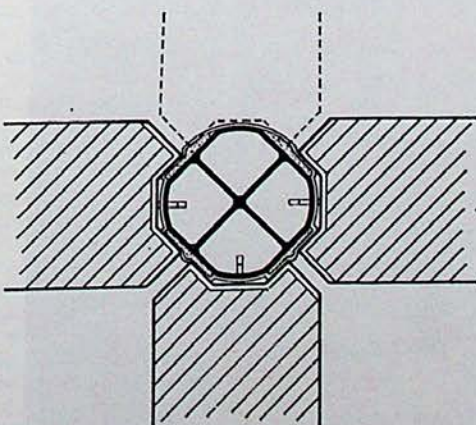
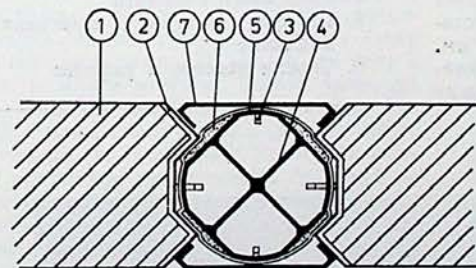
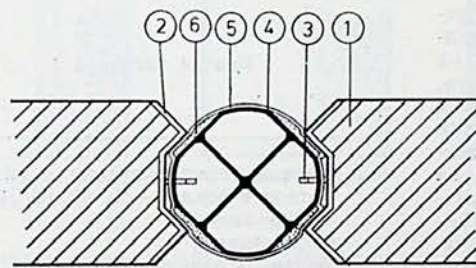
4
Дневна
Salle de séjour

5
Антре
Entrée

През 1976 г. по инициатива на бившето МСА в Пазарджик беше експериментирана техническата обоснованост на посочените две решения⁶. Допълнителна задача на експеримента бе строителството да се извърши на базата на съществуващите възможности на строителната, химическата, металообработващата и мебелната промишленост. Строителни и конструктивни проблеми не бяха проучвани. Прие се, че пространства с подпорни разстояния до 7 м могат да се изпълняват както чрез широкопловен кофраж и пакетно-повдигани плочи, така и монолитно. Не беше проучвана и конструкцията на самите леки панели. По принцип при експериментираниите системи те могат да бъдат от различен тип. Вниманието беше насочено към условията за съчетаване на различните конструкции, леките ивични панели и инсталациите в рамките на системата.

Особености на експеримента

Тъй като целта на експеримента бе да се проверят качествата на типове връзки между разнородни изделия при различни условия, той беше приложен само в две жилищни пространства — от 80,73 кв. м и 41,58 кв. м. Те бяха построени като „пломба“ между два жилищни блока, а както плановата схема, така и местата на входните им врати и прозорци бяха подбрани така, че да се доближават до схемата на обикновена жилищна секция. На мястото на стълбищната клетка беше организирана малка площ за демонстриране на използваните детайли и материали. Съчетаването на двете структури беше извършено на принципа „кутия в кутия“⁶. За целта леките панели освен за разпределение се използват и за облицоване на лишените от прозорци стени. При това условие те се съчетават помежду си в своеобразна вътрешна кутия, свързана със сградата само в зоната на вертикалните кемпери на прозорците. По този начин неизбежните неточности в хоризонталните размери на панелите и сградата се компенсират чрез минимален брой връзки. Получаващото се отстояние между междуапартamentните панели и облицоващите ги леки панели се използва за поместване на откритите проводници на техническите инсталации, за коригиране на разликите и несъответствията в размерите на поставените в ос, но с различна дебелина при отделините системи междуапартamentни стени и модулната мрежа на преместваемите стени. Този подход създава предпоставки за опростяване на монтажа на леките стени до принципа „направи си сам“.

6
Принципни детайли: 6a — вертикална връзка между два панела; 6б — както 6a, по вариант със закриване на фуга; 6в — тройна и четворна вертикална връзка; 6г — хоризонтална връзка при тавана; 6д — хоризонтална връзка при пода; 6е — ъглова връзка.
Обща легенда: 1 — ивична панела от различен тип; 2 — ламаринен кант; 3 — свързващо копче; 4 — свързващ елемент; 5 — лицево еластично покритие; 6 — макропоресто покритие; 7 —

профил от PVC; 8 — цокъл; 9 — подов ламаринен профил; 10 — разпъващо устройство с процепи за ел. проводници; 11 — профил от PVC; 12 — уплътняващ и укрепващ каучуков профил.
Détails de principe: 6a — lien vertical entre deux panneaux; 6b — comme 6a, suivant variante par interstice masqué; 6c — lien vertical triple et quadruple; 6d — lien horizontal au niveau du plafond; 6e — lien horizontal au niveau du sol; 6f — lien angulaire.

На тези основания жилищните пространства бяха изпълнени монолитно, със светли модулни размери 1160/690 см и 660/630 см и светла височина 250 см. В съответствие с използваната модулна мрежа от 30 см бяха поставени входната врата и вертикалните кемпфери на прозорците. За прокарване на вертикалните проводници на техническите инсталации в зоната между междуапартаментните стени и облицовъчните панели междуетажните плочи се перфорират през 60 см с кръгли отвори от 15 см.

Универсалната вертикална връзка между панелите бе разработена като двуръбов ламаринен кант с придърпващо копче и свързващ елемент с меко макропоресто покритие. Горната хоризонтална връзка на панелите (с тавана) беше изпълнена от макропорест каучук с размери 35/15 мм. Монтажът се извърши чрез повдигане на панела при вертикален ход на сглобката от 15 мм. По време на този ход копчето притиска свързващия елемент към ръбовете на панела, те се впиват в макропорестото покритие, като същевременно каучуковият профил от горния ръб зацепва в повърхността на тавана. Извършеното натягане се фиксира в разстоянието между панела и пода, поставят се двустранни цокли с вътрешно звукоизолационно покритие и монтажът на панела е завършен. Впоследствие останалите отвори на свързващия елемент се използват за поставяне на ел. ключове, контакти, осветителни тела, окачване на мебелни модули или на напречна разпределителна стена.

В монтажния и звукоизолационно отношение тази връзка даде напълно удовлетворителни резултати. Времето за закрепване на една панела е почти равно на времето, необходимо за завинтване към нея на двата ъ цокъла. За всяка от тези манипулации то е от 3 до 5 мин. Лабораторната проверка на звукоизолационните показатели на връзката показа, че при различните условия тя осигурява изолация от минус 11—13 дБ., която е по-добра както от нормативния минимум (минус 18—20 дБ), така и от възможностите на много системи с леки панели. Година и половина след монтажа тя не беше променена и стените са така стабилни, както по време на изпълнението им. Главните линии на техническите инсталации са поместени в пространството между

междуапартаментните стени и облицовъчните ги леки панели. Водопроводната и канализационната инсталация се привързват към консумативните уреди на панелите. Поставени в долния край на панелите. Използвани са тоалетни чинии с ниско-стоящи казанчета и умивалници със стоящи батерии. Кухненските умивалници са поставени върху секционни шкафове, а тоалетните — върху поставки, закопчани в свързващите елементи. Радиаторите са монтирани под прозорците, в ниши с променливи под вертикалните им кемпфери. Главните електропроводни линии към всяко жилище завършват в разположена над апартаментната врата обща разклонителна кутия. Тя съдържа разделени на токови кръгове серии от клеми с отделни бушони. От всяка клема излиза проводник, завършващ в съответна консумативна точка. Хоризонтално проводниците са поставени в обособени към цоклите и праговете на вратите улен, а вертикално — в свързващите елементи.

Стойността на елементите на променливата структура се оказа почти равна на стойността на тежките разпределителни стени и на довършителните работи в жилищата с подобна сложност. Тя се разпределя така

леки ивични панели	55—60%
вати — ивични панели	8—10%
гардеробни врати — панели	5—7%
свързващи елементи	10—12%

цокли и уплътнители 4—5%
шкафове и рафтове 15—18%
Броят на елементите, вложени в изграждането на променливата структура, е даден в таблица № 1. В нея е показан и относителният им дял спрямо застроената площ. Съчетани с други проучвания, тези данни показват, че в случая само за разпределителни стени (без вградените мебели) може да се очаква разход от около 1—1,2 кв. м ивични панели и от около 0,7—0,9 броя свързващи елементи за един кв. м полезна площ. Като се знаят тези данни и цената на съответните изделия, могат да се определят ориентировъчно цените на променливата структура. Разходът на стомана за ламаринени кантове на панелите и свързващите елементи се оказа около 4 кг/кв. м светла площ. Тъй като повече от половината от този разход се посма от икономията на стомана в междуетажната плоча вследствие на намаленото тегло на етажа, може да се твърди, че абсолютният разход на стомана при експериментиранияте решения е около 1—1,5 кг/кв. м светла площ.

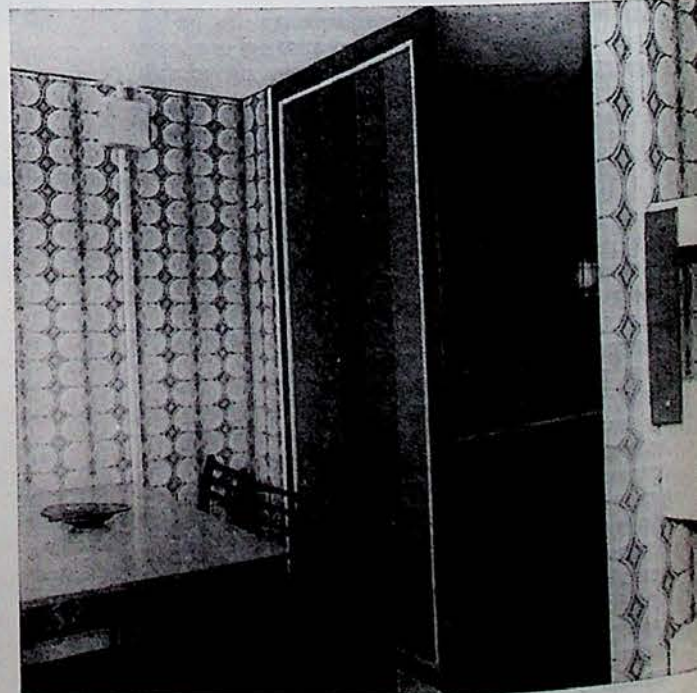
Анализ на изводите

Чрез експеримента бяха проверени както организационно-техническите възможности за изпълнение на решенията, така и естетическите качества на интериорите. Както вече беше подчертано, в центъра на вниманието на специалистите бяха про-

Таблица № 1

Вид и брой на елементите за изграждане на променливата структура

Вид на елемента	Жилище от 80 кв. м		Жилище от 41 кв. м	
	брой	за кв. м полезна площ	брой	за кв. м полезна площ
1. Панели, комплектувани с уплътнители и цокли — 30, 60, 90/245 см				
а) еднолицеви	35	0,57 кв. м	25	0,86 кв. м
б) двулицеви	43	0,70 кв. м	21	0,75 кв. м
2. Врати — панели 90/245	6		4	
3. Врати — гардеробни панели 60/245	5		3	
4. Свързващи елементи	75	0,91 бр.	45	1,10 бр.
5. Шкафни модули с пластини за окачване	18		14	
6. Телени кошове и рафтове	28		16	

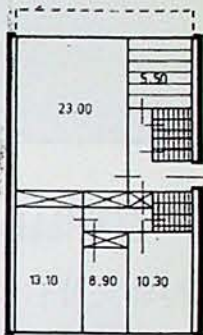
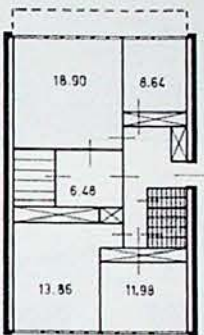
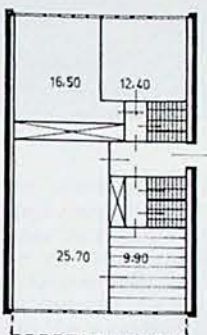
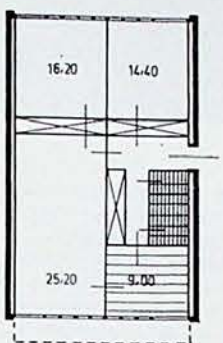
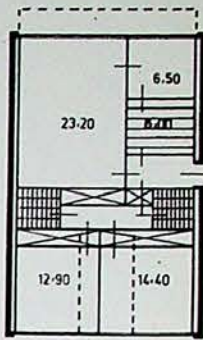
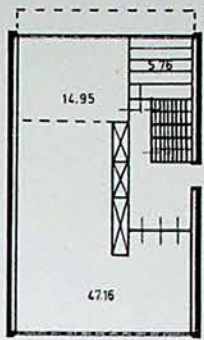
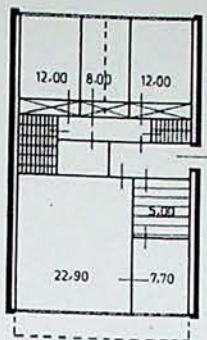
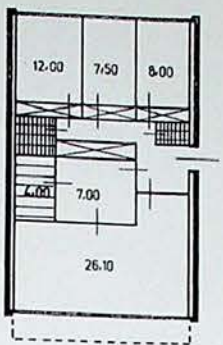
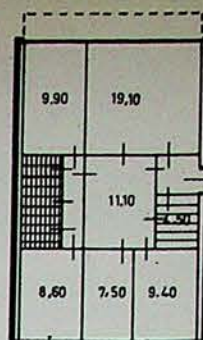
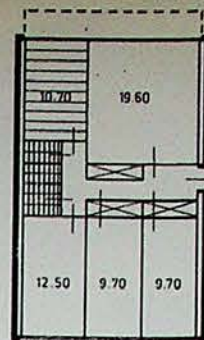
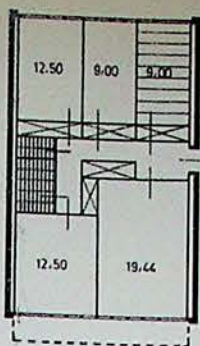
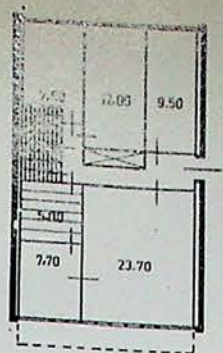
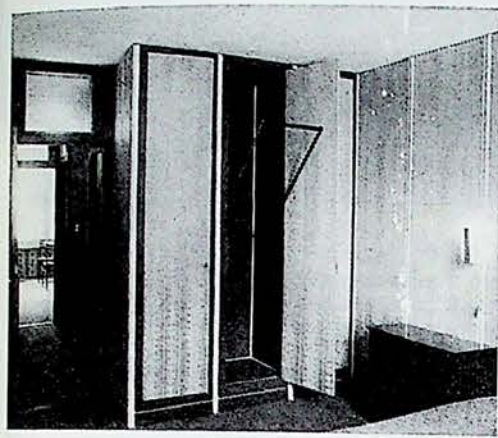
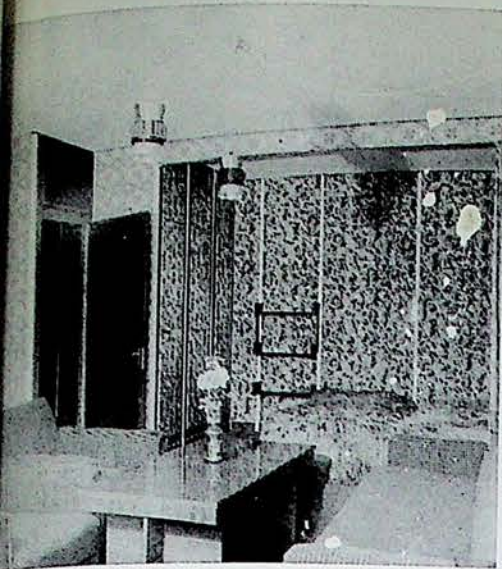

7, 8, 9, 10

Вътрешни изгледи
Vues Intérieures

11

Вариантни разпределения върху експерименталната площ
Variantes de plans de la surface expérimentale

блемите, свързани с качествата на връзките, с необходимите корекции за компенсиране на производствената грешка и с детайлите за привързване на техническите инсталации.

По принцип както изпълнението на сградата, така и на леките елементи не породиха проблеми. Леките елементи бяха изработени от строително-монтажния комбинат и от неспециализирани в тази насока предприятия в Пазарджик. Точността на изпълнение на сградата бе в рамките на строителните норми — 20—25 мм за хоризонталните мерки и до 10 мм провисване на тавана. При леките панели несъответствията в дължини и диагонали бе до 3 мм, което е повече от допустимото по проекта — 1—1,5 мм. В рамките на тези отклонения, панелите се монтират без усложнения, като предвиденото по проекта уплътняване при прозорците от 20—30 мм се свежда до 10—15 мм. Частите на водопроводната инсталация при премиването им през леките панели се прикрепват чрез каучукови маншони.

В различните зони на жилищата бяха използвани панели с различни физико-технически показатели. С това бе доказано, че при подходящи организационни и технически мероприятия чрез връзките и облицовките могат да се решат много от икономическите и производствено-техническите въпроси, отнасящи се до леките панели. Голяма помощ при експеримента в случая оказва завод „П. Караминчев“ — Русе, който предостави за ползване широка гама както от обикновени и звукопоглъщащи текстилни тапети, така и от непромокаеми руловодни облицовки.

Анализът на разходите показва, че принципното оскъпяване на панелите чрез кантирането им с ламаринени профили и свързващи елементи се покрива от минималните разходи за монтажа им и пълното премахване на занаятчийските довършителни работи. При точно едросерийно изпълнение на свързващите детайли може да се очаква дори по-ниска стойност на експериментиранията жилища¹ от тези, из-

пълнявани по досегашните технологии за твърда планировка.

Спорен остана въпросът за преимуществата на експериментирания разтеглен в пространството на междуапартаментните стени инсталационен пакет. Оказа се, че това е въпрос с много условия, който може да се аргументира технико-икономически само при масово строителство. За сега може да се твърди, че събирането на инсталациите в постоянен пакет създава условия за постоянна типизация на жилищните пространства, за оформяне на интериори с равномерно разчленени стени, налага лицеве мазилки по междуапартаментните стени и компенсиране на производствените грешки със звукоизолационни връзки на всички места, където разпределителните стени се свързват със сградата. Въпросът е кое да се предпочете при почти еднакви стойности — преразход с около 40 на сто на серийни леки панели (в случая еднолицеви) и на 5 на сто полезна площ, като се получат жилища от стандартни жилищни пространства с пълна експлоатационна гъвкавост, в които не се налагат занаятчийски процеси и са удобни за монтаж от обитателите, или икономия на същия процент леки панели и полезна площ, но жилищата да имат само няколко планировъчни възможности, мазилка по междуапартаментните стени, сложни зони за премахване на производствените грешки, интериори с членени и неразчленени стени и да изискват различни ръчни начини за монтаж на електрическата инсталация в периферните и вътрешните стени.

Подчертаването или прикриването на вертикалното тектонично членение между преместваемите панели постави допълнителни спорни въпроси. Сега в масовите интериори това членение се приема при ламперните, но при стените от ивични панели се покрива. Освен производствените и монтажните удобства, експериментът демонстрира естетическите качества на подчертаната вертикална fuga при ивичните панели. От една страна, тя олекотява пространството и създава несъмнени предпоставки за повече уют, от друга — предо-

пределя формата на мебелите и пестеливостта по отношение на количеството им. Спорна остана и технико-икономическата целесъобразност на междуетажните плочи с подпорно разстояние над 6 м. Тази пречка за масовото строителство на жилища с експлоатационна гъвкавост може да се преодолее чрез колона във функционално проучена централна част на жилищното пространство.²

При експеримента не можах да се установят средните стойности на детайлите при евентуално серийно производство от различни видове промишленост и затова въпросът компенсира ли се преимуществата на този или подобен тип жилища с експлоатационна гъвкавост при нашите условия с техните недостатъци все още очаква своя отговор. Да предизвика по-широка обмяна на мнения около този въпрос бе и една от целите на експеримента.

¹ Авторски колектив в състав: проф. арх. Христо Анастасов, арх. Иван Беджев, инж. Христо Гречелиев, инж. Панайот Курделанов е получил авторско свидетелство за разработения метод.

² Системата е описана в поместената в бр. 1/1976 г. на сп. „Архитектура“ статия „Обитател, обзавеждане, сграда“.

³ Практическите изводи от проучването са изложени в статията „Жилището — органично единство от мебели и стени“, поместена в бр. 6/1976 г. на сп. „Архитектура“.

⁴ Звукоизолационните предпоставки на връзката са авторско дело на инж. Лачо Петров, инж. физ. Атанас Радев, инж. Иван Крумов и арх. Иван Беджев.

⁵ Експериментът се проведе под ръководството на арх. Иван Беджев и арх. Невен Митев, при активната подкрепа на ОНС, ГНС, проектантската организация и СМК в Пазарджик.

⁶ Решението бе предложено на проведения през 1974 г. конкурс „Хелиопол — 2000“ от ГНС — Пазарджик от колектив в състав: арх. Иван Беджев, арх. Николай Попов и арх. Невен Митев. Техническото проучване бе извършено от колектив в състав: арх. Иван Беджев, арх. Невен Митев, арх. Добриня Желева и арх. Еромир Мартинс — Виана.

⁷ Проблемът е разглеждан в статията „Някои архитектурни особености на леките преградни стени“, поместена в бр. 3/1976 г. на сп. „Архитектура“.

⁸ Проблемът е разработен от НИСИ през 1967—1968 г. Някои от изводите са поместени в статията „Архитектурно-планировъчни възможности на метода пакетно-повдигани плочи“, поместена в бр. 6, 7, 8/1969 г. на сп. „Архитектура“.

ЖИЛИЩНИЯТ РАЙОН „БИЛА ЦЕСТА“ В ТЕПЛИЦЕ, ЧЕХОСЛОВАКИЯ

Инж. арх. Ян Коуба

Районът „Била цеста“ е проектиран така, че да се дозастрои старата вилна зона в югозападната част на град Теплице.

Територията му е до голяма степен естествено ограничена, рамкирана от зеления пояс на простиращата се на югозапад гора и от парка на замъка — на северозток. Задачата, която проектантът трябваше да реши при разработването на проекта, беше затруднена от инвеститора, тъй като за разлика от перспективния териториален план, който предвиждаше само индивидуални частни къщи до 3 етажа, се наложи районът да се проектира и изгражда в по-голямата си част от панелни жилищни сгради.

Това означаваше да се направи преоценка на плана за дозастрояването на посочената територия и микрорайонът да се проектира в рамките на комплексното жилищно строителство според технико-икономическите показатели. Една от основните задачи беше новите постройки да се разположат естествено между съществуващите сгради на старата вилна зона. За целта бяха съблюдавани следните принципи: — застрояването се извърши предимно с малоетажни жилищни сгради (2—4 етажа).

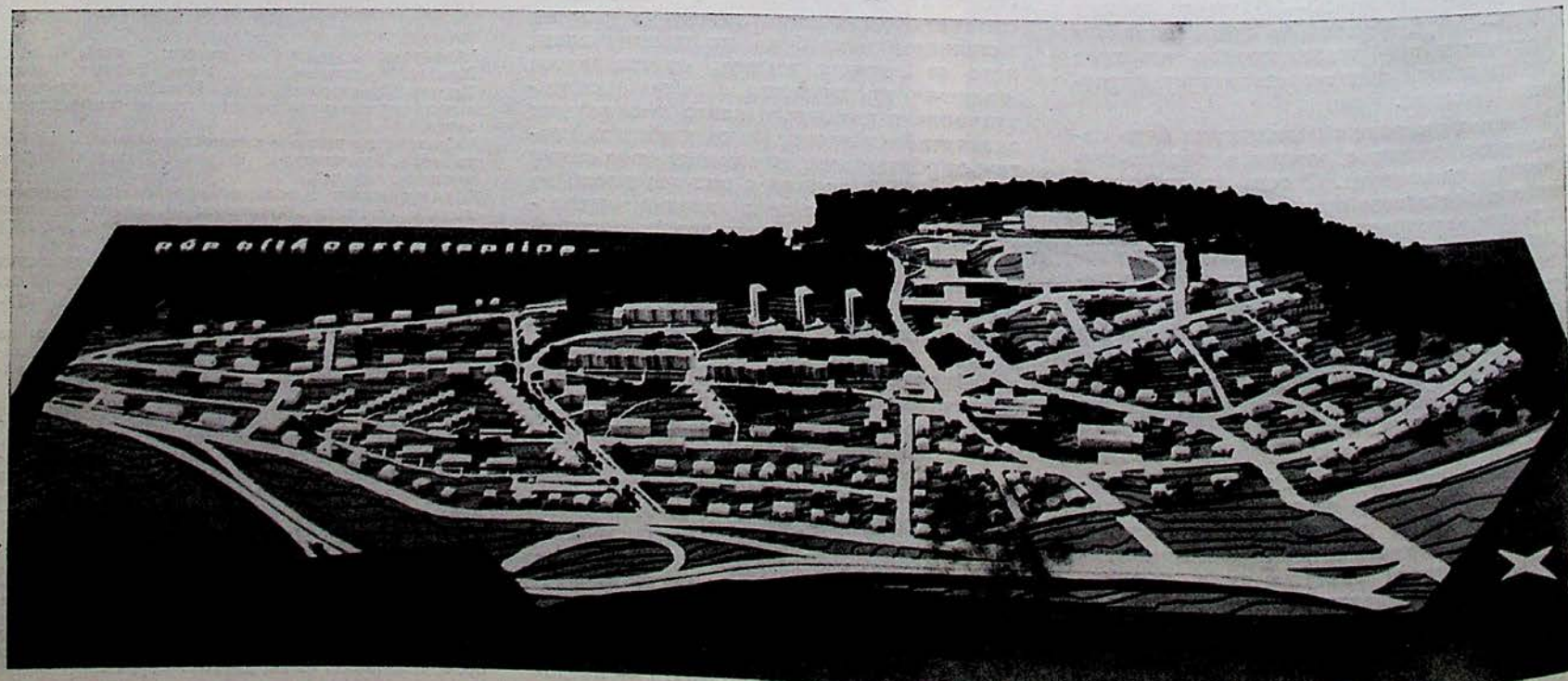
Само в южния край на района се предвиждаха 3 десететажни сгради на по-голямо разстояние от вече съществуващите постройки;

— за преходен елемент между четиретажните жилищни кооперации и вилните постройки служат завършващите нетипични триетажни крила на сградите и триетажните обекти, изградени по протежение на Нова магистрала;

— архитектурата на стандартните жилищни домове е разчленена на модули от по 6 м, като това е постигнато чрез отстъпи на отделните секции, чрез разширения и изнесени напред лоджии;

— между жилищните сгради са разположени групи от типови къщи, като по този начин се цели да се обогати жилищната среда.

Естествено всички тези корекции са нетипични за технологията на панелните жилищни сгради ТО8В и затова се наложи при застрояването на района да се осигурят и някои нестандартни конструкции — HSV и PSV. Масовото строителство беше съсредоточено в централната част на незастроената площ и в същност представлява три самостоятелни, отделени едно

1

Общ изглед

Le quartier résidentiel "Bila cesta" à Teplice, Tchécoslovaquie. Projeteur: Ing. architecte Jan Kouba. Vue d'ensemble.

2

Макет

Maquette

3

Общ изглед на централната група
Vue générale du groupe central

4

Благоустройство пред двуетажните жилищни сгради
Urbanisation devant les édifices résidentiels à deux étages

от друго вътрешни пространства, решение то на всяко от които е с различна концепция.

В тези пространства жилищните сгради са разположени по сектори, като широкото използване и интересното решение на лоджиите придава на панелното строителство необичаен архитектурен облик. С оглед на значителния наклон на терена сградите са ориентирани по хоризонталата, като по този начин проектът е съобразен и с изискванията на строителя за подходящо разполагане на пътищата за строителната техника.

Високите обекти са проектирани от типови елементи, но са с нетипично решение. Групата на високите здания се свързва с четириетажните типови постройки посредством невисокия блок обект на газовата централа и чрез пергола. Главните входове на четириетажните жилищни сгради са проектирани от страната на улицата, а допълнителните се намират на югозападната страна и извеждат към зелените площи и детските площадки.

Основното решение е типово, само придаващото завършен вид на зданието триетажно крило е индивидуално, за да служи като преходно звено между малките къщи и многоетажните сгради.

Средната група сгради включва само четириетажни секции. За разлика обаче от горната, тя е решена по-пластично. Това е постигнато чрез различното равнище на секциите, чрез разширения и лоджии. Всичко това интересно разграничава зоните на „Била цеста“ една от друга.

Отделните секции са също така решени типово с главни входове към улицата и допълнителни входове, извеждащи към парка на югозападната страна, където са предвидени спортни игрища за деца и възрастните и са оформени цветни лехи. Всички сутеренни помещения на тези малоетажни сгради се използват като гаражи. През средата на групата сгради минава главната напречна пешеходна алея, която свързва една с друга отделните зони на района.

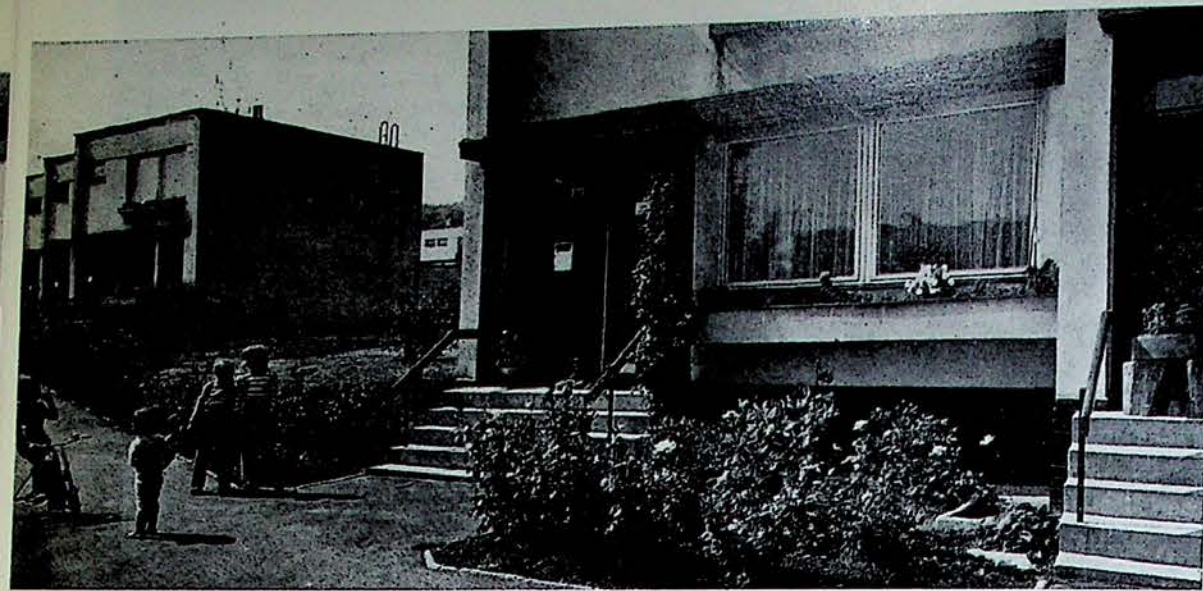
В северозападната част е разположен комплекс от гастроном, комбинат за битови

услуги и ресторант. Обектът е проектиран терасовидно, като долната тераса е стъпаловидно оформен магазин за хранителни стоки на самообслужване, а горната тераса е ресторант.

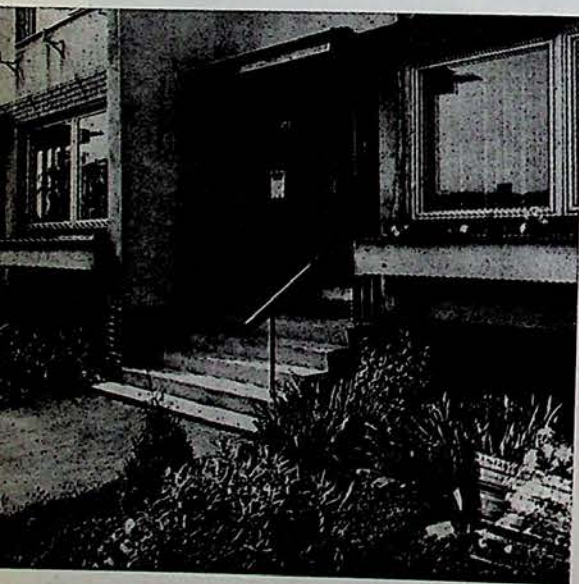
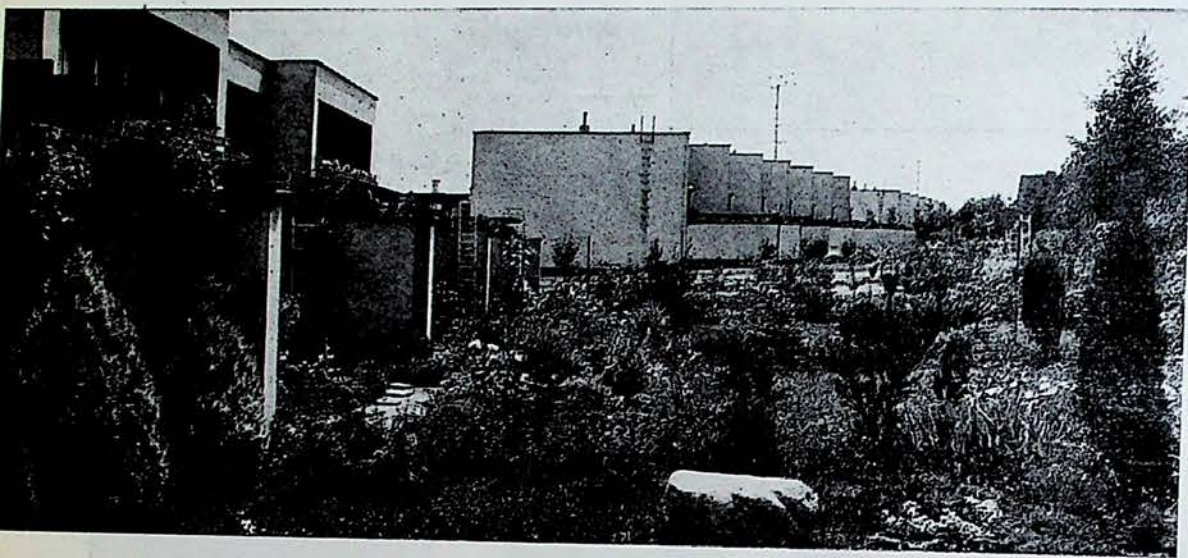
Комплексът от детска градина и ясли оформя центъра на северната част на района. Една от главните входни артерии на жилищния комплекс е „Нововеска улица“, която извежда градския транспорт в сектора, в който са съсредоточени обществените заведения, и същевременно свързва района с централния булевард „Билинска“. Той минава през североизточната част на „Била цеста“ и без да нарушава жизнения му ритъм, го свързва с центъра на Теплице. Втората по значение обслужваща комуникация е по посока север-юг и отделя обществените от жилищните сгради.

Според проекта свободните участъци на бул. „Билинска“ трябва да бъдат застроени с двуетажни нетипови сгради.

При изграждането на групите от еднофамилни сгради трябваше да се имат пред вид следните изисквания:

— максимален размер на дворния парцел, включително и на застроената част — 400 кв. м на къща или на един апартамент; — минимален брой на надземните етажи — 2; — отделните входови секции трябва конструктивно да са свързани поне в 1/3 от общите фасади; — проектът трябва да съдържа икономически най-изгодното решение, като се спазва принципът за двустранно изграждане на комуникационната мрежа; — плановите решения на отделните апартаменти трябва да отговарят на съответния стандарт; — ширината на фасадата към улицата може да бъде максимум 9 м; — групата трябва да се състои най-малко от 4 жилищни сгради с най-малко 6 апартамента; — градоустройствените икономически норми изискват да се постигне най-малко 100 жители на 1 ха гъстота (за основа на изчисленията се вземат 4 души/апартамент). За изграждането на цялостна комуникационна мрежа в концепционното решение е предложена само една нова артерия, минаваща през средата на селището и пряко свързваща се с вече прокараните улици. В приземната част на еднофамилните жилищни сгради е предвидено жилищно помещение с вътрешна стълба, която го разделя на две. Жилищното помещение има пряка връзка с терасата, а столовата — с кухнята. Стълбището свързва приземната част с етажа, на който са проектирани три спални и баня, дрешник и лоджия. За постигане на пълна визуална и звукова изолация терасите са отделени една от друга посредством различното ниво на секциите, а освен това е поставена разделяща стена, висока 2 метра. Този тип сгради съставляват по-голямата част от застрояването. Характерното в случая е по-голямото централно пространство по протежение на улицата и множеството по-малки площадки, образувани от

5, 6

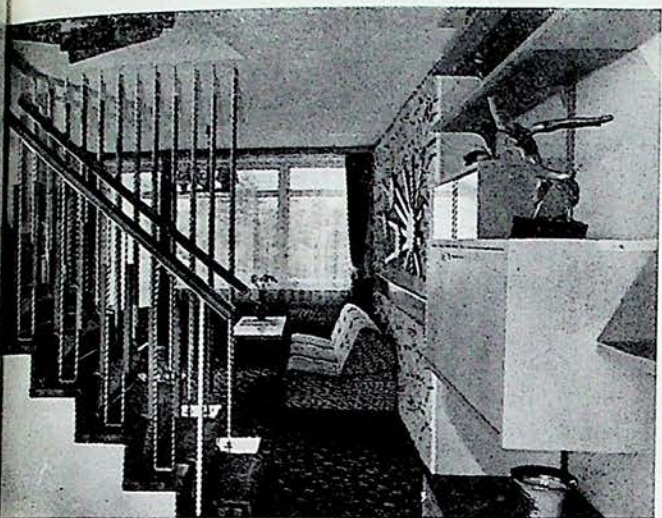
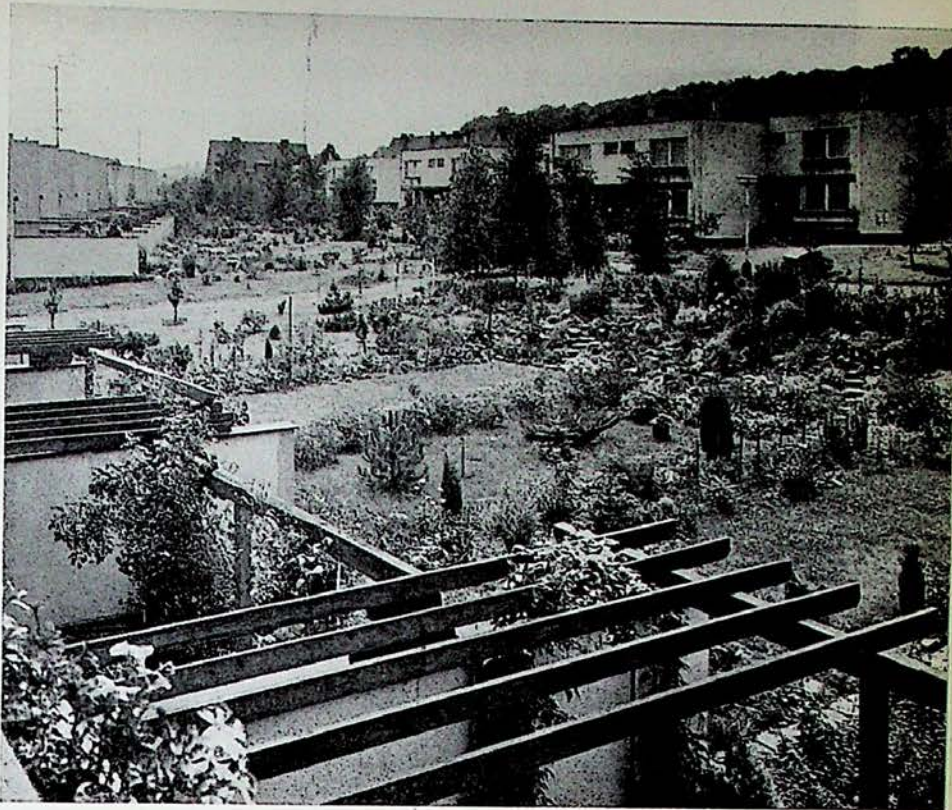
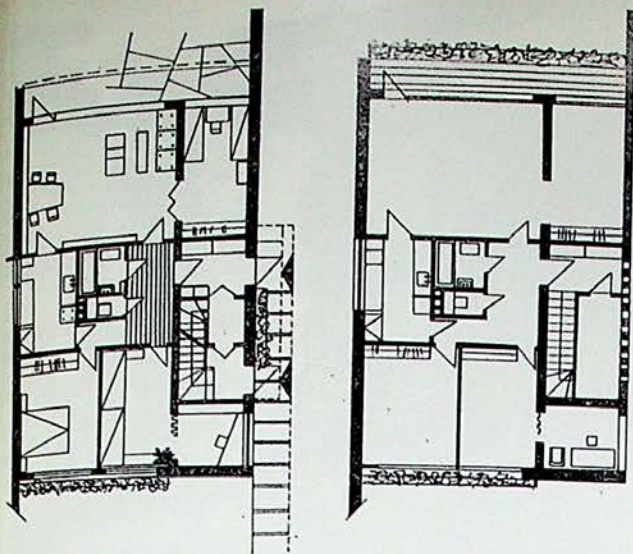
Изглед на част от двуетажните сгради от север и юг
 Vue d'une partie des édifices à deux étages depuis le Nord et le Sud

7

Детайл от входовете
 Détail des entrées

8

Вътрешноквартално пространство
 Espace intérieur du quartier

9
Приземен етаж и етаж на редовите сгради
Etage au rez-de-chaussée et étage des édifices disposés en ligne

11
Изглед от лоджия на първи етаж
Vue de loggia au premier étage

10
Интериор с вътрешна стълба
Intérieur à escalier

12
Четириетажни сгради — югозападни фасади
Edifices à quatre étages — facades sud-ouest

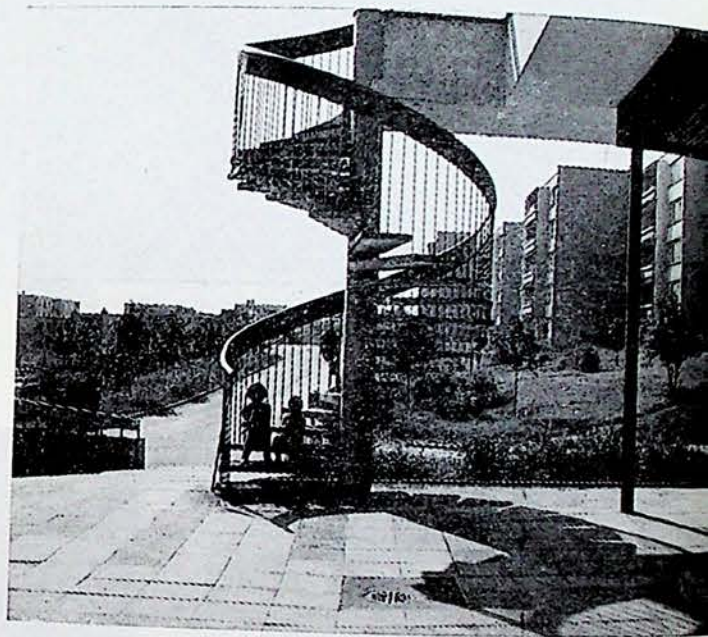
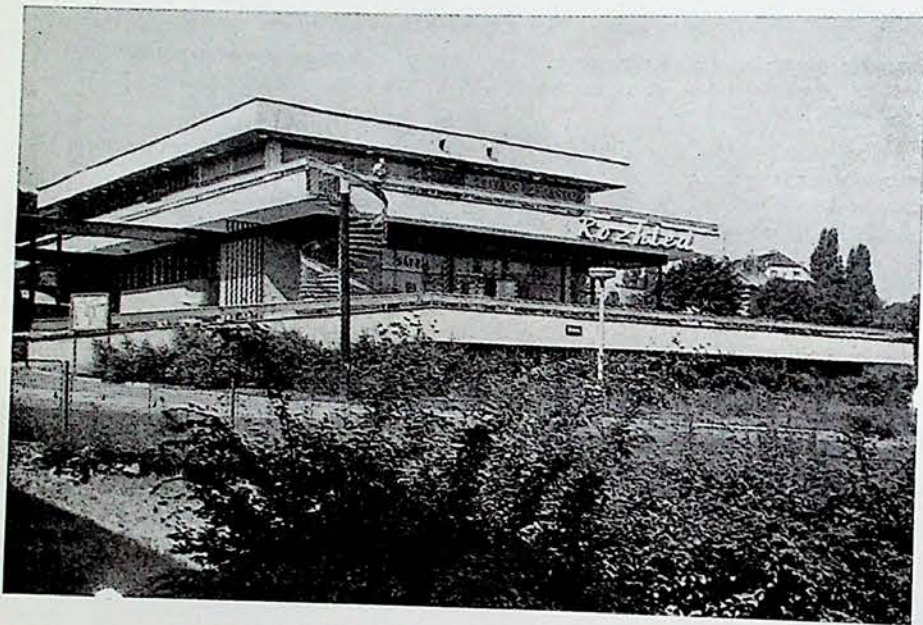
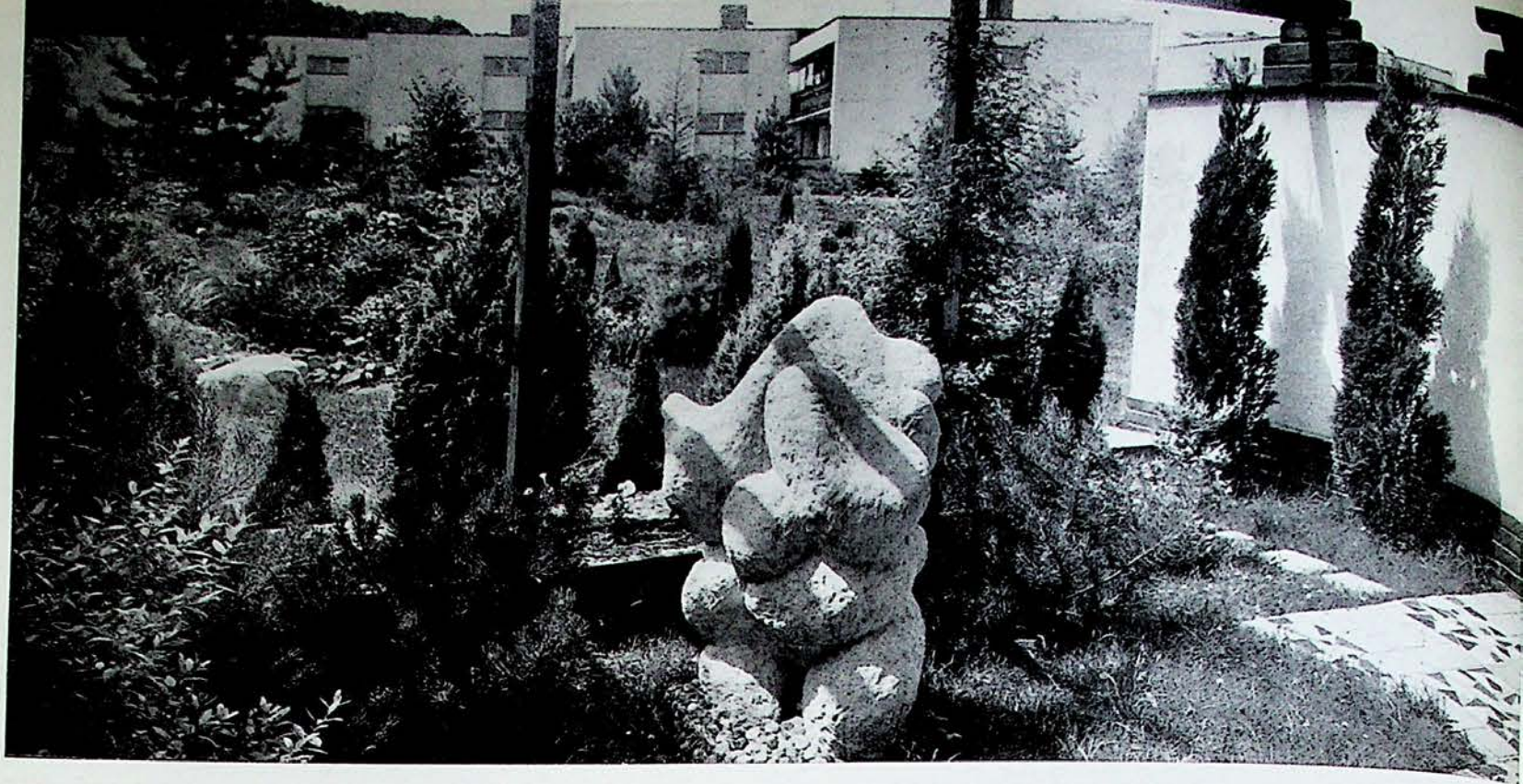
групите къщи и прокарани перпендикулярно на улиците.

Тази свободна концепция на застрояването, независимо от неговия типове различие на видовете сгради, придава разнообразие на комплекса. На границата между групите еднофамилни къщи и жилищните сгради по проект са предвидени групи от къщи с по две жилищни единици, но винаги със самостоятелен вход за всеки апартамент. Конструкцията на тези къщи също се основава на панелната технология на ТОВВ, проектното решение обаче предлага на обитателите им по-голяма самостоятелност, характерна за еднофамилните жилищни сгради.

При тази група обекти гаражите са включени в композицията на сградите, като по-голямата част са изнесени в края на парцелите. Във всички случаи обаче са предвидени паркинги пред къщите. Оформянето на градините и зелените площи изхожда от концепцията на свободното застрояване, като се избягва използването на повисоки изкуствени огради. За отделяне на парцелите служат естествени елементи, храсти, по-високи зелени растения и жив плет. Всяка къща има свой парцел, част от който пряко се използва за битови нужди и е в непосредствена връзка с интериора на дома при пълна визуална и звукова изолация.

На територията на тази група сгради освен това са проектирани общи площадки, обслужващи всички обитатели на жилищния комплекс. Те се оформят като площадки за детски игри за децата от предучилищна и училищна възраст, или като спортни игрища за възрастните. За целия комплекс — както за големите жилищни сгради, така и за малките къщи, е използван единен конструкционен модул — 6 метра. Друг обединяващ елемент е еднаквата външна мазилка (бяла, пръскана), клинкерната облицовка на цоклите и дървото, използвано като декоративен материал.

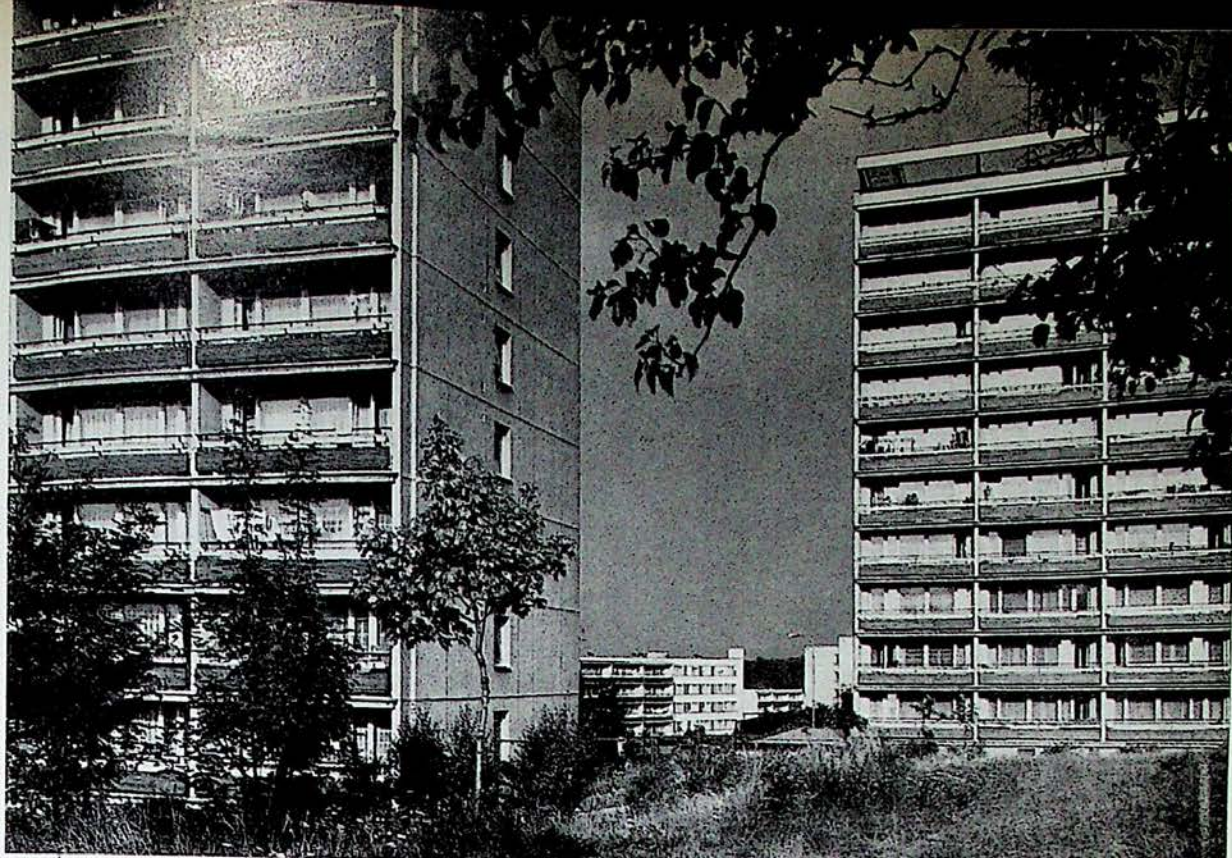

13
Изглед от жилищна тераса
Vue d'une terrasse résidentielle

14
Изглед от комплекса на
магазина, битовния ком-
бинат и ресторанта
Vue du complexe comportant
le magasin, le combinat de
services et le restaurant

15
Поглед от битовния ком-
бинат към комплекса
Vue du combinat de servi-
ces auprès du complexe

16
Изглед с високите сгради
Vue des édifices élevés

17
Изглед на високите сгра-
ди от запад
Vue des édifices élevés de-
puis l'Ouest

18
Пространствено оформяне
между третажните жи-
лищни сгради
Aménagement des espaces
entre les édifices résidenti-
els à trois étages

19
Изглед с високите жи-
лищни сгради
Vue des édifices résidentiels
élevés

Дървото намери особено широко приложение при изработване на парапетите на балконите, перголите и други. То придава на селището приятна, топла тонална окраска, като контрастира с бялата мазилка на сградите и подчертава пластичността на обектите. В проекта на „Била цеста“ ясно се забелязва стремежът да се използват естествени елементи за украса, като например цветя и зеленина по прозорците и балконите.

Преплитането на групите от малки къщи с високите жилищни сгради и сгради от по 3—4 етажа омекотява гледката и придава финес на застрояването. Освен това за приятната гледка допринасят и редицата малки съоръжения за игра на децата и за спортуване на възрастните, пейките, перголите и преди всичко градинското оформяне, което в този район на Теплице се поддържа особено грижливо.

В заключение трябва да кажем, че в комплекса е създадена много спокойна среда, която е една от основните предпоставки за разтоварване на обитателите му от неблагоприятните влияния, причинени от съвременната цивилизация. От цялостното отношение на жителите на „Била цеста“ към околната среда, за която те полагат специални грижи, може да се заключи, че хората се отнасят с много любов към своите домове, а това в същност беше една от основните цели при изграждането на комплекса.

АТРИУМНИ ЖИЛИЩА В ЖИЛИЩНИЯ КОМПЛЕКС „АЛОЙЗИНА ВИШИНА“ В ЛИБЕРЕЦ, ЧЕХОСЛОВАКИЯ

Проектант:
инж. арх. Сватоплук Техник

Жилищната група, която обхваща 29 жилища, е изградена на терен с наклон 10—15 на сто.

Жилищата, предназначени за 4—5 души, имат 3—4 помещения. Броят на спалните е съобразен с изискванията на обитателите.

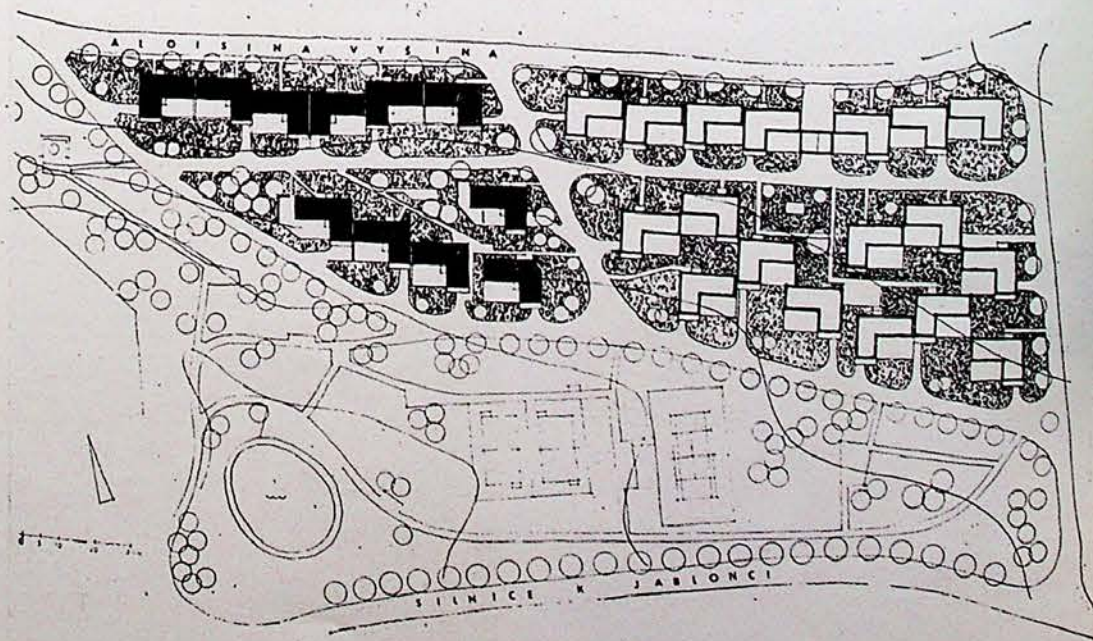
Парцелите заемат около 300 кв. м. Жилищата са частично устроени със сутерен и притежават вградени гаражи.

Ползна площ — 100 кв. м

Жилищна площ — 69 кв. м

Застроена площ — 130,20 кв. м

Застроен обем — 566,50 куб. м

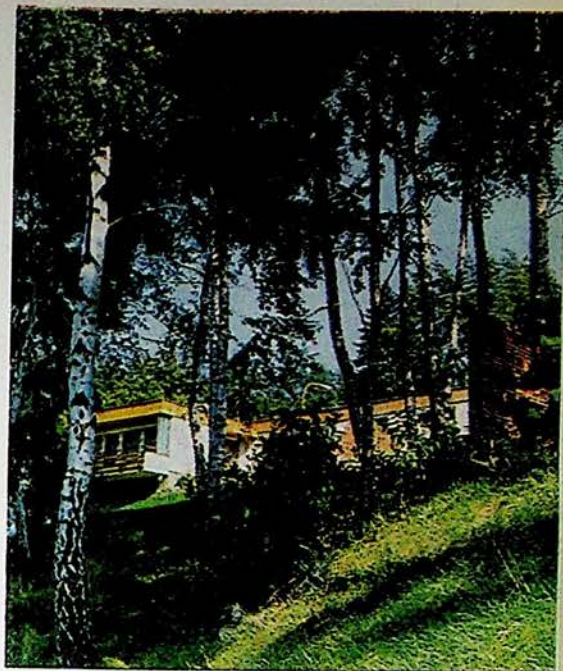
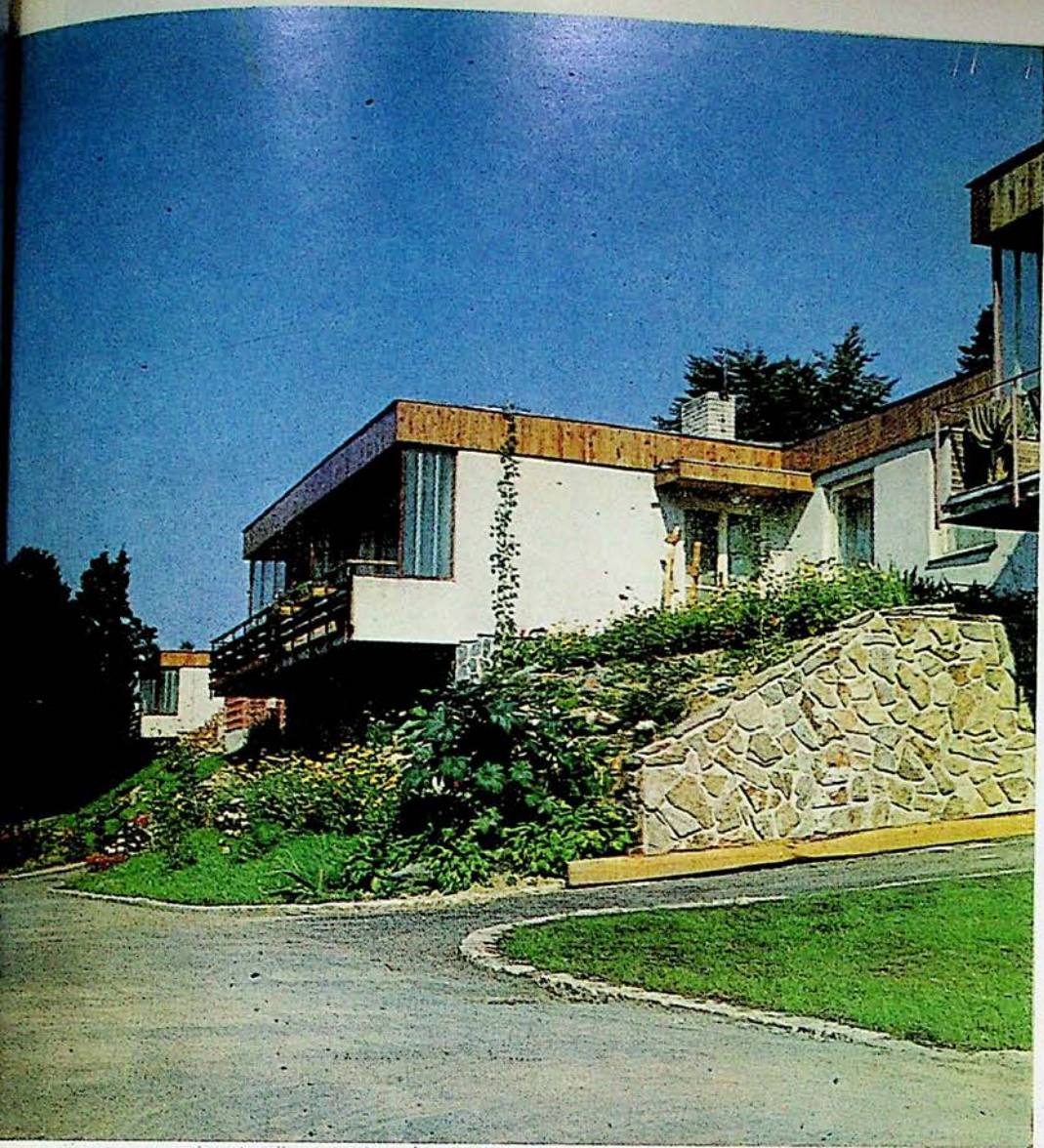
1

Общ изглед

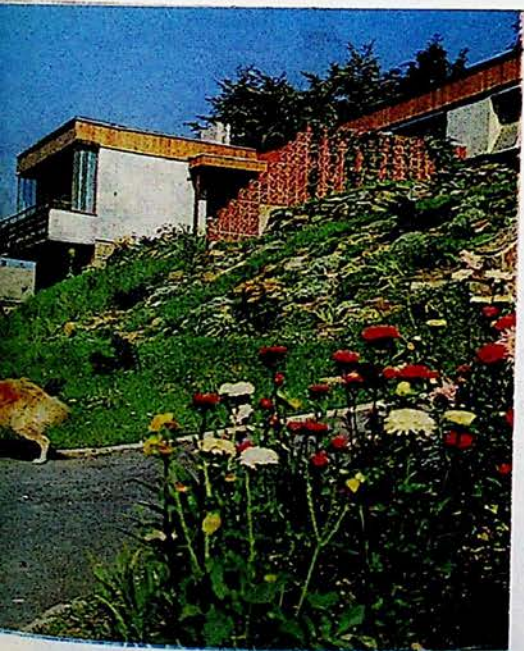
Le complexe résidentiel "Aloisina visina" à Liberec, Tchecoslovaquie. Projeteur: Ing. architecte Svatopluk Technik. Vue d'ensemble.

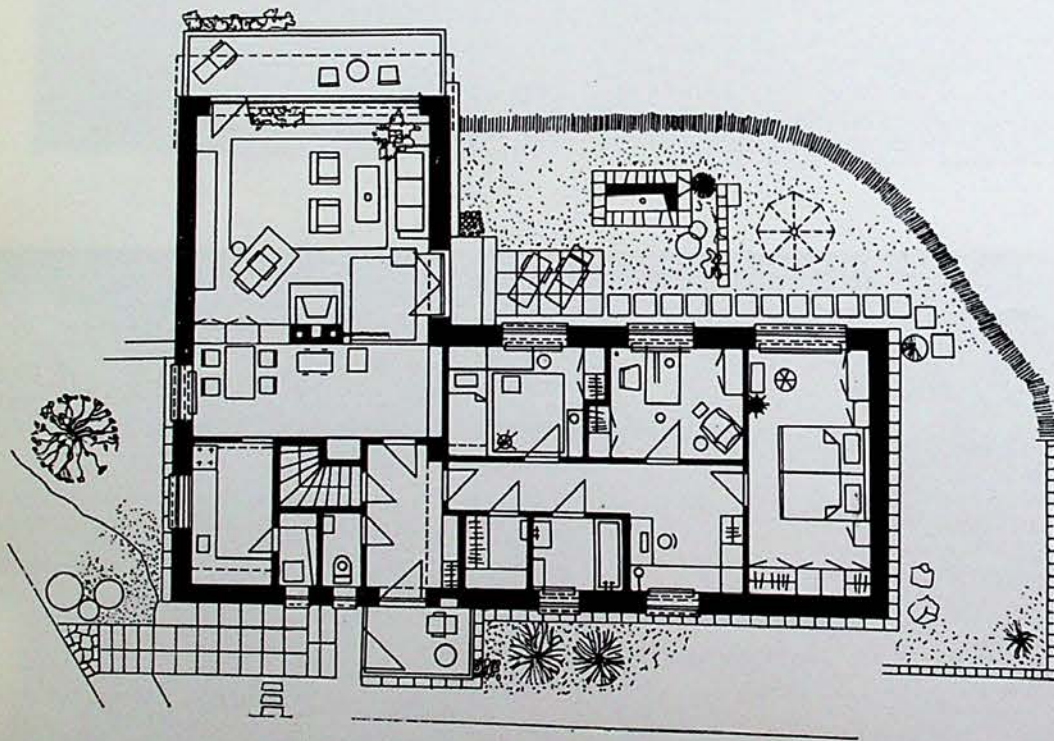
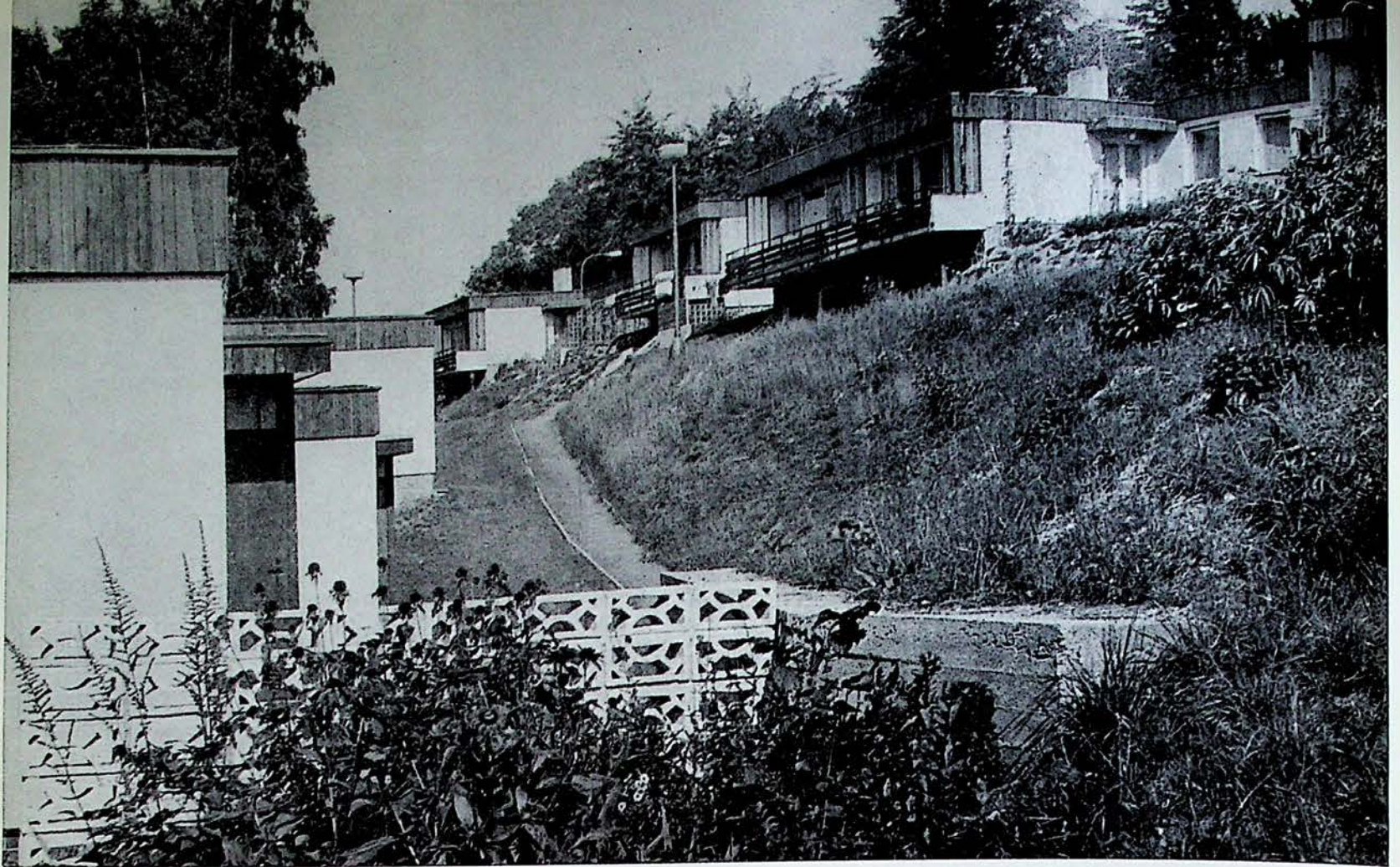
2

Генерален план
Plan général

3. 4. 5. 6
Фрагменти от застрояването
Fragments de la construction

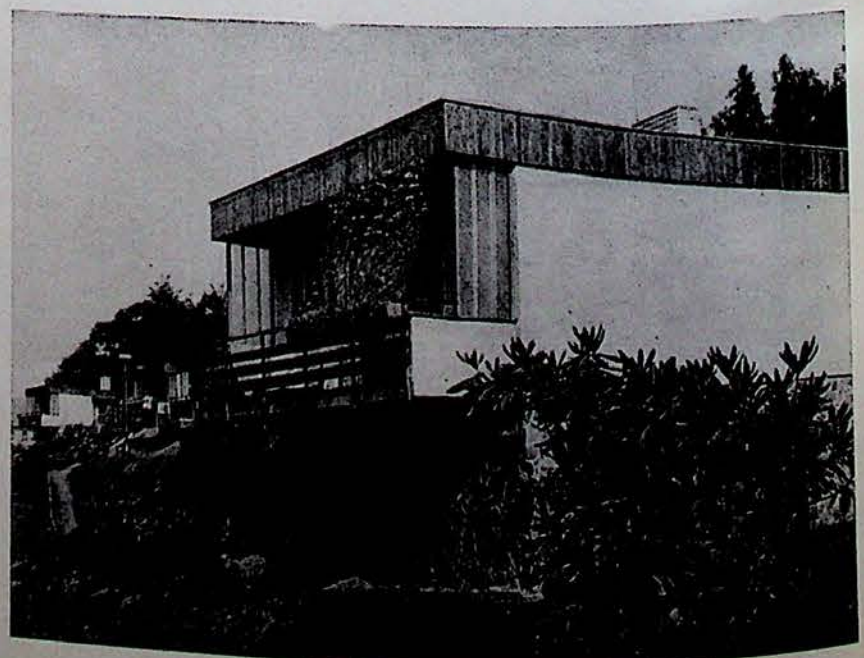

7
Изглед от комплекса
Vue du complexe

8
Разпределение на атриумната жилищна сграда
Plan de l'édifice résidentiel à atrium

9
Изглед от централната част на комплекса
Vue de la partie centrale du complexe

10
Жилищна сграда
Edifice résidentiel

МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ЖИЛИЩНИТЕ СГРАДИ

Инж. арх. Вацлав Казалички, д-р на науките,
директор на Научноизследователския институт
по строителство и архитектура — Прага

Петнадесетият конгрес на Чехословашката комунистическа партия определи модернизацията на основните фондове като важен партньор и помощник на новото строителство: „През периода 1976—1980 г. да бъдат построени 640 хил. нови жилища и заедно с по-нататъшната модернизация и реконструкция на досегашния жилищен фонд да се постигне едно подчертано ново подобрение на жилищния стандарт“.

Под влияние на научно-техническите постижения и на промените в общественото развитие, на повишеното жизнено равнище на населението и изменението в начина на живот на обществото обзавеждането на новозградените жилища постепенно се усъвършенствува. Същевременно съществуващият жилищен фонд морално остарява. Това остаряване се проявява в редица форми, но най-важната от тях е относителното намаляване на полезната стойност на жилищата и жилищните сгради, понижението на степента, до която тези основни фондове са в състояние да задоволяват индивидуалните и обществените нужди на потребителите. Към това се прибавя и факторът на действителното материално износване на жилищата и жилищните сгради, намаляването на възможностите им да задоволяват и онези нужди, за които по начало са били замислени. Това не са нови проблеми, архитектите отдавна вече са се сблъскали с тях. Днес въпросът се усложнява от това, че влиянието на научно-техническото и на социалното развитие значително се задълбочава и ускорява.

Основните съображения за модернизацията винаги са свързани с факта, че физическата годност на жилищните сгради и жилищата в основните им части, т. е. в носещите и разделителните конструкции, надхвърля по времетраене живота на няколко човешки поколения, които се изреждат при използването им. Напълно естествено е, че потребностите и изискванията на последното поколение, което обитава жилищната сграда или жилището, значително се различават от нуждите на генерацията, която ги е обитавала преди време, когато са били още нови. Наистина предказаанията, че семейната форма на живот ще бъде изживяна, т. е. че семейството ще отпадне, не се сбъднаха и днес ние сме уверени, че семейството още дълго време ще бъде основа на социалистическото общество (а може би и на комунистическото). Следователно знаем и това, че основа на жилищното строителство ще бъдат семейните жилища. Но няма съмнение, че въпреки това някои функции се изменят, разместват се с оглед на степента, до която влияят на семейния живот.

Съвременните жилища би трябвало да бъдат обзаведени по друг начин с оглед на голямата трудова заетост на жените. При това все още най-малко половината от нашите семейства (в Словакия малко по-малко от половината) живеят в сгради и жилища, строени преди Втората световна война. Използват се и жилищни сгради, строени преди повече от сто години. Една трета от семействата обитават нови жилищ-

ни сгради, в които има централно отопление, а останалите две трети трябва сами да се грижат за отоплението си. Същото се отнася и за водопровода, канализацията и тъй нататък. Най-справедливо и равномерно е осигурено може би електроснабдяването, въпреки че и тук от гледна точка на техническото равнище на инсталациите съществуват големи разлики, които постепенно трябва да бъдат отстранявани.

От това следва, че по отношение на жилищните условия на отделните членове на нашето общество, което иначе е много демократично, съществуват големи, не напълно обосновани разлики. При това става въпрос за разлики, които за обитателите на жилищните сгради и жилищата имат характер на обективни фактори, въздействащи извън волята и съзнанието им. И така, хора, които полагат за обществото еднакъв по квалификация и качество труд, живеят при съвсем различни условия. И всичко това зависи само от обстоятелството дали са имали възможност да се преместят в ново жилище и сграда или е трябвало да останат в сграда, обитавана може би не само от родителите, но и от прародителите им.

Що се отнася до задоволяването на непрестанно растящите и развиващи се потребности и изисквания на обитателите на жилищата обаче все още няма нито задоволително решение, нито дори задоволителна теория за такива решения. По-точно казано, теория има няколко, но нито една от тях не се е оказала приложима на практика.

Доминиращата в момента теория изхожда от факта, че строените днес жилищни сгради, в това число и сглобяемите, имат физическа трайност около 100 години. Приема се, че определеното на трайността на жилищните сгради е по-скоро въпрос на икономическото положение на обществото, на обществено решение, отколкото чисто техническо решение на въпроса. Това е животът на три до четири поколения, които ще обитават жилището. При това трябва да се има предвид, че отделни лица могат да преживеят тук два генерационни периода (първия като деца, втория като родители). С оглед на тези социални фактори и на физическото износване на техническите съоръжения в жилищните сгради и жилищата тази теория препоръчва те да бъдат модернизирани в средата или най-късно през втората третина на тяхното съществуване, за да отговорят на съответните жилищни нужди и изисквания на обществото.

Основен белег на модернизацията на сградите или жилищата следователно са тези функционални изменения, чрез които старите жилища се пригаждат напълно към съвременните изисквания на обитаването и се доближават до новите жилища. При модернизацията следователно не става дума само за подмяна на конструктивните части и на материалите, а за функционални изменения, за по-висок стандарт на обитаването и вътрешното обзавеждане на жилището. Това именно определя съдържанието на понятието модернизация.

Чрез модернизацията на съществуващите жилищни сгради трябва да бъдат създавани жилища с по-високи качества. При това подобрието би трябвало да премине едновременно най-малко през две квалификационни категории или по-скоро цел на модернизацията би трябвало да бъде жилище от най-висша качествена категория (А).

По-високи качества могат да бъдат постигнати, на първо място, като се повишава равнището на техническите съоръжения и обзавеждането на сградите и жилищата — напр. допълнителното прокарване на асансьор, на централно или етажно отопление, евент. акумулаторна електрическа печка; в жилищата от по-ниските категории — инсталирането на баня с нагревател за топла вода, WC за всяко жилище (на мястото на предишните общи) и други.

По-специален въпрос, който много често трябва да се има предвид при модернизацията на жилища от по-стар тип, е осъвременяването на оразмеряването им. Модернизацията следователно е процес, при който по-старите, морално и физически износени основни фондове се приспособяват към съвременните изисквания и изискванията на близкото бъдеще. Чрез модернизацията се подновяват възможностите на основния фонд да изпълнява функциите си, удължава се физическото му времетраене, той се „подмладява“ морално. Обикновено модернизацията е икономически ефективна, особено при комплексна, равностойна оценка на всички фактори, които трябва да бъдат включени в изчислението на икономическата ефективност. Тя е полезна и от гледна точка на цялото общество, защото позволява да бъдат запазени ценни културни и исторически обекти и цели ансамбли. Страна като нашата, която притежава огромно богатство от запазени от миналото основни фондове, може да ги стопанисва разумно само при условие, че усвои и ефективно развива процеса на модернизацията на основните фондове на високо техническо, икономическо и обществено равнище.

От характера на модернизацията логически следва, че специалистите, които участвуват в нейната подготовка и реализация, трябва да насочат вниманието си преди всичко към интериора на жилищните сгради и жилищата, като засегнат главно проблемите на архитектурата и вътрешните строителни конструкции. В някои случаи може да се стигне и до изменение на външния вид, при което се налага да бъдат добре обмислени промените във външната архитектура, както и включването и свързването на сградата с околното застрояване, но все пак преобладаваща тема на проекта и реализацията винаги ще бъде интериорът. Това е свързано с редица други въпроси, които трябва да бъдат решавани рационално, енергично и бързо.

Първ основен и относително дълготраен проблем остава фактът, че за модернизацията (и то не само в областта на жилищното и общественото строителство) няма достатъчно добре подготвени специалисти. Ос-

новният учебен план за образование на специалистите никога не е засягал въпросите на модернизацията, преустройството и реконструкцията.

Едно второ изискване, което се потвърди и от досегашната практика, е необходимостта научно-техническите постижения да бъдат използвани и в процеса на модернизацията. Теорията на индустриализираното строителство (както и образованието на специалистите) досега се е занимавала предимно със строежа на нови обекти. Процесът на модернизацията се развиваше постепенно и следователно бавно: чрез рационализиране и подобряване на традиционните строителни начини и методи на работа.

Освен това за модернизирането на жилищата трябва да бъде създадена една до известна степен самостоятелна материално-производствена база, тъй като обичайните за новото строителство елементи тук не ще могат да бъдат използвани.

Модернизацията изисква елементи с по-малки размери: става въпрос за действително леки елементи, често пъти пренасяни само с човешка сила. Това би позволило производството на тези елементи, ако бъдат добре обмислени, да бъде концентрирано действително само в няколко работилници в цялата страна (напр. елементи за гипскартонени разделителни стени). И в тази насока ще трябва да бъдат проучени и обсъдени още много въпроси.

Проектантската работа при модернизацията ще бъде винаги по-творческа, отколкото работата при съвременното ново строителство. Това е така, защото само в изключителни случаи ще могат да се използват типови решения, тъй като ако не всяко жилище, то поне жилищното обзавеждане на всяка сграда ще бъде по свой начин индивидуално и ще изисква отделно решение, поне през първия етап от процеса на модернизация.

Трудностите в проектантската работа в тази област ще намалее в момента, когато в сферата на модернизацията попаднат жилищните сгради и жилищата, строени вече след 1945 г. и особено след 1948 г., т. е. изградените на основата на типизацията и типовото проектиране. Тогава може би ще могат да се изработят и типови проекти за модернизирането им, напр. на жилища тип Т 11, Т 12 и други. На някои може всичко това да се стори прекалено, но като имаме пред вид, че първите обекти от този тип са били построени преди около 30 години и ако приемем като ориентиращ показател за необходимост от модернизация средно на всеки 50 години, то първите акции за модернизиране на тези жилищни сгради няма да закъснее много. И тук опитът би трябвало да се набира особено грижливо. Важен е също така и градоустройственият аспект. Модернизацията позволява да бъдат създавани условия за съвременен начин на живот на сегашното общество и на обществото от близо бъдеще в комплекси, които са строени при напълно различни социални условия. Фигуративно бихме могли да кажем, че модернизацията е в състояние да осигури социалистически начин на живот и в старите ни „готически“, „феодални“ и „капиталистически“ градове. А това е много необходимо, тъй като в противен случай различните материални условия за живот на нашите хора биха предизвикали рецидиви на дребнобуржоазния, предсоциалистически стил на живот или пък биха породили в съзнанието на обитателите чувството за противоречие между теорията на социализма и практиката на всекидневния живот.

Проблемът ще стане по-разбираем, ако го илюстрираме с някои от конкретните примери, като модернизацията на пражките квартали Жижков, Либен, Виногради и други. Вярно е, че все още има колебания и дискусии по въпроса, дали да се приложи методът на площно саниране или на частична реконструкция и модернизация, но в момента положението клони по-скоро към алтернативата на комбинирана реконструкция и модернизация.

От градоустройствена гледна точка модернизацията (често свързана с реконструкция) задоволява и редица други потребности. Опитът от нашите комплекси (по-големи жилищни комплекси) показва, че тук относително трудно се създава нова гражданска общност. Хората се настаняват в новите комплекси по други съображения, прекъсват своите досегашни социални контакти и за известно време ни социални контакти и за известно време живеят в социален „вакуум“. Много често, ако са се преместили от друг квартал на същия град, те се връщат обратно по старите познати улици, ресторанти, клубове, рите или търсят убежище във вили, къщи и пр. или търсят убежище в други жилищни комплекси и други „втори жилища“, където вече са си създали известни контакти.

Модернизацията дава възможност поне на по-голяма част от предишните жители на квартала да останат в своята първоначална среда, да запазят социалните си връзки, като при това им предлага и нова, по-модерна, а в нашия случай и социалистическа материална база. Модернизацията позволява да се направи сравнение между новото и предишното, да се даде по-обективна оценка на обществените грижи и на новите условия на живот на хората от нашето общество. Това показва и опитът ни от осъвременяването на някои неограничени жилищни комплекси, въпреки че в същност никъде не е направено задълбочено и систематично проучване. Модернизацията

изисква свое експериментално поле със задълбочена и солидна проверка и оценка. Основен въпрос при модернизацията на жилищния фонд е неговото времетраене, въпрос правилно свързан с темповете на строителството. Преброяването на жилищните сгради и жилищата през 1970 г. показва, че в ЧСР има 3216 хиляди жилища, а преценката към 31. 12. 1975 г. възлезе на 3350 хиляди жилища. Това означава, че при трайност на жилищата 100 години темпото на жилищното строителство би трябвало да надхвърли 33,5 хиляди жилища годишно, при трайност 80 години това темпо би трябвало да нарасне на около 42 хиляди жилища годишно. Същевременно шестата петилетка предвижда в ЧСР да се изграждат 80 хиляди жилища годишно. От това някои икономисти заключават, че става въпрос за темпо, отговарящо на трайност на жилищата 40 години и при тези обстоятелства се оказва напълно излишно да се говори изобщо за модернизация.

При това обаче не трябва да се забравя, че през 1970 г. в ЧСР имаше 300 хиляди семейства в повече, отколкото жилища. Това означава, че повече от 10 на сто от домакинствата живеят съвместно с други домакинства в едно жилище, а това свидетелства за значителна жилищна криза. Следователно дори и да допуснем, че ще строим годишно по 30 хиляди жилища в повече, отколкото би отговаряло на нуждите от възпроизводство на жилищния фонд, то разрешаването на жилищната криза би продължило още 10 години. Трябва да се реши дали този срок ни задоволява. Освен това трябва да се има пред вид, че всяка година отпадат значителен брой жилища по други важни причини — на първо място, за разширяване на комуникации и др., и че на много места има жилища, които не се използват рационално, а другаде, където са твърде потребни, липсват. По-нататък не трябва да се забравя, че у нас има жилищни сгради по-стари от 100 и повече години, които все още се обитават и които ще се използват и в близко бъдеще.

Най-важен обаче остава въпросът дали темпото, което бе постигнато в строителството на нови жилища, е целесъобразно, дали не би било възможно да намалим това темпо, да речем, до 1985 г. до една точно определена и изчислена степен, а освободените по този начин мощности да използваме за изграждане на културно-битови съоръжения в селищните формации и за модернизиране на нашите градове и села.

Оказва се, че е твърде рано да се правят заключения дали е целесъобразно или не да се извършва модернизация на жилищния фонд. Действителността категорично ни доказва, че от гледна точка на цялото общество трябва да сме модернизацията за един от най-подходящите методи за оживяване на историческите и наследените на историята нашите градове и села, при което е необходимо да бъдат съставяни точни програми за такива полезни за цялото общество модернизации. Въпреки че сегашното темпо на жилищното строителство показва статистическа средна трайност на жилищните сгради от по-малко от 50 години, трябва да се знае, че влиянието на това темпо ще се прояви най-рано след 25 до 30 години и през цялото това време нашите жители ще трябва да обитават съществуващите днес жилищни сгради, някои от които са твърде старомодни, макар от които са добре запазени. Такова е в народно-стопански аспект цялостното виждане по въпроса за стопанисването на жилищния фонд, неговото поддържане и модернизиране. Необходимо е отново да се изтъкне, че трябва добре да се обмисли какво темпо на жилищното строителство да се избере за идните етапи.

В заключение трябва да се каже, че нито една организирана и планово развиваща се икономика не може да действа без система от методи за стопанисване на основните фондове, които са включени в понятието разширена социалистическа репродукция. А това са на първо място:

— създаване на нови основни фондове в количество, отговарящо на простата репродукция и на задоволяването на възникващите нови нужди;

— поддържане на основните фондове в количество, отговарящо на текущото износване;

— модернизиране, респ. подновяване на функционалната годност на основния фонд съобразно промените се изисквания на обществото през време на използването на този основен фонд;

— ликвидация (разрушаване) или промяна в начина на използване на основния фонд в момента на физическата му износеност или морално остаряване, когато модернизацията вече не би била обществено ефективна.

Само комплексът от всичките тези мерки може да направи жилищното стопанство обществено полезно и ефективно.

Архитектът и градоустроителят трябва да притежават квалификация не само като проектант на нови основни фондове за жилища и евентуално за поддържане на ценни в историческо и културно отношение фондове, но така също и за строителна намеса в използваните основни фондове, с цел те да се модернизират и приспособят към промените се изисквания на обществото. Това е творческа работа, еднакво ценна и важна за обществото както

която и да е друга област на архитектурното и градоустройственото творчество. Архитектът и градоустроителят трябва не само да предлагат на обществените органи сполучливи проекти за изпълнение на модернизациите, но трябва също така да им помагат при избора и оценката на подходящите за осъвременяване обекти и да търсят най-ефективната им реализация. Днес модернизацията има свои определени лимити, обусловени от техническото и икономическото развитие и от жизненото равнище на обществото. Тези лимити се менят и в бъдеще ще продължават да се променят — привидно полза на новото строителство. В действителност обаче съществува известна закономерност в отношението между новото строителство и модернизацията, въз основа на която техническото и икономическото развитие на обществото се отразява благоприятно както на новото строителство, така и на модернизацията. Важното е и двата метода да бъдат рационално използвани за благо на цялото общество.

ПЕШЕХОДНИ ЗОНИ В ГРАДСКИТЕ ЦЕНТРОВЕ НА ГДР

Инж. Клаус Вайднер

През последните години в ГДР се очертава твърде интересен път за реконструкция и модернизация на вътрешноградските стари квартали: част от историческите градски центрове се превръщат в пешеходни зони. Сега в ГДР има изградени 24 пешеходни зони, а главните търговски улици в 26 града са заворени за моторното движение. В около 100 града се подготвя реконструкция и разширение на пешеходните зони.

Няколко от главните причини за бързото развитие на тези зони са:

— силно претовареното движение в градските центрове, особено по главните търговски улици;

— стълкновенията, които възникват между функциите на улично движение и културните, обществените и търговските задачи на градския център;

— нуждата от ремонтиране и модернизиране на сградния фонд (в повечето случаи това се отнася до по-старите части на града);

— постигнатото ново качество на околната градска среда.

Досега изградените пешеходни зони бяха много добре приети от населението и привлекателната им сила стана повод за най-различни инициативи за сътрудничество от страна на гражданите.

В много от случаите създаването на пешеходни зони доведе до значително подобряване на жизнените, трудовите и жилищните условия на хората. Като място за срещи тези комплексно оформени зони на търговията, културата и отдиha се одобряват от гражданите и привличат многобройни туристи от страната и чужбина.

Какви са всъщност характерните белези на пешеходните зони?

● Особено важните централни сектори, най-често главните търговски улици и централните площади принадлежат почти изключително на пешеходците. Тези зони до голяма степен бяха освободени от смущащото ги моторно движение, с което значително бе намалена опасността от злополуки, досадния шум и замърсяването на въздуха.

● Модернизирани или новозградени бяха и обекти на търговията и комуналните услуги. Те получиха донякъде и нов профил. Търговията на дребно като най-важна функция на пешеходните зони се стреми да подобри условията на снабдяването чрез създаване на търговски комплекси и чрез комбинацията им с други сгради и съоръжения.

Заведенията за обществено хранене също са от голямо значение за приятното пребиваване на гражданите в тези градоустройствени пространства. Кафе-сладкарниците, млечните барове, ресторантите, локалите с танци, дискотеките и други подобни заведения особено много стимулират контактите.

● Концертните зали, библиотеките, малките галерии, приятните ресторанти и други обекти на общественото обслужване, които импулсират духовния и културния живот, често възникват при използване на исторически ценен или типичен за града строителен фонд.

● Чрез ремонтиране или модернизиране на жилищата и изграждане на битови съоръжения за работещите в предприятията, намиращи се в сгради или квартални дворове, образувачи улици или площади, бяха подобрени жилищните и работните условия за хиляди граждани.

● Чрез запазване на културно-историческите ценности и типичната за града архитектура цели улици и ансамбли, чиято пространствена структура датира от преди няколко столетия, придобиха нов, колоритен и оживен външен вид. Партерните етажи покрай пешеходните зони бяха преустроени предимно като достъпни за обществеността културно-битови обекти. Обзавеждането на магазините, както и подновяването на градските инженерни мрежи се извършва съобразно

съвременните изисквания.

● За подобряване на естетическия вид на тези централни градоустройствени пространства, предназначени за прекарване на свободното време, много допринесоха предвидените в тях фонтани, насаждения, произведения на изобразителното изкуство, декоративни настилки, оригинални осветителни системи, реклами и интересни елементи на „малката архитектура“ (пейки, столове, табуретки, задани места за сядане, навеси и др.).

Макар че нито една пешеходна зона в ГДР не притежава още всички изброени дотук белези, все пак в повечето градове се забелязва стремеж към постигането им. В изпълнението на зоните съществуват значителни разлики — от комплексна градоустройствена реконструкция до импровизация (в Щралзунд напр. бе изградено само едно единно улично ниво).

Често срещаните се в пешеходните зони павилиони с битов характер, търговски щандове и облицовани с дървен материал, пластмаса и картон временни постройки, които се експлоатират продължително време, противоречат на художествения принцип за умерено използване на материали, форми и багри.

Комуникационните връзки също поставят ред проблеми. При изместване на локалните обществени превозни средства понякога се получават по-големи разстояния между техните спирки и по-дълъг път за пешеходците. Снабдяването на магазините, ресторантите и някои други културно-битови обекти се извършва през пешеходната зона (с изключение на Цайтц и Дрезден).

Това не винаги може да се приеме като окончателно решение, защото налага достъпът до обектите да бъде ограничаван за времето между 19,00 и 10,00 ч. (и по-специално между 6,00 и 10,00 ч.), както и да се намалява скоростта на движението максимално до 10 км в час.

Въпросите за извозването на сметта, набавянето на въглища, ползването на личните коли, както и някои други дейности трябва да бъдат решавани само откъм задната страна на жилищата.

Както показват примерите от Цайтц и Зьомерда обаче, достъпът откъм задната страна едва ли допринася за подобряване на качеството на обитаване. Понякога възникват чисто снабдителни дворове, в които не остава почти никакво място за зеленина.

В много случаи е постигнато целесъобразно използване на паркингите за леки коли в близост до пешеходните зони. С нарастване на нуждите от площи за паркиране в центровете на по-големите градове този проблем ще трябва да бъде решаван само чрез многоетажни паркинги.

Тъй като колите на здравеопазването, противопожарната охрана и на комуналното стопанство (колите за поддържане на чистотата, за извозване на сметта и за различни ремонти) се налага да се движат в пешеходната зона, тя трябва да има дебела пътна настилка. Това обаче затруднява поправките или смяната на инженерните мрежи, ако те не са били предварително добре оразмерени или подновени.

Що се отнася до икономическата ефективност на пешеходните зони, трябва да се изтъкне, че само с една десета от разносните в сравнение с новото строителство чрез реконструкция на голяма част от сградния фонд и чрез нова организация на градското свободно пространство можеше да бъдат реализирани големи основни средства за подобряване на жизнената среда.

С представените примери ще се опитаме да обясним накратко особеностите на някои от изградените пешеходни зони.

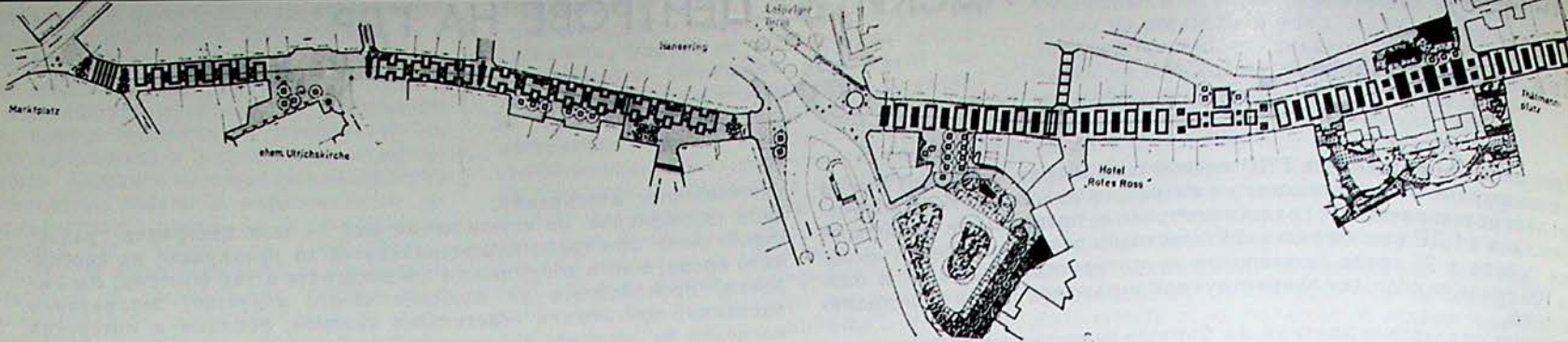
Пешеходната зона „Клемент Готвалдщрасе“ в Хале

Цялостна градоустройствено-архитектурна концепция; колектив на Бюрото на градския архитект под ръководството на д-р Г. Крьобер и дипл. инж. Х. К. Рикен.

Най-внушителен пример за оформяне и изпълнение на пешеходни зони е преустройството на улица „Клемент Готвалд“ в Хале, дълга 900 м и широка 11 до 15 м, като първа фаза от реконструкцията на целия градски център. Характерен структурен елемент на града са кривите търговски улици, които започват лъчезобразно от пазарния площад. Пространствената им форма се запазила още от средновековието, но застрояването е било почти изцяло подновено през миналото столетие.

С големия си надлъжен наклон (над 16 м) между пазарния площад и вече новоформиения комуникационен възел Телманплац при централната гара улица „Клемент Гот-

валд“ предлага многообразни интересни пространствени възприятия. Площадите и скверовете будят чувство за закътаност и интимност (напр. Ханзеринг и „Зеленият кът“), множеството магазини и заведения за обществено хранене привличат многобройни посетители. Пластичните фасади с отдръпнати навътре входове и ниши, с издадени-напред форми и отстъпи (изтеглени напред витрини) обогатяват емоционалната сфера. Спускащите се или хлъзгащи се стъклени стени подобряват връзката между въшното и вътрешното пространство.

Много целесъобразна в този случай се оказва разработената специална концепция за осветлението и светлинното оформяне: различните видове осветителни тела са изпълнени от единни строителни елементи. Специфична за пешеходните зони светлинна атмосфера се постига не на последно място и чрез намаляване височината на осветителните точки в сравнение с нормалното улично осветление. В Хале бяха поставени аплици на 3 м височина и стълбове с 15 осветителни кълба с височина до 4,5 м.

При оформянето на фасадите съществува стремеж за запазване или възстановяване на първоначалното им състояние, както и за подчертаването им чрез различно оценяване.

Голям брой магазини и заведения за обществено хранене във вътрешността на зоната бяха преустроени и модернизирани. За да не бъде нарушена функцията на пешеходната зона, движението на колите по снабдяването бе ограничено през времето между 18,30 и 8,30 часа. Много добри се оказаха и използваните за амбулантна търговия еднакво оформени коли, които могат да се подреждат във вид на щандове.

В Хале можаха да бъдат запазени някои сгради с културно-историческо значение, а други — обявени за паметници — да бъдат включени в пешеходната зона и наново използвани. Някогашната църква Улрихскирхе в долната част на пешеходния булевард бе превърната в концертна зала и по този начин бе включена в духовно-културния живот на града.

Всички строителни работи бяха извършени изключително от около 100 окръжни строителни предприятия и производствени кооперации под ръководството на една работна група на градския съвет. Авторите на тази пешеходна зона получиха първа премия на обявения през 1975 г. от списание „Архитектура на ГДР“ архитектурен конкурс.

1,2

Изглед и план на пешеходната зона в Хале, ГДР; Vue et plan de la zone à piétons à Halle, République démocratique allemande.

3

Кафе-сладкарница „Булевард“ в Хале
Café-pâtisserie „Boulevard“ à Halle

4

Изглед по посока на „Телманплац“
Vue en direction de la 'Thälmannplatz'

Пешеходен булевард в Берлин

Автори: архитектурен колектив на Висшето училище по изкуство в Берлин и на Бюрото на главния архитект на Берлин

Между „Ратхаусшрасе“ с нейните разнообразни пасажии, застрояването около телевизионната кула, „Александерплац“ и „Либкнехтшрасе“ в столицата на ГДР бе изградена булевардна зона, която по-добре задоволява изискванията на непрестанно разрастващия се туризъм. Необикновеното на този булевард в центъра на столицата се състои в това, че посредством единно оформени леки постройки (павилиони за закуски и напитки, магазини за сувенири, кафе-сладкарници

и други от този род), чрез оригинално оформени групи от места за сядане и единна осветителна система бе умножена притегателната сила на едно сравнително голямо и вече запазено от моторното движение пространство. Новообзаведени, предвидени и за други функции или реконструирани обекти на търговията, общественото хранене и услугите в партерните етажи на околващите тази зона сгради привличат още повече берлинчани и техните гости.

1
Малки магазини до „Александер-плац“ в Берлин
Petits magasins près de „Alexander-platz“ à Berlin

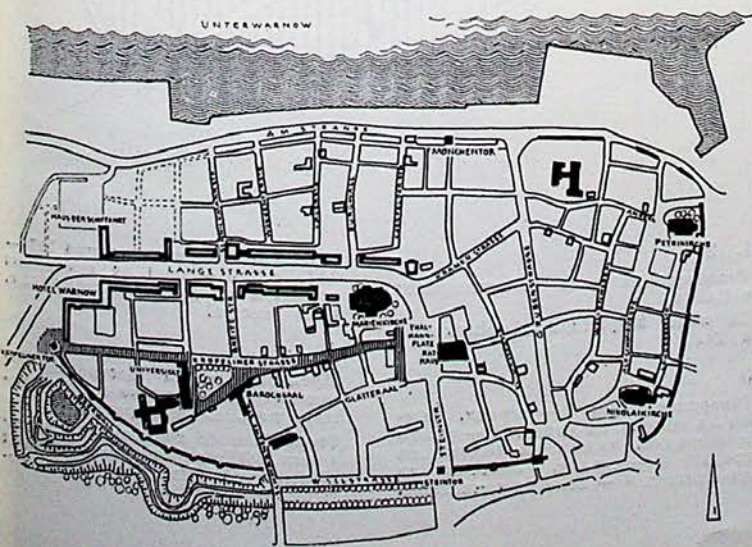
2
Изглед на група павилиони в пешеходната зона на Берлин до телевизионната кула
Vue d'un groupe de pavillons dans la zone à piétons de Berlin près de la tour de télévision

Пешеходният булевард „Крьопелинершрасе“ в Роцок

Концепция: дипл.-инж. Е. Франц, Бюро за градско планиране в Роцок

Характерен пример за непрекъснатото етапно развитие на пешеходните зони е „Крьопелинершрасе“ в Роцок. Преустройството на тази относително тясна улица, чиято структура е запазена още от средновековието, в булевард започна през 1968 г. Като начало бе създадено единно ниво на улицата. Още същата година след петгодишна реконструкция една стара барокова зала бе наново открита като концертна и тържествена зала, а през 1969 г. запазената от XIV век Крьопелинска порта бе пригодена като исторически музей на града. С течение на времето партерната зона на

улицата получи до голяма степен единно оформяне. Наред с малките ресторанти и магазини особено внимание заслужават градската библиотека и галерията за продажба на картини на съюза на художниците, свързана с кафе-сладкарница. Сега започва преустройството на манастирския двор и на съседния му площад „Щьортебек-плац“. Запазването, реконструкцията и интензивното използване на обявените за паметници обекти и тук се оказва като наложителна последица от нарасналата обществена роля, която играе пешеходната зона в живота на този пристанищен град.

1
Схема на централната част на Роцок с пешеходната зона
Schéma de la partie centrale de Rostock avec la zone à piétons

2
Изглед към „Крьопелинершрасе“
Vue de la „Kropellinerstrasse“

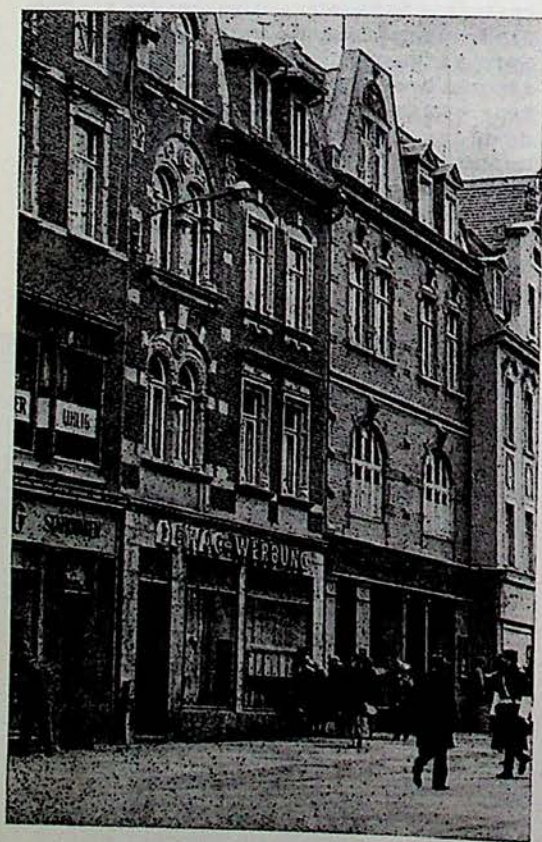
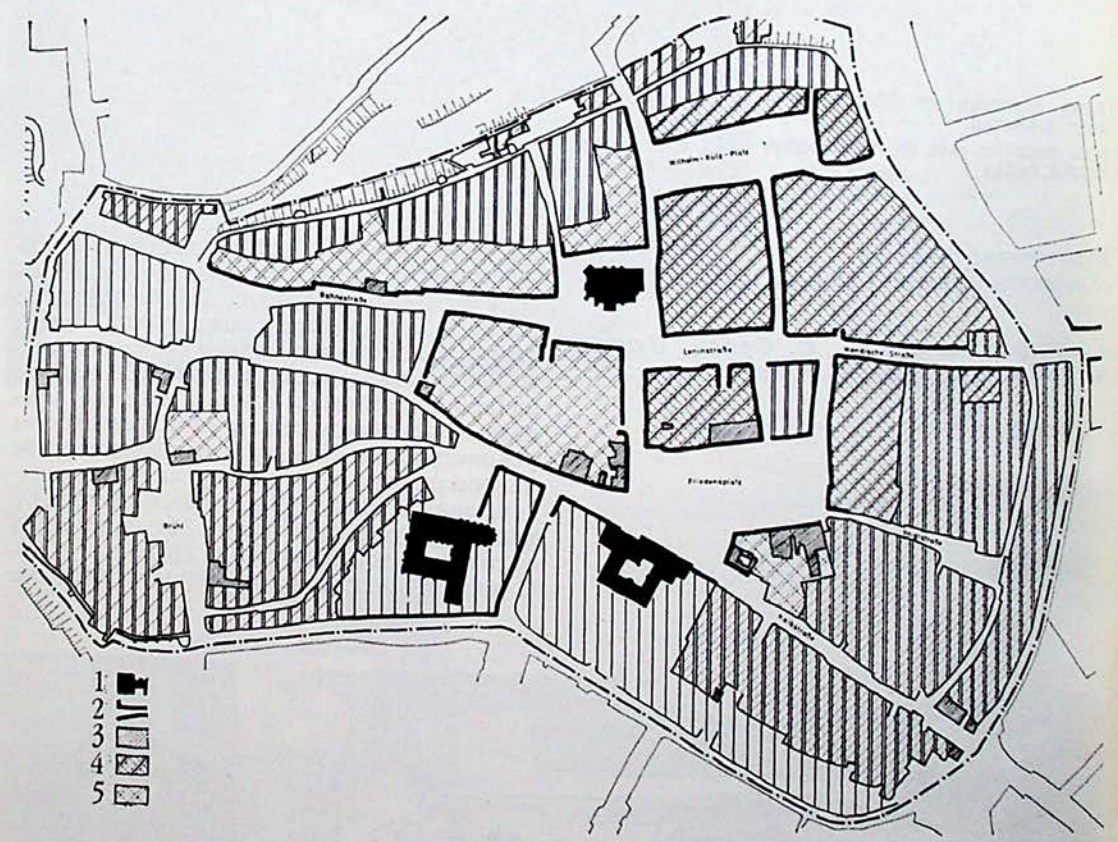
Пешеходната зона в Цайтц

Градоустройствена концепция: дипл. арх. Х. Гепхардт, инж. И. Флах, дипл. арх. У. Граул, Окръжно бюро за градоустройство и архитектура в Хале

Характерно за реконструкцията на по-голямата част от градския център на Цайтц е коренното преустройство на цели жилищни квартали. Това преустройство ще продължава крачка по крачка, докато бъдат задоволени изискванията по отношение на функционалните зони.

Главните задачи тук бяха: оформяне на уличните и площадните пространства, разчистване на дворовете, ново оформяне на достъпите и комуникациите за снабдяването, изграждане на зелени площи и паркинги, модернизация на жилищата и преустройство на партерните зони (напр. за една година бяха ремонтирани покриви и фасади на 400 жилища, модернизирани 104 жилища, инсталирани 89 нови домашни водопровода и газопровода, павирани 22 000 кв. м улична и площадна площ и реконструирани 14 магазина и ресторанта). Настойчиво прилаганата в Цайтц благоприятна за пешеходната зона задна връзка на снабдяването през жилищните дворове обаче не винаги допринася за повишаване качеството на обитаване. Особено преимущество тук се оказва обстоятелството, че пешеходните зони се изграждаха въз основа на генералния застроителен план на града. Така инженерните мрежи бяха реконструирани в съответствие с бъдещите изисквания. Целесъобразно се оказва също и съставянето на една постоянна работна група от представители на отделните благоустройствени предприятия (водоснабдяване, канализация, енергоснабдяване).

Гражданите с удоволствие посещават различните панаири, уреждани в пешеходните зони, което бе доказано на есенния панаир в Цайтц. Тези мероприятия обаче изискват специално планиране и грижи от страна на градския съвет, който назначава за целта организатор на панаирите за координация на културните прояви.

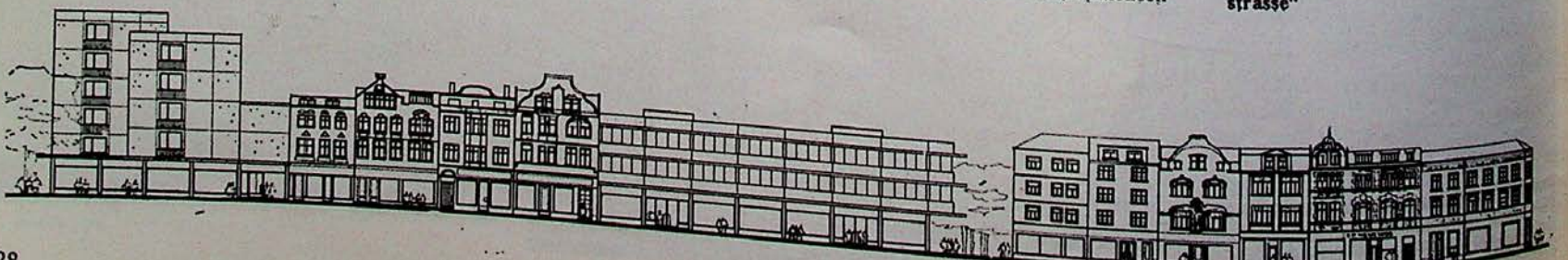

1, 2
Пешеходната зона "Ленинстрасе" в Цайтц
La zone à piétons "Leninstrasse" à Zeitz

3
Генерален план: 1 — сгради, важни за облика на града; 2 — улици и площи, важни за облика на града; 3 — сгради, обявени за паметници; 4 — зони за комплексен

ремонт и модернизация през 1974-1975 г.; 5 — зони за комплексен ремонт и модернизация след 1975 г.
Plan général

4
Предложение за дострояване с нови сгради в замяна на разрушените по "Вендишесстрасе"
Proposition de construction de nouveaux édifices en remplacement d'édifices détruits sur la "Wendische-strasse"

Пешеходната зона в стария център на град Висмар

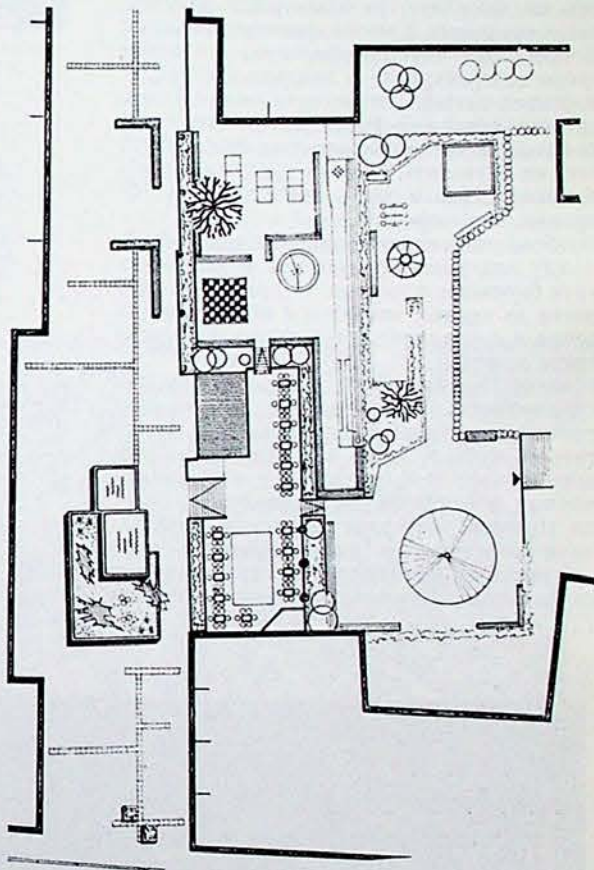
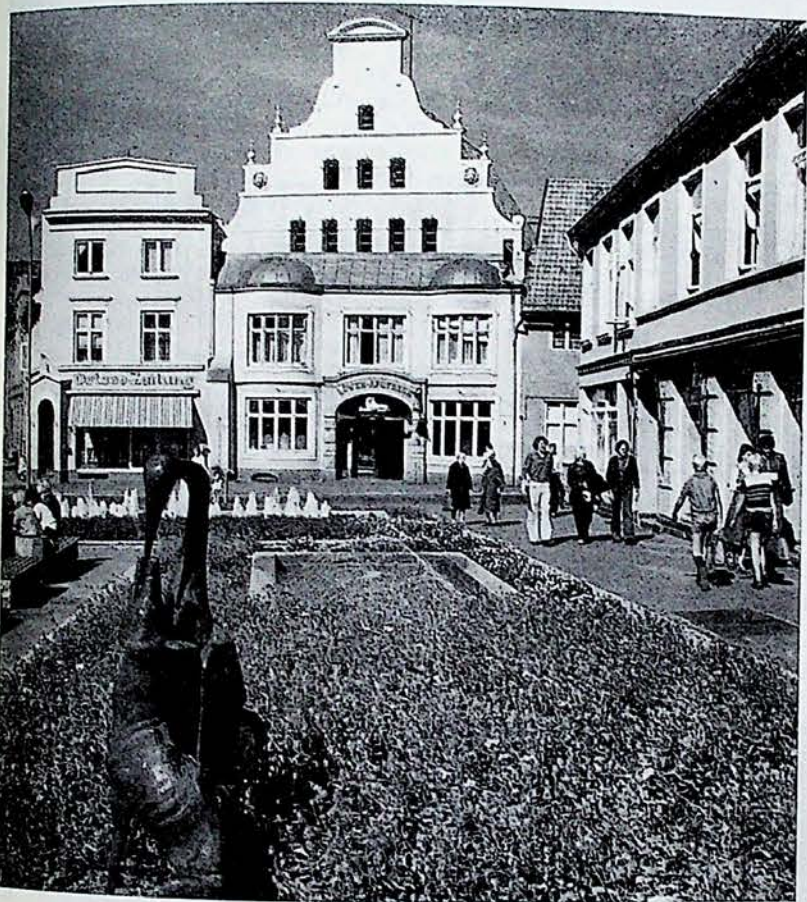
Цялостна градоустройствено-архитектурна концепция: колектив на Бюрото на главния архитект на Висмар под ръководството на дипл.-арх. В. Домхардт

Подчертаването и по-нататъшното развитие на типичното за града представляваше, според архитектите от Висмар, една от главните техни задачи при оформянето на мрежата от пешеходни зони. При това трябваше да се положат грижи за подобряване на градския облик. Това беше постигнато чрез запазване на историческия план на града (запазена бе датиращата от повече от 700 години средновековна пространствена структура) и чрез възстановяване на типичните за града архитектурни форми (къщи с двускатни островърхи покриви). Във Висмар бе доказано, че чрез „мебелировката“ на пешеходните зони не само се

подобрява общото впечатление от улиците и площадите, но и че като участник в движението пешеходецът изпитва чувство на сигурност от предимството, което му се дава в тези улични пространства. Поради големината, разположението и структурата си старият център на Висмар изпълнява важни задачи в рамките на целия град. Върху площ от 76 ха, очертана от околоръстните улици, живеят около 16 500 жители (точно една трета от цялото население на града), в тази зона се намират над 50 на сто от магазините на града, по-голямата част от ресторантите, както и многобройни обществени учреждения. Най-важните обекти с централни функции са съсредоточени в уличната мрежа около пешеходните зони. Досега бяха ремонтирани и модернизирани над 170 сгради с жилища и търговски помещения. В повечето от 450 жилища бяха подобрени значително условията за живот на около 2000 обитатели.

За подобряване на координацията на строителните мощности бе организирана местна производствена група за строителни ремонти, в която се включиха 29 предприятия с най-различни форми на собственост. На тях им бе възложено да изпълнят големите задачи в областта на консервацията и модернизацията. Относително голям дял във венчико постигнато досега имат трудещите се в рамките на доброволните граждански инициативи (през миналите години те работиха по 25 на сто от строежите). Населението във все по-голяма степен се идентифицира със своя град и активно участва в подновяването на по-старите градски квартали.

Реконструкцията на стария център на Висмар още не е завършена: до 1980 г. ще бъдат обновени 120 сгради с повече от 420 жилища, като степента на модернизацията постепенно се повишава и много други улици ще бъдат превърнати в булеварди.

1
Фонтан на пазарния площад във Висмар
Fontaine sur la place du marché à Wismar

2
План на „Любшенщрасе“ с „градоустройствена мебелировка“
Plan de la „Lübschenstrasse“ avec „ameublement urbaniste“

3
Пешеходната зона с реконструирани сгради по „Кремерщрасе“
La zone à piétons avec les édifices reconstruits sur la „Kremerstrasse“

Пешеходната зона „Прагершрасе“ в Дрезден

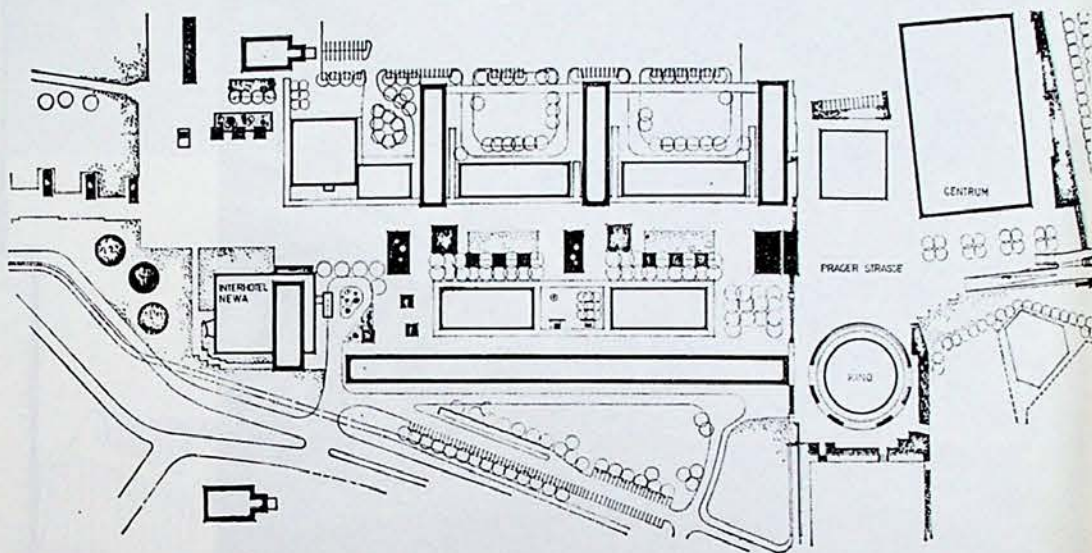
Градоустройствена концепция: дипл.-инж. П. Смигон, арх. К. Рьотиг, арх. Х. Конрад със съдействието на арх. К. Лойхт, дипл.-инж. К. Х. Улрих и дипл.-инж. С. Емерих.

Пешеходната зона „Прагершрасе“ в Дрезден представлява за ГДР едно изключение, тъй като тя е зона, планирана изцяло с ново застрояване. Новото градоустройствено решение не възстановява напълно разрушената заедно с целия градски център през февруари 1945 г. първоначална структура на старата улица. То се отклонява и от изложените дотук примери, защото е по-обширно, по-мощно и по-модерно.

Двуетажните ниски сгради на търговията и общественото хранене уголемяват мащаба на многоетажните сгради (хотели, жилищни блокове), а същевременно и пространствената им плътност. В противовес на строгия ред на фасадите тук благотворно действуват изградените с много фантазия фонтани. Добре и оригинално оформени, те много скоро се превърнаха в декоративен акцент и символ на тази пешеходна зона и вече представляват най-любим фогомотив, място за срещи и на пребиваване за по-голямата част от туристите. Поради цветната им облицовка дори и през зимата, когато са празни, те са ефектни.

Особено очарование излъчват и контрастите между модерната архитектура и историческите барокови пластинки, а разнообразните места за сядане, свързани с цветни насаждения и структурни стени, създават приятна среда за отдих.

Новата „Прагершрасе“, изпълнена с множество туристи, представлява за Дрезден вече трайно понятие и градоустройствен притегателен център, който в бъдеще ще се разширява като пешеходна зона през пазарния площад и зад Елба до новата градска част на Дрезден. Авторите на градоустройствената концепция на тази пешеходна зона получиха за отличните си архитектурни постижения Националната награда на ГДР.

- 1
Изглед от „Прагершрасе“ към хотела „Нева“ в Дрезден
Vue depuis la „Pragerstrasse“ sur l'hôtel „Néva“ à Dresde
- 2
План на пешеходната зона в Дрезден
Plan de la zone à piéton à Dresde
- 3
Фонтанът по „Прагершрасе“
Fontaine sur la „Pragerstrasse“

Трибуна на Архитекта

За архитектурната композиция на центъра на София

Нар. арх. Петър Кантарджиев

Главното ядро на архитектурната композиция на центъра на столицата обхваща територията, ограничена от вътрешния градски пръстен: бул. „Толбухин“, бул. „Скобелев“, пл. „Руски паметник“, бул. „Ст. Стамболов“, ул. „Опълченска“, бул. „Сливница“, бул. „Волгоград“ — респективно разширението до централната ж. п. гара, Перловската река, бул. „Клемент Готвалд“, бул. „Евл. Георгиев“. Заварените градски диаметри север-юг (бул. „Георги Димитров“ и бул. „Витоша“), изток-запад — двулъчника бул. „Руски“ и бул. „Дондуков“, бул. „Ал. Стамболийски“ и разширената ул. „Жданов“ образуват основната централна улична мрежа на това ядро, чието кръстовище пл. „Ленин“ представлява пулсиращият фокус на централната градска композиция.

Диаметърът север-юг е правилно заложен съгласно принципите на социалистическото градоустройство и на архитектурно-художественото оформяне на централния градски ансамбъл в почти всички планове на столицата от 1879 г. до днес, включително и в сега утвърждавания се генерален план на колектива с ръководител засл. арх. Владимир Роменски и арх. Стефан Стайнов. В този план се запазва и двулъчникът бул. „Руски“ — бул. „Дондуков“ на изток и бул. „Ал. Стамболийски“ и ул. „Жданов“ — на запад. От градоустройствена и комуникационна гледна точка се налага да се внесат значителни изменения по магистралите бул. „Ал. Стамболийски“ и ул. „Жданов“, чието насочване на изток неправилно се прекъсва на пл. „Ленин“. Това внася конфликти във връзката с ул. „Гурко“ и ул. „Екзарх Йосиф“ по направление Ботевградско шосе на север и по бул. „Драган Цанков“ и Дървенишко шосе — на юг. Чрез евентуално изграждане на подземи при черквата „Св. Неделя“, при бившата Митрополия и при градските хали и Софийската минерална баня ще се проведе пряк транспорт към ул. „Гурко“ и ул. „Екзарх Йосиф“. Смятам, че с тези подобрения комуникацията в градския център значително ще се подобри, като представителният двулъчник бул. „Дондуков“ — бул. „Руски“ и т. нар. „Ларго“ заедно с пл. „Ленин“ ще образуват добър завършек на западната страна на Партийния дом, маркиран с акцентираща висока сграда (евентуално на СГНС или за други обществени нужди). Със своя обем и архитектурен образ тази сграда ще допринесе за оформяне на общоградския силует в посока изток-запад, като се започне от Слатинския редут през купола на храм

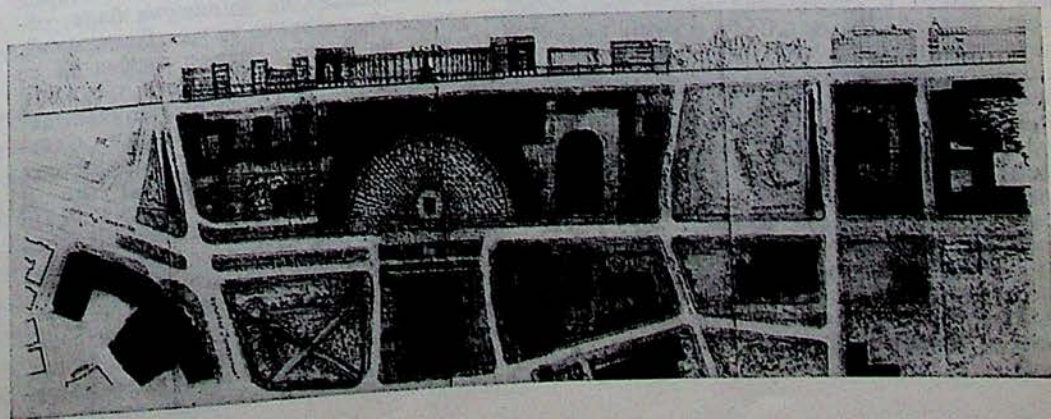
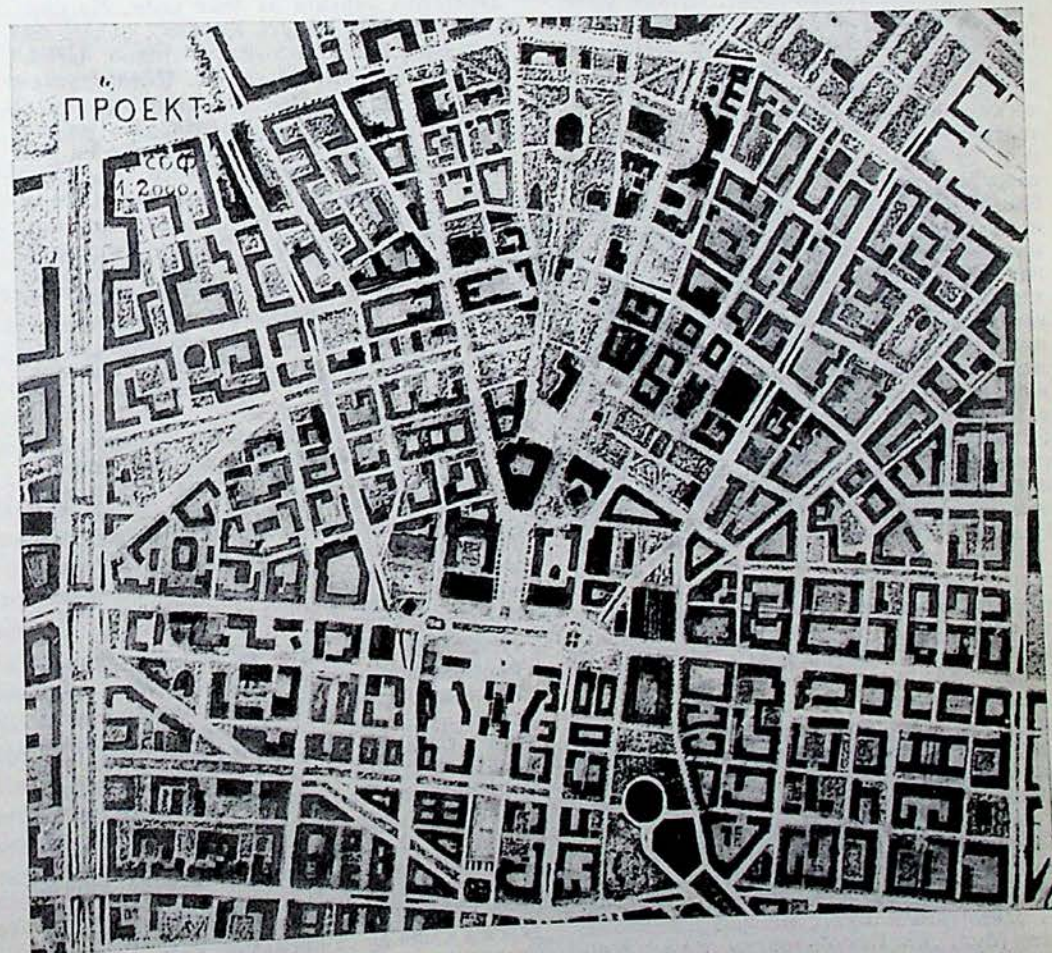
паметник „Ал. Невски“, надвишението върху западната страна на Партийния дом и насочвайки се на запад с нова акцентираща сграда по оста на ул. „Опълченска“ се завърши на хълма „Малка Коньовица“. Едновременно с това тази висока сграда в западната страна на пл. „Ленин“ ще бъде добра визуална задънка, погледната от бул. „Баба Парашкева“, както и от бул. „Тотлебен“ — пл. „Руски паметник“ от северозапад и югозапад. Същата акцентираща сграда ще се засича благоприятно от кръстовището между „Дондуков“ и „Толбухин“ — „Волгоград“ от изток, а от югоизток — заедно с високия обем на Ректората.

Предлагам да се предоставят на пешеходците двулъчникът бул. „Дондуков“ — бул. „Руски“, пл. „Ленин“ и продължението му на запад в размерите на „Ларгото“

до площада, бул. „Георги Кирков“ и бул. „Христо Ботев“.

Магистралите заедно с удълженията си на изток чрез подземи като бул. „Ал. Стамболийски“ — ул. „Гурко“ — Дървенишко шосе и разширената ул. „А. Жданов“ — ул. „Екзарх Йосиф“ — Ботевградско шосе, заедно с тангентите ул. „Цар Симеон“, бул. „Сливница“ на север и ул. „В. Коларов“, ул. „Парчевич“ и бул. „П. Евтимий“ на юг поемат прекия безрелсов транспорт запад-изток. Магистралата север-юг — бул. „Г. Димитров“ и бул. „Витоша“ се облекчава от изток от ул. „Раковски“ чрез тунел по ул. „Аксаков“ — ул. „Искър“ и по бул. „Толбухин“ от Ректората до ул. „Стара планина“.

За да се подобри микроклиматът на градския център, предлагам да се използва зелената дървесна маса около пл. „Ал. Нев-

1
Редакцията е готова да предостави на колегите възможност да вземат отношение по повдигнатите в статията въпроси.

1
План на централната част на София. Проект на автора.
Plan de la partie centrale de Sofia. Projet d'auteur.

2
Фрагмент от застрояването по бул. „Руски“ от същия план
Fragment des constructions sur le bd. Rouski suivant le même plan

ЗНАЧЕНИЕТО НА ТОЧНИЯ АРХИТЕКТУРЕН АНАЛИЗ ЗА ДАТИРАНЕТО НА СТАРИННИТЕ СГРАДИ

Арх. Лиля Захариева

Изясняването на архитектурната концепция и анализът на строителната система на старинните сгради е тясно свързано с определяне произхода на тяхната архитектура и с датировката на реализацията им. Непrecното отчитане на стиловите белези и на строителната техника води и до неточни заключения относно епохата на изграждането на архитектурните паметници.

Монументалната архитектура на всяка епоха има свой специфичен почерк — нейната строителна техника. Така по нашите земи траките са строили градски съоръжения с огромни каменни блокове. Римската архитектура е оставила своите археологически следи в редуваните с камък и тухла руини на крепостни стени, базилики, бани, резиденции. За обществените сгради на византийската епоха е била типична изцяло тухлената строителна система.

Строителите по време на Първата българска държава въвели в строителството на дворци, черкви, крепостни съоръжения и в жилищната архитектура на знатните граждани квадратната зидария от обработен камък и бял или розов хоросан. През епохата на Втората българска държава в строежа на фортификационните съоръжения, на дворците, замъците и в монументалната жилищна архитектура на боярското съсловие е била прилагана скритата сантрачна система в каменната зидария, изпълнена от ломен камък, с обработена лицева страна на камъка и пълнеж от дребни камъчета, залети с хоросан или на глинен разтвор, като само външните fugи са били запълвани с хоросан. Тухлата е използвана предимно като декоративен елемент за оформяне на корнизи, рамки и пр. в култовата архитектура през този исторически период.

По време на османското владичество в строителството с каменна зидария се въвежда видимата сантрачна система, прилагана в изцяло каменни сгради, в приземните етажи на жилищните сгради или в спахийските кули и в укрепленията, изградени върху разрушените български крепости.

От всичко това може да се извади заключението, че освен архитектурно-композиционните данни, спецификата на строителната система също илюстрира много точно времето, през което е изградено дадено архитектурно съоръжение. За съжаление у нас при определяне на датировката на старинните сгради не винаги се отделя достатъчно внимание на прилаганата строителна техника, което довежда до противоречиви научни изводи в областта на исто-

рията на архитектурата. На много ценни архитектурни паметници е определяна датировка по надписите, поставени при по-късни реконструкции, по новите архитектурни детайли в екстериора и интериора — мазилки, шукатури, резбовани тавани и зографии, въпреки фрапиращите стилови и конструктивни разлики в архитектурните наслойки от две-три епохи. Не се спазва основният принцип на архитектурния анализ — отчитането на строителния начин успоредно със стиловите разлики, които подсказват наличието на разпородни архитектурни концепции както в плановата схема, така и във фасадната трактовка.

Типичен резултат от несъблюдаването на тези две основни страни при архитектурния анализ, според нас, е наличието на разпородни и противоречиви научни постановки за произхода на старите укрепени къщи в Арбанаси и в Банско. Фактът, че по този въпрос съществуват хипотези, които дори взаимно се отричат, доказва правотата на твърдението.

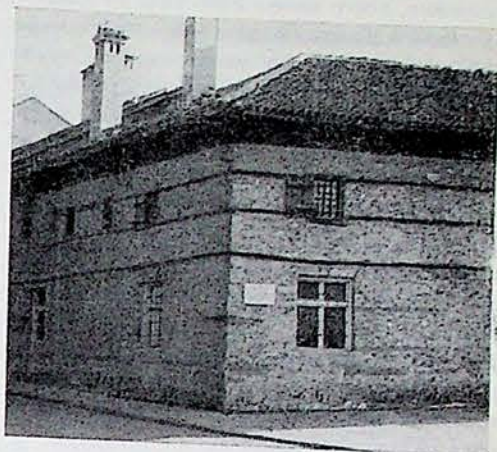
Едни автори определят като чужд произхода на архитектурната концепция на тези сгради^{1, 2, 3}, други се опитват да докажат точно обратното, като поддържат тезата за българския им произход^{4, 5, 6}, търсейки връзка с българската планинска къща — каквато не съществува нито по начина на градеж, нито по плановата схема, нито по стиловите белези на двата типа сгради. Има панстина и автори^{7, 8}, които свързват архитектурата на тези къщи с традициите на търновската боярска архитектура, но без необходимата аргументация в подкрепа на тази теза.

Не е естествено наличието на толкова разпообразни теории, когато съществуват материални архитектурни доказателства за всеки архитектурен слой на всяка от укрепените старинни сгради. Точният им архитектурен анализ може да ни доведе безусловно само до една истина, а не до няколко.

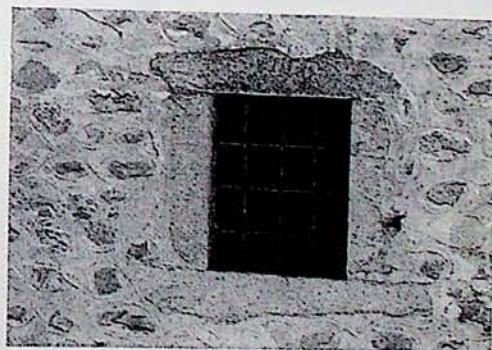
Едни и същи сгради, според едни автори, носят датировка XVI—XVII в., според други — XVIII—XIX в. Явно е, че последните са анализирали само най-късния архитектурен слой, включващ добавени чардаци, пристроени помещения с еркерни издавания, дърворезбарска орнаментика и др. Някои автори приемат леките талпени конструкции на етажите за естествено съжителстващи със: укрепени каменни приземия с внушителна дебелина на зидарията 1,00—1,20 м; наличие на скривалища с наблюдателници, бойници и тайни

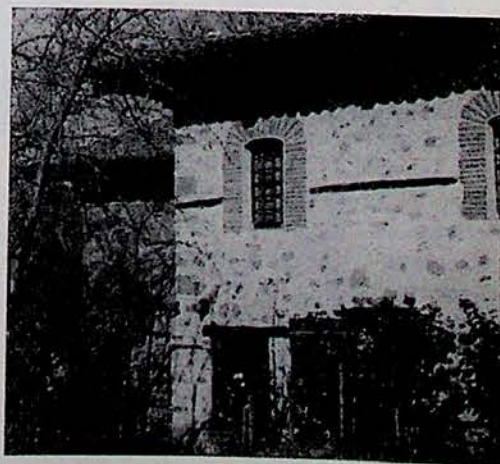
1
Арбанашка къща със скрита сантрачна система в каменната зидария
Maison d'Arbanassi à système de poutres dissimulées dans les murs de pierre

2
Къща в Банско с видими сантрачи от епохата на османското владичество
Maison de Bansko à poutres visibles datant de l'époque de la domination ottomane

3
Фрагмент от къща в Банско със скрита сантрачна система от средновековието
Fragment de maison de Bansko à système de poutres dissimulées datant du Moyen Age

4
Част от фасадата на къща в Банско с видима сантрачна система в надстройката на етажа
Partie de la façade d'une maison de Bansko à système de poutres visibles dans la superstructure de l'étage

входове; тежки тавански конструкции с двоен гредоред и блокаж, с големи каменни плочи на глинени разтвори; таванска конструкция, обезопасена от пожари и нападения. Талпената или паянтова конструкция на горния етаж определено не съответства на тези изисквания, което показва съвкупност на две разнородни архитектурни концепции и на две противоположни тенденции. При едната основна насока е търсенето на по-голяма осигуреност за живота и богатството на едно висше съсловие, а при втората са създадени подслон и условия за стопанската дейност на обитателите от една по-нисша прослойка. Очевидно не съществува органическа връзка между лекия талпен етаж и масивното приземие, което явно е било база на каменна стена и в горния етаж, още повече, че в укрепените къщи на места има запазени по една или две изцяло каменни, еднакво изградени до покрива стени. Този факт определено насочва към първообраза на този род сгради — изцяло каменната жилищна сграда. Приложеният конструктивен похват в каменната зидария на приземните етажи — със скрита сантрачна система — определя и историческия период на реализирането му — времето на Втората българска държава. Точният архитектурен анализ може да докаже, че паянтовият етаж не е принадлежал на първичната архитектурна концепция, а е резултат на надстрояване след частични разрушения на първоначалния архитектурен обем, който носи строителните белези на укрепената жилищна болярска архитектура от XIV век. Неоснователно се правят аналогии и между укрепената арбанашка и банска къща и българската планинска къща^{9,10}, която има каменно приземие и лек талпен или паянтов етаж, но никъде не е строена с укрепителни съоръжения — бойници, скривалища и тежки тавански конструкции, а каменната зидария на приземния ѝ етаж е изпълнена с видима сантрачна система. Въведената хоризонталност във фасадното оформяне смекчава архитектурната картина, а видимият дървен материал дава друга топлота и тоналност, различна от тази на компактната сурова архитектура на укрепената къща. Очевидни са и разликите в плановата схема: диференцираното разпределение на укрепената къща, без наличие на стопански и домакински помещения в първоначалната архитектурна композиция, е коренно различно от концепцията на планинската къща, централизирана около домакинското помещение „къщи“. Наличието само на жилищно-приемни помещения в първична архитектурна форма на укрепените къщи показва, че обитателите са принадлежали към най-горните слоеве на феодалното общество и са били обслужвани от прислуга, като всички второстепенни помещения се намирили извън основната сграда.

Ако укрепените старинни сгради на Банско и Арбанаси получат вярната си датировка на основание на приложения при градежа им конструктивен похват и се отчетат стиловите отлики в архитектурния анализ, първоначалната им концепция би разкрила неясната картина на изчезналата болярска архитектура от епохата на Втората българска държава. И в двете селища има архитектурни данни, които ни

върщат в атмосферата на дълбока старинност — малките прозорчета с тежки железни решетки, каменната зидария, двойно кованите врати, бойниците, липсата на всякаква орнаментика в интериора, големите каменни плочи в автентично запазените, переконструирани помещения на укрепените къщи. Всичко това съпада с описанията в старите хроники и пътеписи, които дават сведения за търновските болярски къщи и за облика на Арбанаси в миналото, покриващи се с оскъдните данни от заснемания, силуетни снимки и гравюри, останали от каменната монументална жилищна архитектура през средновековието в Търново.

Съществуването на теории, които сочат чуждия произход на банската и арбанашката укрепена къща, се обяснява с това, че тяхната архитектура е изолирано явление днес за нашата страна. Фактът, че поради разрушенията на нашествениците следите на нашата средновековна болярска архитектура се губят, а в съседните на България страни и досега по-цялостно са запазени архитектурни образци от този род, става причина българската укрепена къща да се счита за заемствувана от тях. Археологическите данни показват, че строителната техника през епохата на късния феодализъм е една и съща за целия Балкански полуостров така, както има общи стилови белези и самата укрепена архитектура, създавана за висшите съловия, защото се развива при едни и същи географски и политико-икономически условия и в едни и същи исторически период. На същото основание както готиката в Западна Европа има приемственост във Франция, Италия, Германия и другаде, съществува сходство между българската укрепена болярска къща и румънската, югославската, албанската и пр. Отричането на тази прилика само показва непознаване на въпроса и липса на подробен архитектурен анализ.

За да се твърди, че арбанашката къща има чужд албански произход, допринася и фактът, че в Арбанаси е имало заселници албанци или поалбанчени българи от Южна Македония. Донякъде за това се съди и по фасадната трактовка на старите арбанашки къщи и особено по наличието на островърхата дъга на порталите. Доказано е обаче, че полукръглата дъга е първичната форма на отворите на тези сгради, тъй като има явни следи от по-късни преправки и допълнително застрояване на арките при изкърпване на мазилките. Заострено изградени арки има много малко на брой, и то върху по-късни зидове при затваряне на откритото в първоначалната форма на сградата стълбище, или при други късни реконструкции. Островърхата дъга е стилови елемент, типичен за мохамеданската култова архитектура у нас, но неразпространен в жилищната архитектура, за разлика например от Албания, където след помохамеданчването на населението той е намерил приложение и в жилищното строителство. От това обстоятелство може да се извади заключението, че на преселниците албанци или поалбанчените българи от Южна Македония, както и на турците, живеещи в Арбанаси, може да се дължи допълнителното въвеждане на островърхата дъга като характерен детайл, чужд

на българската жилищна архитектура. Неизясняването на произхода на този външен архитектурен елемент при архитектурния анализ до голяма степен става причина монументалната жилищна архитектура на Арбанаси, последна останка на търновската болярска архитектура, да се счита чужда на нашата страна.

Освен това каменната къща-крепост е типично явление за средновековието в цяла Европа при условията на феодализъм поради което в много от теоретичните трудовки тя се разглежда като пренесена форма от северноиталианските кастели, апериционни движения или случайни външни търговски отношения¹¹. При по-задълбочен архитектурен анализ биха могли да бъдат открити преките ѝ връзки със средновековната българска архитектура и да се елиминират подобни твърдения.

Неправилната датировка и неизясняването на произхода на укрепената жилищна архитектура у нас става причина за недооценка на истинската старинна стойност на архитектурните наметници, а и осуетяване на опитите за съхранение при провеждане на по-градоустройствени мероприятия в селищата. И в Банско, и в Арбанаси не е отчетено средновековната концепция на сградите резултат на което има случаи средновековни сгради с дебелина на стените 1,20 м да бъдат събаряни¹², без да се вземе предвид внимание уникалността на паметника и да се съхрани неговата автентичност. Ако архитектурния анализ е определена първично епохата, към която принадлежи паметникът, по-точно неговият първообраз, без по-късно прибавените чардаци и ерери, едва ли местните органи биха настъпвали за заличаването на такива ценни старини.

Не трябва да се подценява важността на точния архитектурен анализ на старинни сгради, за да не изчезне и малката диле останала неизтрита от нашествията и времето, и поради невежество да се забият едва забележимите белези от епохата на Търновското царство.

¹) Проф. Т. Златев — „Българската къща“ изд. 1955 г.

²) А. Протич — „Арбанашката къща“. БИГ, 1925 г.

³) Проф. Б. Колев, „За някои връзки на арбанашката къща с албанската архитектура“ — ИИГА, 1957 г., кн. 10, 11

⁴) Проф. Г. Кожухаров — „Народностен произход на арбанашката къща“ — ИИГА, кн. 10, „Българската къща през 5 столетия“, „Укрепените къщи в Банско“

⁵) Проф. Д. Цолов — „Арбанашката къща“ БАН, ИИГА, 1957 г., кн. 10, 11

⁶) Л. Костов — „Стари къщи в Банско“, ИИГА, кн. 5, 1929 г., с. 43, кн. I—IV, 1926 г., с. 7, год.

⁷) Проф. Б. Филов — „Старобългарско строителство“

⁸) Проф. Кр. Миятев — „Архитектурата в средновековна България“, с. 142

⁹) Проф. Г. Кожухаров — цитирано съчинение

¹⁰) Проф. Д. Цолов — цитирано съчинение

¹¹) Проф. Д. Цолов — цитирано съчинение

¹²) Чалината къща (автентичният образец на болярската къща е вграден в новата реконструирана част) и Хаджигьорговата къща в Банско

АКТУАЛНИ ВЪПРОСИ НА РАЗВИТИЕТО НА ГРАДОВЕТЕ В УСЛОВИЯТА НА СЛОЖЕН РЕЛЕФ

Арх. Юрий Бочаров, д-р на арх. науки, арх. Владимир Крогиус, к. а. н.

Проблемът за органичната връзка на градовете с природната среда е запазил своето първостепенно значение във всички етапи на развитието на градоустройството от най-древни времена до наши дни. Успехът или неуспехът на планирането и застрояването на градовете в много отношения се е определял от степента на отчитането и използването на своеобразното на местните природно-климатични условия. Бързото развитие на процеса на урбанизация, характерно за всички страни, доведе до появата на нови, нуждаещи се от специални изследвания аспекти на взаимовръзката на градоустройството с природната среда.

Едни от природните фактори, които влияят активно на градоустройствените решения, е релефът на местността. Той до голяма степен определя особеностите на такива важни за планирането и застрояването на градовете природни компоненти като повърхностните и подпочвените води, растителността, почвата, микроклимата. Осъществява е ролята на релефа като съставна, визуално възприемана част на всеки архитектурен обект или ансамбъл.

В резултат на това релефът активно въздейства върху много аспекти на градоустройството: разполагане на сградите и съоръженията върху склоновете, придвижване на хора и товари по пресечена местност, микроклиматичен режим на териториите, възприемане на архитектурния образ на градското застрояване, икономически показатели на проектните решения и др. Практиката при развитието на градовете в много страни на света дава забележителни примери за успешно използване на релефа (Киев, Тбилиси, Прага, Пловдив, Велико Търново, Генуа, Лозана, Единбург, Рио де Жанейро, Алжир и много други). Обаче усвояването на участъци от територии със значителна хоризонтална и вертикална различеност и големи наклони при използване на конвенционалните методи на проектиране, приети за равнинни условия, като правило предизвиква оскъпяване на градското строителство и стопанство, деформация на планировъчните структури, както и влошаване на условията за живот на населението. Във връзка с това в градоустройството се въвежда понятието **сложен релеф**, под което обикновено се разбира съвкупността от формите на земната повърхност, влияеща съществено на функционално-битовите, санитарно-хигиенните, архитектурно-естетическите и технико-икономическите характеристики на градското строителство и стопанството и обуславяща прилагането на специални методи на планиране, застрояване и благоустрояване на градовете.

Проявяващата се в последно време в много страни тенденция да се заемат територии, считани по-рано по една или друга причина за неудобни за градско строителство, определя актуалността на изследването на комплекса от въпроси, свързани с особеностите на планирането и застрояването на градовете върху сложен терен. В много страни на света делът на градовете със сложен релеф е особено голям (ЧССР, Швейцария, Италия, Норвегия, Япония, Венецуела, Нова Зеландия и др.).

При разглеждане на въпросите на градоустройството при сложен релеф голяма помощ оказва изучаването на проектите (както осъществени, така и неосъществени) на редица изтъкнати архитекти: Б. Брюер К. Доксидис, Л. Илин, Корбюзие, Ф. Райт, Р. Ърскин и др. В тази област се проявиха отделни теоретични трудове (Л. Буркхард, А. Григорян, Л. Джифарова, В. Макухин, И. Нейри, Н. Тевзадзе, Л. Шали и др.). Постепенно в една от новите насоки на градоустройствената теория, имаща за свой обект изучаването на всички аспекти на населените места в условията на сложен релеф, се създават предпоставки за формиране на комплекс от изследвания и практически работи на специалисти от редица близки дисциплини.

В основата на тази статия са залегнали материали от проучванията, извършени в Централния научноизследователски и проектантски институт по градоустройство (ЦНИИП „Градостроителство“) на Държавния комитет по гражданско строителство и архитектура при Госстрой на СССР.

Установено бе, че приетата в практиката на проектирането на градовете характеристика за сложност на релефа само по величината на наклоните на участъците, определени за застрояване на отделните сгради и комплекси (заемащи няколко хектара), е малко пригодна за отразяване влиянието на хоризонталното и вертикалното членение, на общите разлики във височините в границите на обширните градски територии върху градското строителство, не отчита особеностите на конфигурацията на терена и ориентацията на склоновете по посоките на света.

В основните фази на градоустройственото проектиране при оценката на релефа на местността е рационално да се използват редица известни методи на геоморфологията. Най-голям интерес при градоустройствения анализ на релефа представляват разработените от съветските геоморфолози класификации на елементите, формите и чини параметри. Проведените в института работи по типологията на релефните ситуации позволяват да се определят специфичните условия на развитие на отделните градове в границите на елементите на релефа (склонове, платовидни, терасовидни образувания), формите на релефа (гребеновидни, долинни, котловинни образувания) и комплексите от форми на релефа (овражнохълмисти, средно хълмисти, смесени образувания).

Методите за изучаване на релефа на местността в проектните материали трябва да се основават на внедряване на отговарящите на градоустройствените цели методи на геоморфологичното картиране в съвременна. По-долу са посочени основните етапи при решаването на тази задача.

А — съставяне на обобщена топографска подложка чрез построяване на опорни хоризонтали, която дава нагледна представа за съществените особености на строежа на релефа;

Б — анализ на релефа с определяне на участъците, отличаващи се по величината на посъкпяването, причинено от условията на релефа, с отделяне въз основа на това на потенциалните за усвояване площи;

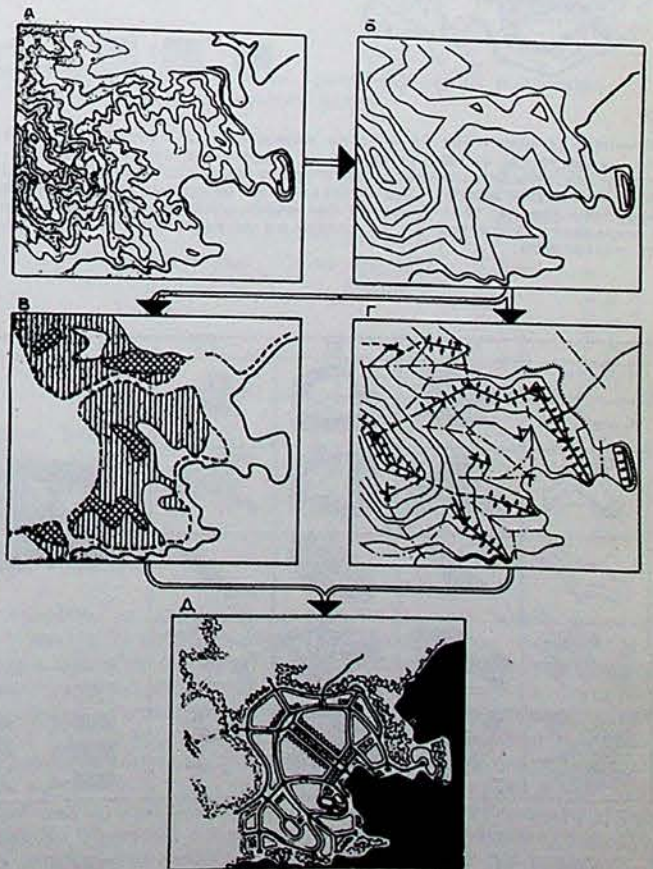
В — изясняване на пространствено-пейзажните особености на релефа с посочване границите на визуалните пространства, естествените оси и доминанти, оказващи най-силно влияние върху формирането на вътрешни и външни панорами;

Г — планировъчно решение, съответстващо на изводите, получени при предишните два етапа.

Детайлността при изучаването на сложния релеф зависи от фазата на градоустройственото проектиране. Въз основа на разглеждането на зависимостта на проектните решения от условията на релефа са установени минималните размери на релефните елементи и форми, които е целесъобразно да се имат пред вид при различните фази на проектиране, приети в СССР (табл. 1). При разработването на генералните планове на градовете се препоръчва да се обърща внимание на комплексите от форми на релефа с дължина от 1 до 15—20 км изцяло в елементите, чиито размери превишават 250 м в план и 25 м във височина.

От многото по количество морфографски показатели, отразяващи особеностите на релефа, най-важни за планировъчните решения са средните данни, характеризиращи различеността и стръмнината на територията на големите градски райони и на целия град. Във връзка с това целесъобразно е степента на сложност на релефа за градската планировка да се установява на базата на два основни показателя — вертикална различеност на територията и средни наклони на уличната мрежа. Конкретното съчетание на тези показатели определя три категории сложност на релефа:

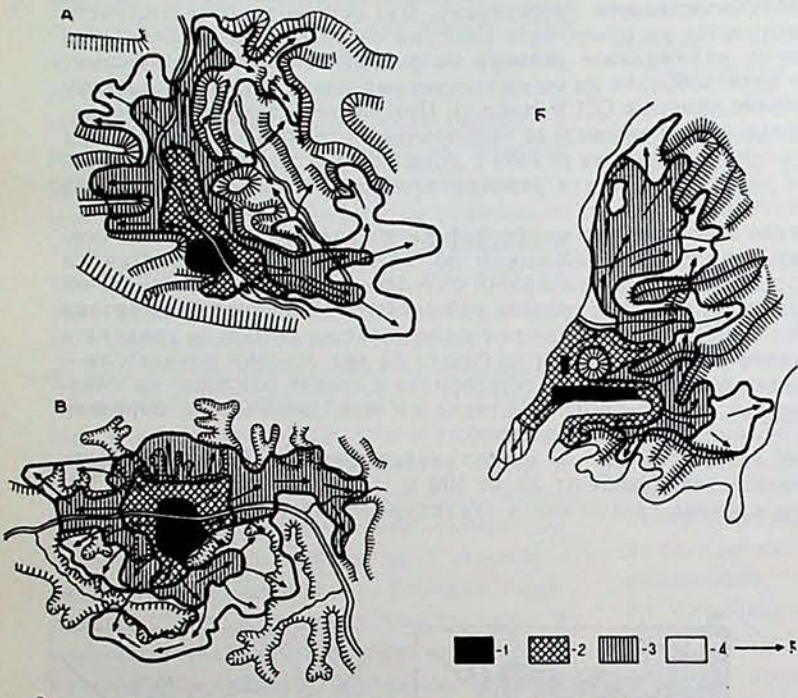
● малко сложен релеф — слабохълмист (при дълбочина на вертикалното различаване от 20 до 100 м и средни наклони до 5%), оказващ влияние главно върху структурното членение на функцио-

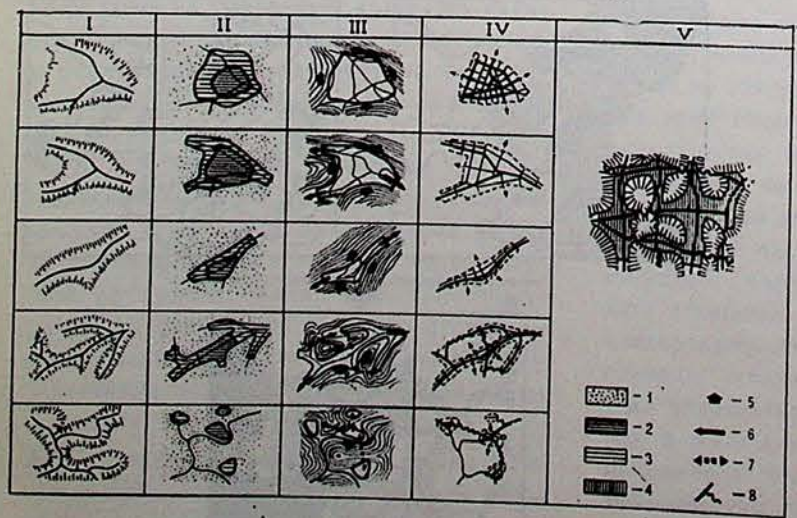
1
Етапи на съблюждане на релефните особености при градоустройственото проектиране: А — изходна топографска подложка; Б — обобщено представяне на релефа с отделяне на изправените опорни хоризонтали със сечение 25 м; В — оценка на потенциалните площи с отделяне участъците с различна степен на увеличаване на разходите; Г — анализ на визуално-пространствените особености на релефа; Д — пример на планировъчно решение с отчитане на резултатите от анализа на релефа

Детайлно проучване на релефа при градоустройственото проектиране

Фаза на проектиране	Обект на проектиране	Мащаб на основните чертежи	Линейни размери		Минимални значения на характеристиките на релефа, които влияят съществено на планировката	
			на целия обект, км	на минималния структурен елемент, м	линеен размер, м	разлика във височината, м
Застроителен план	Микрорайон	1 : 500 или 1 : 1000	0,5—0,75	50—100	10—20	1—2
Детайлен застроителен план	Жилищен район	1 : 2000	1,5	200	50	5
Генерален план	Град	1 : 5000 или 1 : 10000	5—15	500—1000	100—250	10—25
Технико-икономически основи за развитието на най-големия град	Градска агломерация	1 : 25000	50	2500	500	50
Районен териториално-устройствен план	Подрайон	1 : 50000 или 1 : 100000	100—200	5000—10000	1000—2000	100—200

2 Примери за изменение на вида на планировъчната структура при развитието на градовете със сложен релеф; А — Тбилиси (много сложен релеф). Преобразуване на линейно-ивичната структура в мрежесто-ивична; Б — Владивосток (средно сложен релеф). Преобразуване на разклонено-ивичната структура в мрежесто-ивична; В — Смоленск (не много сложен релеф). Запазване на концентричната структура. 1—4 — етапи на развитие на града; 5 — направление на развитието.

3 Закономерности при формиране на планировъчната структура на градове с различни релефни условия: I — релефна даденост; II — видове планировъчна структура; III — планировъчно-комуникационни задачи; IV — система от магистрали; V — мрежесто-ивична структура; легенда: 1 — територия със сложен за усвояване релеф; 2 — район от първия етап на развитие на града; 3 — зона за разширение на града; 4 — зона на перспективното застрояване, формираща мрежесто-ивична структура; 5 — преодоляване на преговете на терена; 6 — развитие по продължение на естествената ос; 7 — преодоляване на гънките на релефа; 8 — основни и второстепенни магистрали.

налните зони на града и на избора на трасетата за отделните улици и пътища;

- средно сложен релеф — силно хълмист (при дълбочина на разчленяване до 200 м и средни наклони над 5%), оказващ влияние освен на структурното членение на града и върху изграждането на системата от транспортни и пешеходни комуникации и върху системата на обществените центрове;

- много сложен релеф — планински (при дълбочина на разчленяване над 200 м и средни наклони над 5%), имащ освен споменатото в двата предишни случая влияние, и определящо значение за формирането на планировъчната структура, включително и за избора на посоката за териториалното развитие на града и неговото функционално зонироване.

В процеса на териториалното им разрастване градовете обикновено се оказват в релефни ситуации, различни от тези, в които първоначално са възникнали. Това предизвиква изменение на вида на планировъчната им структура. За преобразуването на структурата на града особено активно влияе хълмистият терен, тъй като наличието на разлики във височините, превишаващи 200 м, обезпечават до разчленяване на застрояваните територии.

При развитието на градовете с много сложен релеф е закономерно постепенното преминаване на компактните структури в лъчеви и на линейните в разклонени. В процеса на по-нататъшното развитие е характерна еволюцията на големите и най-големите градове чрез формиране на мрежесто-ивични планировъчни структури, в които между ивиците на застроената територия остават участъци, свободни от застрояване, с особено неблагоприятен релеф. Формирането на мрежесто-ивични планировъчни структури допринася за създаването на устойчиви връзки между градските райони за откриването на застроените територии към природния ландшафт, за по-гъвкавото функционално зонироване и ясното структурно членение на града. Силното хоризонтално разчленяване на градските територии с удължени форми на релефа (оврази, дерета, вериги, била и др.) оказва влияние върху структурното членение на града. С цел да се запази планировъчното и функционалното единство на неговите структурни елементи (жилищни и планировъчни райони), е целесъобразно да се прилага начинът на съвпадане на техните граници с разчленяващите територията гънки и прагове на релефа. Областта на най-рационално приложение на този начин е ограничена от минималните размери на гънките и праговете, при които те започват да нарушават архитектурно-планировъчното и функционалното единство на структурните елементи (табл. 2).

Решаването на системата на обществените центрове в условията на сложен релеф е свързано с осигуряването на не по-лоша, отколкото при равнинни условия, достъпност до обслужващите учреждения. За тази цел са приети определени граници на загуба на време при придвижване от и до обществените центрове: всекидневно обслужване (микрорайони) — 15 минути в двете посоки, за периодично обслужване (жилищни райони) — 30 минути, и за епизодично обслужване (в града или в отделните планировъчни райони) — 60 минути в двете посоки.

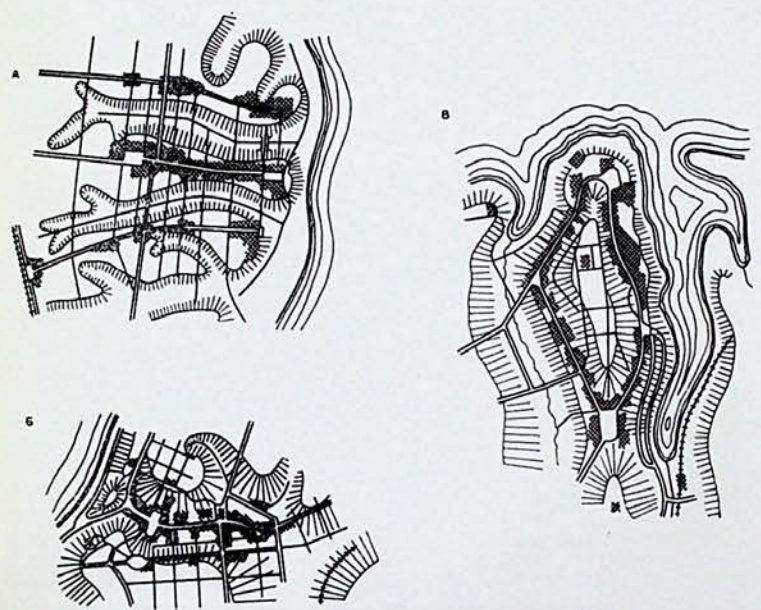
За да се осигури посочената достъпност, е необходима специфична организация на системата от обществени центрове и пешеходни транспортни връзки на града, като се запазва общият принцип за степаловидно изграждане на обслужващата система. При наклон на застрояваните територии над 10 на сто в проектните решения е це-

* Скоростите на изкачване и спускане по стръмните пътища се различават много. Затова при сложен релеф е рационално достъпността до обслужващите обекти да се изразява чрез загубите на времето, необходимо за преодоляване на пътя до обекта в двете посоки.

лесобразно да се приемат минималните от предвидените в съветските градоустройствени норми размери на микрорайоните (3—6 хил. жители) и жилищните райони (25—30 хил. жители), като им се придава изтеглена по продължение на хоризонталите на релефа форма в план и обществените центрове се разполагат на средни котли по отношение на обслужващата зона. При наклони на местността над 15—20 на сто нормални условия за обслужване могат да се осигурят чрез преимуществено съсредоточаване на жилищните територии на микрорайоните на една височина с обществените центрове. При силно разчленен релеф, когато е невъзможно да се формират пълноценни микрорайони с население 5—6 хил. жители и повече, е целесъобразно системата на обслужване да се образува от центрове с районно значение за 16—25 хил. жители, имащи пешеходно-транспортна достъпност не повече от 20 минути в двете посоки (използване на транспорт при движение по посока на изкачването) и от центрове на жилищни групи с население 1,5—2,0 хил. жители, изтеглени по продължение на склона и имащи неголеми разлики във височините на релефа.

Основен количествен критерий за качеството на системата на градския транспорт са приведените строително-експлоатационни разходи с отчитане на стойностната оценка на загубите на време за население. В условията на сложен релеф при нарастване на надлъжните наклони по посока на движението до 8 на сто загубите нарастват по ради намаляване на скоростта на движението и увеличаване на

чрез сравняване на значенията на три основни показателя: превозна способност, допустим наклон на трасето и скорост на превоза. Рационално е ескалаторите да се прилагат в големи обществени центрове, в районите на гарите, стадионите и на други места с масово натрупване на хора, където се образуват устойчиви интензивни пътникопотоци (не по-малко от 2 хил. души/час), при наклони на пътя над 5 на сто за изкачване и 25 на сто за спускане, и дължина на придвижването не повече от 100—150 м. Зъбчатите железници и лифтове са най-ефективни при основни връзки, разположени на междумагистрални територии, където се образуват пътникопотоци със средна интензивност до хиляда души/час при наклон на пътя над 15 на сто. Асансьорите, а също така специалните видове т.нар. „свързващи“ или „комуникационни“ жилищни сгради е добре да се прилагат в жилищните микрорайони на пътищата на движение на населението, характеризиращи се с неравномерни, малко интензивни потоци и с наклон над 20 на сто и дължина не повече от 100—150 м. За основните далечни направления на движение в града, където равнинната местност многократно се сменя с участъци с наклон до 25 на сто, е целесъобразно да се използват специални трамваи, за които в стръмните участъци на пътя има трета зъбчата релса. Прилагането на подемен транспорт ще позволи значително да се разширят зоните на достъпност при сложен релеф, като се усвоят 1,5—3 пъти повече територии, отколкото при използване само на обикновен вид градски транспорт.

4 Примери за различно разполагане на архитектурните ансамбли в центъра на града върху релефни форми: А — Хабаровск — гребеновидно разполагане; Б — Киев — долинино разполагане; В — Севастопол — поясовидно разполагане

себестойността на превозите, а при по-големи наклони — също и поради принудителното развитие на трасето. Относителното увеличаване на загубите практически не зависи от категорията на градските улици и пътища. При наклони 5 на сто загубите се увеличават 1,2 пъти, при 10 на сто — 2,3 пъти, при 15 на сто — 3,5 пъти, при 30 на сто — 4,5 пъти и т.н. Специфично изискване към планировъчната организация на системата от улици и пътища в условията на средно и много сложен релеф е да се създадат условия за високоскоростни връзки между отдалечените и разделени от значителните препятствия на релефа планировъчни райони и функционални зони на града по мрежата от скоростни пътища и артерии с общоградско значение, като се използват (при необходимост) дълбоки изкопи и насипи, тунели и естакади, прилагането на които е икономически оправдано при пресичането на гънките на релефа със склонове по-стръмни от 10—12 на сто и пътникопотоци, превишаващи 5—6 хил. пътници (час „пик“ в една посока.) Освен това възниква необходимостта да се осигурят вътрешни и външни транспортни връзки на застрояването, разположено на стръмни склонове или силно разчленени участъци, за сметка на повишаване плътността на мрежата от улици с районно значение до 3,0—3,5 кв. км в повечето случаи при отказване от обслужващи улици, а при наклони над 15 на сто и разлики във височините над 50—60 м, като се прилагат специални видове подемен транспорт. Същественото преразпределение на относителния дял и характерът на транспортните работи при различните категории комуникации и влашаването на пешеходната достъпност на спирките на обществен транспорт (в условията на сложен релеф) изискват да се диференцира плътността на мрежата и предвидените скорости на движението (табл. 3). Прилагането на различните видове подемен транспорт в градовете е установено въз основа на градоустройствената им класификация

Таблица 2 Структурно членение на града в зависимост от размерите на разчленяващите форми на релефа

Структурен елемент на града	Минимални размери на гънките и праговете на релефа, определящи границите на структурните елементи, м			
	Дължина	Ширина	Височина (дълбочина)	
			гънки	прагове
Микрорайон	100	50	10	15
Жилищен район	400	100	20	40
Планировъчен район	1000	300	30	60

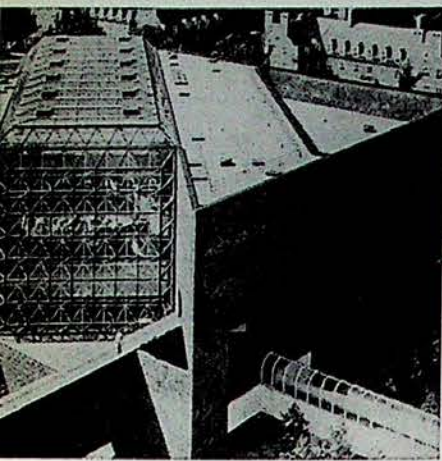
Таблица 3 Препоръчвани показатели за градските улици и пътища в условията на сложен релеф

Категории улици и пътища	Плътност на мрежата км/км	Предвидена скорост на движението, км/час	
		за основната част от трасето	за серпантинните участъци
Магистрални улици с общоградско значение	0,75—1,0	100	80
Магистрални улици с районно значение	2,5—3,5	60	30
Събирателни артерии	5,5—6,0	30	15

Основно средство за решаване на архитектурната композиция на града в условията на сложен релеф е привеждането на застрояването в ритмично и мащабно съответствие с вертикалната и хоризонталната разчлененост на територията. При това целесъобразно е максимално да се използват характерните участъци на релефа (била, върхове, седловини и т.н.) за разполагане на обществените центрове, на сгради с повишена етажност, на паркове с площадки, от които се откриват хубави изгледи, и за трасиране на магистралите, като се имат предвид перспективите, разкриващи се от по-високите вътрешноградски и извънградски природни доминанти. Трябва да се отчитат също границите на отчетливото възприемане на елементите на градския и извънградския пейзаж. Основният резултат от проведените работи се изразява в принципната възможност и конкретните препоръки за създаване на благоприятна среда за живеене на населението при овладяване на територии със сложен релеф, считани по-рано за непригодни, и като следствие от това в повишаване на общата ефективност на използването на земните ресурси в градоустройството.

Студентски дом в Рочестър, САЩ

Проектант: И. М. Рей

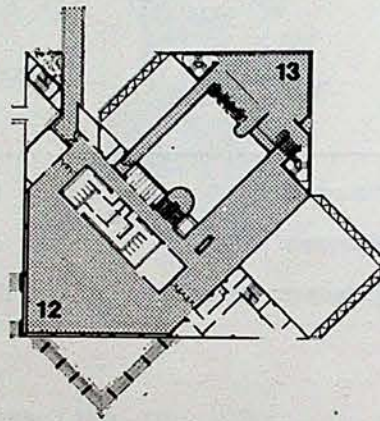
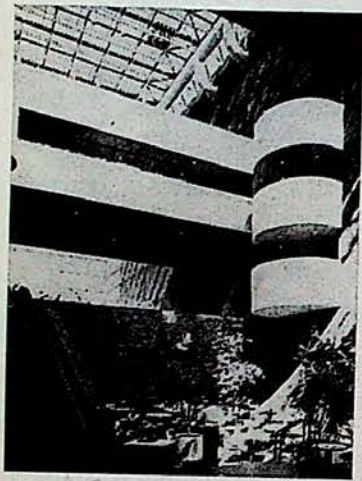

Студентският дом в Рочестър (САЩ), разположен в университетския комплекс, е решен в компактен обем върху план във вид на леко модифициран квадрат. Целият обем на сградата е разсечен по диагонал от огромно осветително-разпределително пространство, от двете страни на което по етажите са разположени клубни, игрални, семинарни и лекционни помещения. Интериорът на това централно пространство е решен с въображение и вкус, като е постигнато уелото му разчленяване от галериите и редуциране на огромния му мащаб. В екстериора обаче този мащаб е предизвикателно подчертан от гладките плътни стени и масивния, като че ли изрязан обем на сградата, което поражда своеобразното, почти „агресивно“ въздействие на архитектурния ѝ образ.

(„Baumeister“, 4/78)

1, 2, 3,

Общ изглед, фрагмент от интериора и разпределение на най-горния етаж (12 — универсални помещения и 13 — покрита тераса)

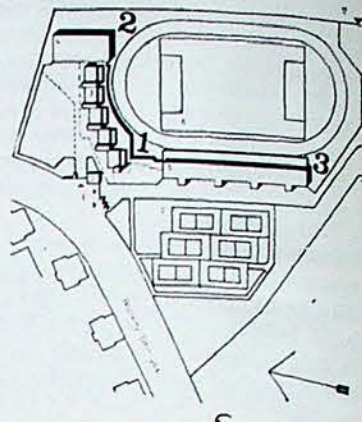

Университетски комплекс в Будапеща

Проектант: арх. Атила Емьоди

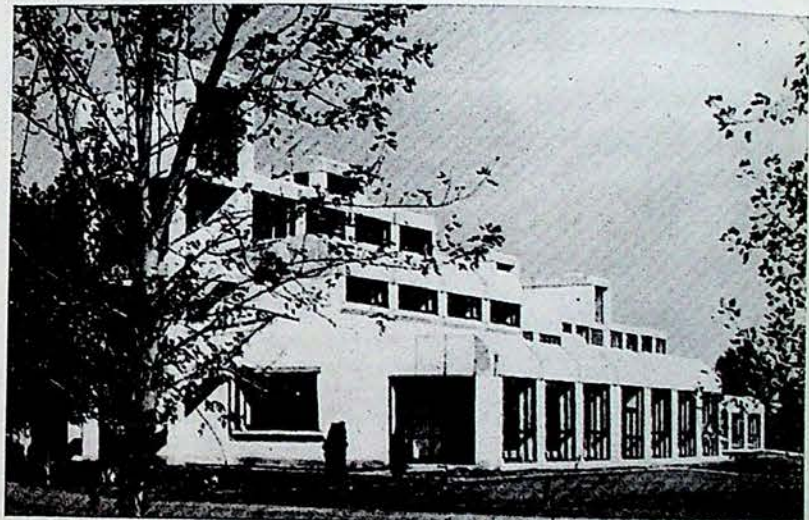
Университетският спортен комплекс в Будапеща се състои от гимнастически салон и покрита тренировъчна писта, свързани с терасовидна сграда, в която са поместени складове за спортни съоръжения, съблекални и душиове за 750 спортисти, клубни и административни помещения. Приложено е Г-образно застрояване, в което е вписано спортното игрище, дава възможност покривите и терасите на отделните блокове да се използват като трибуни за зрителите. Тази концепция намира израз в силно раздвижената обемна композиция на реализираната в първия етап централна сграда.

(„Baumeister“, 4/78)

1, 2

Общ изглед и ситуация (1 — построено, 2 и 3 — проект)

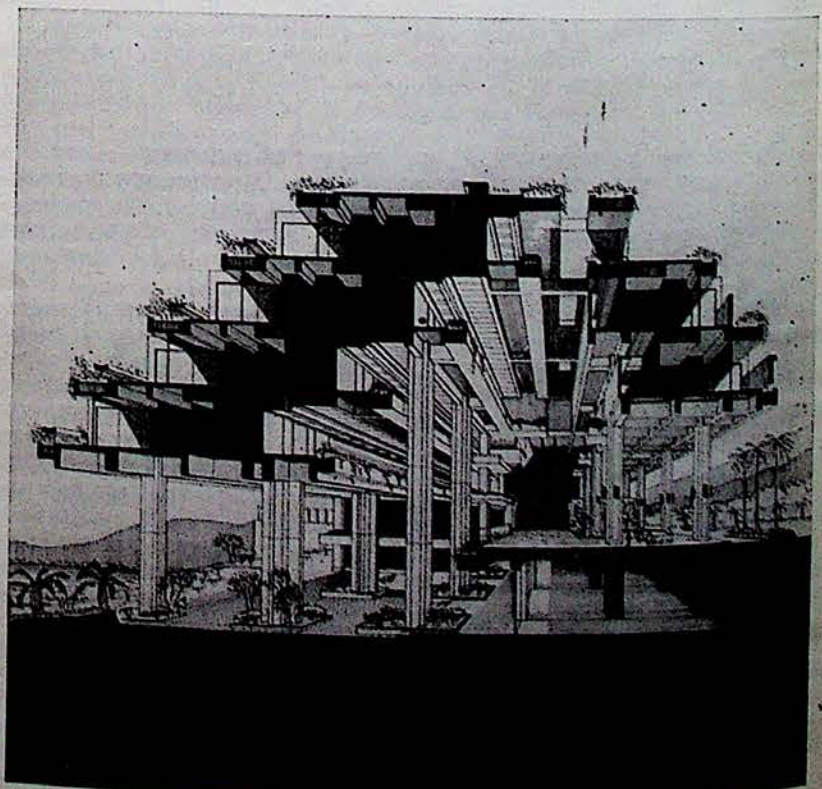
Нов хотел в Япония

Проектант: кун-кен д-во

Окуражени от успешното изпитание на една нова идея в два крайморски хотела (в Хаваите и близо до Окинава), авторите на новия хотел в Хирадо, Япония, са я претворили отново с професионално умение и логична архитектурна мисъл. Тази идея, приложима само при сезонни хотели или при целогодишен мек климат, се състои в създаването на приемни пространства, отворени към природната среда и преливащи се с нея в хоризонтално и вертикално направление.

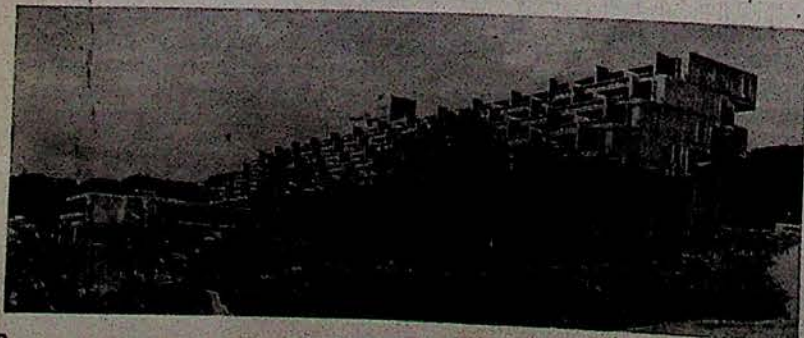
Това се осъществява чрез планова схема, която грубо може да се сравни с плановата схема, получена при успоредното поставяне на два галерийни хотела един до друг на известно разстояние между галериите. Именно това разстояние остава непокрито и дава зенитно осветление на общите помещения в партера. Поради терасовидното изграждане на двата надлъжни фасадни тракта вътрешното пространство се стеснява стъпаловидно във височина, за да изтече плавно през ивицата открито небе, прорязваща надлъжно сградата. В резултат може да се говори за забележителен и неконвенционален хотелски интериор

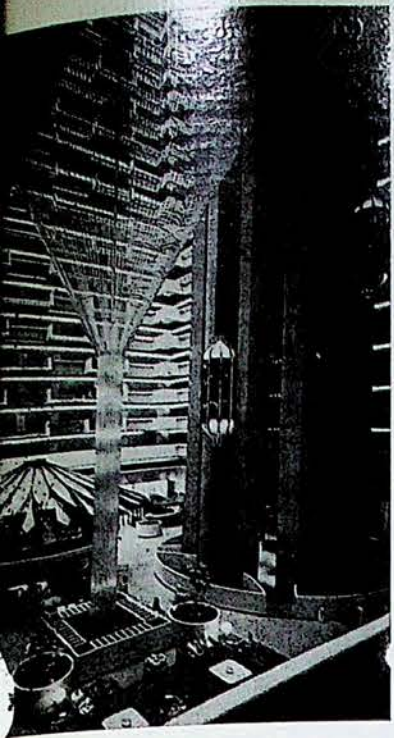
(„Ja“, 249/78)

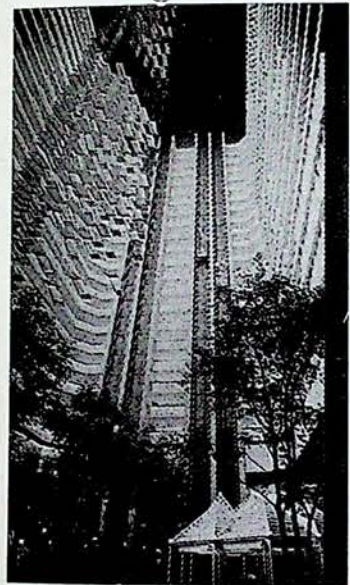
1, 2

Общ изглед и аксонометричен разрез

1
Прототип на хотелите „Хайът“ — „Атланта“ хотел, 1967. Проектирант: Джон Портмън.

2
Хотел „Хайът“ в Ню Орлеан. Проектирант: Уелтън Бекет.

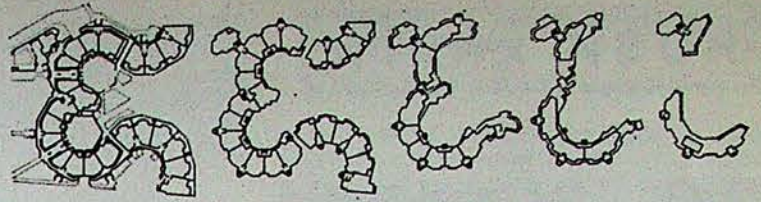
3
„Хайът“ хотел в Далас. Проектирант: Уелтън Бекет.

Хотелската верига „Хайът“

Проектирант: Джон Портмън

Венчките хотели от тази нова хотелска верига в САЩ, възникнала в началото на това десетилетие, са подчинени на обща архитектурна идея — централно разположено, извиращо се през цялата височина на сградата атриумно фоайе, около което по етажите са разположени галериите с хотелските стаи. Максималното рентиране на тези скъпо струващи пространства се постига чрез използването им и като места за оживени обществени дейности — срещи, забави и увеселения. Това е в непосредствена връзка и с възприетия принцип „Хайът“ да съдържа и зали за делови разговори и конференции, както и самите те да се включват в значителни търговско-административни комплекси. Авторът на архитектурната идея Джон Портмън споделя, че като размишлявал над все по-голямото обезличаване на хотелските сгради и над тяхната прилика със съвременния град, в който хората са изолирани един от друг и превърнати в неприятели, си поставил за цел да създаде антитеза на това, което би могло да се очаква в гъсто населения, притеснен градски център. „Аз исках — казва той — да създам пространство за удоволствие, щастие и забавление, където хората да се опознават и общуват.“ Тези безспорно благородни подбуди се допълват (а може би и се стимулират) от точните конюнктурно-психологически разчети на бизнеса, опиращи се също на една антитеза — тази на изтърканата вече реклама „при нас ще се чувствувате като у дома си“. Един от шефовете на Хайът заявява: „Ако сме ви накарали да се чувствувате като у дома си, сме извършили грешка, която струва много милиони долара.“ И така, в резултат на стремежа да се създаде нещо ново и възбуждащо със своята необичайност, с екзотичността и разкоша си и със забравените възможности за общуване, нещо което да привлече клиентите и да ги накара охотно да плащат, възниква идеята на хотелите „Хайът“. Огромните пространства на фоайетата са оживени от свободно разположени групи за сядане, въртящи се ресторанти, малки магазинчета, ажурни скулптури, витражи, водни площи, богато озеленяване, остъклени асансьорни кабинки, изобилни и разноцветни светлини. С огромните си мащаби и феерична декорация тези своеобразни атриуми приличат на екстравагантни сцени, достъпни и за зрителите. Успехът на тази нова идея е несъмнен, ако се имат пред вид финансовите му измерения. Но дали той се дължи на създаването на среда, благоприятна за истинско човешко общуване или пък защото е шокираща и вълнуваща със своята екстравагантност (за европейца) — този въпрос възниква неизбежно.

(„AIA Journal“, юли, 78)

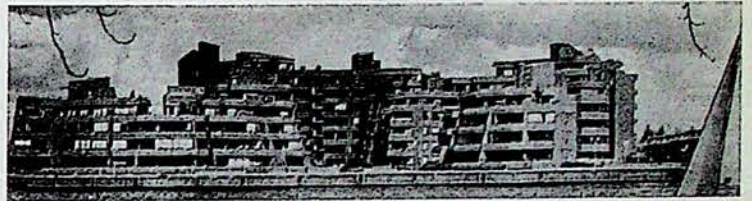
Нова жилищна сграда в предградията Фулхам, Лондон

В изпълнение на програмата за редуциране на промишлеността по бреговете на Темза, за облагородяване на ландшафта на прилежащите райони и за създаване на оптическа и пространствена връзка на града с реката в предградията на Лондон Фулхам е разчистен и благоустроен обширен терен, на който е изградена нова интересна жилищна сграда. Възползвайки се от възможностите за създаване на по-свободна и дори атрактивна архитектура, авторите предлагат застрояване със сложна криволинейна форма и с терасовидни отстъпи във височина, насочени към реката, в резултат на което е постигната изразителна обемна композиция. Сравнително мал-

ката етажност и подчертаното хоризонтално членение на фасадите обаче неутрализират до известна степен динамичността на тази композиция и ѝ придават спокойно и хармонично звучене. Жилищата също имат свободна планировка, като изграждащите ги пространства се преливат. В образувания от конкавната част на застройката вътрешен двор са организирани подземен гараж, първично търговско обслужване, клуб, плувен басейн, сауна и бар.

(„DBZ“ 4/78)

1, 2
Схема на етажите и общ изглед

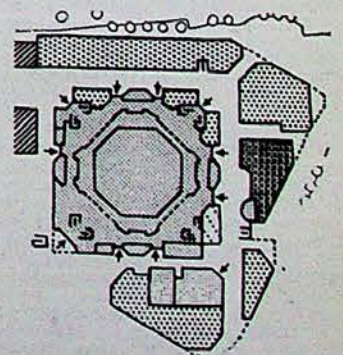
Музикален център в Утрехт, Холандия

Проектирант: арх. Херман Хертицбергер

Авторът на проекта Херман Хертицбергер сам излага идеите и съображенията, които са го ръководили в работата му над музикалния център: „Това не е храм, предназначен за просветените любители на музиката, а сграда, която трябва да привлича широките маси и преди всичко да помагана хората да преодолеят плахостта си и да дойдат да слушат музика“. Тази концепция е отразена както в съдържанието (в сградата са включени магазини, административни служби, кафе-ресторант, информационен център), така и във формалното решение на сградата — тя се състои от три части, групирани около голямата концертна сграда и свързани с вътрешни улици, преливащи се в градския ансамбъл. Привлекателността и достъпността

на обекта имат за цел да подкапят жителите на града да проникнат в центъра и да привикнат да го посещават. Залата с около 1600 места е с централно разположен подиум, създаващ възможност за по-непосредствено визуално възприятие от максимален брой слушатели. („L'Architecture d'aujourd'hui“, 198/78)

Арх. Анастасия Константинова

1, 2
Ситуация и перспективен изглед

Родичкин, И. Д., **ЧЕЛОВЕК — СРЕДА — ОТДЫХ**, Киев, „Будівельник“, 1977, 160 с., 86 ил., 18 табл.

ПРИКЛЮЧИЛИ КОНКУРСИ

Приключи конкурсът за архитектурно-художествено оформяне на пешеходната зона на град Левски.

Журието под председателството на представителя на САБ засл. арх. Янка Добрева, след като се запозна с постъпилите 44 проекта, определи следните премии:

- Две занижени втори премии на колективите:
  1. арх. Асен Горанов, арх. Лиляна Никифорова, арх. Димитър Хаджистоянов от София.
  2. арх. Михаил Манев, арх. Доньо Донев, инж. Маргарита Манева от София.
- Трета премия на колектива: арх. Венцислав Илиев, арх. Красимир Николаев, инж. Нина Димитрова от Русе.
- Пет откупки на колективите с ръководители арх. Асен Топрев, инж. Цветан Иванов, арх. Ламбро Жаров, арх. Кирил Кирилов и канд. арх. Ралица Камодулска.

Приключи явният ограничен (контракуван) конкурс за изработва-

ПРИЗНАТЕЛНОСТ КЪМ ТВОРЧЕСТВОТО НА НАШИ КОЛЕГИ

Арх. РАДКА НИКОЛОВА КЪНЕВА е родена на 21. VII. 1924 г. в Сливен. През 1943 г. завършва средното си образование в София, а през 1950 г. се дипломира като архитект, възпитаник на Държавната политехника. След полагане на държавния изпит постъпва на работа в „Софпроект“. От 1951 до 1960 г. проектира предимно жилищни сгради. През 1960 г. преминава на административна работа в ДКСА като главен специалист в отдел „Жилищно строителство“. От 1963 до 1966 г. работи като научен сътрудник в НИГА по проблемите на жилището, жилищната политика и жилищното строителство. Съавтор е на труда „Съдържание и архитектурно решение на градското жилище“. От 1967 до 1974 г. е главен архитект на Института за мебели и обзавеждане, където под нейно ръководство са разработени проектите за промишлено производство на мебели за масовото жилище. Участва дейно в създаването на каталог от мебели за обзавеждане на почивни станции и хотели, ръководи проектирането и реализацията на обзавеждането на редица обществени сгради и допринася за достойното представяне на нашата мебелна индустрия на редица вътрешни и външни панаири и изложби. През последните години от живота си арх. Радка Кънева бе член на Творческия фонд при Съюза на българските художници.

Арх. ЦАНИ ПИМПИРЕВ е роден на 21. XII. 1910 г. в Лясковец. След завършване на гимназиалното си образование в Горна Оряховица той продължава образованието си в немската политехника в Бърно — Чехословакия. След дипломирането си се завръща в България и постъпва на работа в строителното дружество „Циклоп“. През 1942 г. се премества на работа в архитектурното отделение към Министерството на железниците, което след 1948 г. става отдел „Архитектурен“ в новообразуваната проектантска организация „Транспроект“. В този институт арх. Пимпирев проектира производствени цехове на вагонния завод в Дряново, пощенска станция в Лясковец, консервна фабрика в Горна Оряховица и други битови и производствени сгради. В продължение на няколко години след това е заместник-началник и началник на един от архитектурните отдели в „Транспроект“. След пенсионирането до края на животаси работи като проектант в „Испроект“, където разработва проекти за разширяването и реконструкцията на пощенските станции в Троян, Плевен, Ботевград и др. Награждаван е с отличия за производствената си работа. Със смъртта на арх. Пимпирев нашата колегия загуби един ценен труженник, чиято 40-годишна дейност на архитект и строител е пример за добре изпълнен граждански и професионален дълг.

Арх. БОРИС СИМЕОНОВ ЗЛАТАРОВ е роден през 1910 г. в Етрополе. Завършил през 1931 г. средното техническо училище „Хр. Ботев“ в София, а през 1948 г. — Архитектурния факултет на държавната политехника. Като проектант в ИПП „Софпроект“ е автор на проектите на много детски домове, училища и жилищни сгради. От 1966 г. до 1971 г. арх. Златаров е преподавател по сградостроителство и проектиране в строителния техникум „Хр. Ботев“ в София. Съавтор е на учебника по градоустройство и архитектурно проектиране за средните строителни техникуми. Като сътрудник на ВПО „Синпроект“ е автор на проектите за реставрация на много манастирски сгради — паметници на архитектурата: средното крило на Троянския манастир, високата жилищна сграда в манастира „Седемте престола“, жилищната сграда в манастира „Св. Богородица“ в Арбанаси, западната жилищна сграда в Килифарева манастир, всички сгради в манастира при село Градешница — Врачанско. Като пенсионер той изпълнява проектите за каменна облицовка на Националния академичен театър „Ив. Вазов“ и на Дома-паметник на БКП на Бузлуджа. Архитектурната колегия загуби един добър проектант и голям практик.

Арх. НИКОЛАЙ ПЕНКОВ ХРИСТОВ е роден на 7. X. 1927 г. в с. Горзи Дъбник, Плевенски окръг, в прогресивно семейство.

Пламенен патриот и горещ сторонник на българо-съветската дружба, още като младеж той възприема комунистическите идеи и им остава безпределно верен до последния миг на живота си. Революционната му дейност започва с активна работа в РМС през 1944 г. След установяването на народната власт той работи с ентузиазъм и твърдост в редовете на Българската народна армия, включва се дейно в социалистическото строителство.

Неговите творчески способности на мериха достойна изява в социалистическото изграждане и архитектурното оформяне на фелищата в Плевенски окръг, в проектирането на обекти на новото промишлено животноводство. Той участва активно и в изграждането на някои паметници по случая 100-годишнината от Плевенската епопея.

През целия си съзнателен живот и с цялата своя дейност арх. Христов бе в челните редици на борбата за утвърждаване на новия строй, за изграждане на новото социалистическо общество.

В края на миналата година в нашите книжарници се получи новият труд на доц. арх. Иван Дмитриевич Родичкин „Човек — среда — отдих“. Авторът е познат на българските архитекти и инженери от предишните му трудове „Лесопарки Украйни“ и „Строителство лесопарков СССР“, издадени през 1968 и 1972 година.

Новата книга съдържа увод, седем раздела и списък на използваната литература. В първия раздел, наименован „Проблемът човек — среда — отдих в съвременните условия“, се разглеждат като подтеми въпросите за свободното време, за структурата на рекреационната дейност, за урбанизираната и природната среда. Вторият раздел е посветен на методологията и организацията на отдиха. Териториалната организация на отдиха е предмет на третия раздел. Тук е дадена градоустройствена класификация на рекреационните територии, разполагането на тези територии в селищните системи, териториалната организация на краткотрайния отдих и на туризма, както и ролята на транспортните връзки при организацията на отдиха. В следващия, четвърти раздел, се разглежда оценката на рекреационните ресурси при проектирането и по-специално особеностите при оценката на природните дадености и на природния ландшафт при детайлното проектиране на рекреационните обекти. В петия раздел са отразени принципите за нормиране на рекреационните територии и в таблична форма се предлагат ориентировъчни норми и разчетни показатели за потребностите на територията от кратковременен отдих.

Най-голям обем (53 стр.) авторът е отделил на функционално-планировъчната организация на рекреационните обекти за седмичен отдих. Тук се разглеждат последователно центрите за отдих на самата градска черта, лесопарковете, ливадните паркове, хидропарковете и плажовете, крайградските гори, спортните риболовни и ловни бази, извънградските бази за отдих, държавните природни паркове и между-селищните центрове за отдих. Трудът завършва с раздела „Градоустройствени аспекти на рационалното използване на рекреационните ресурси“, като ударението се поставя върху необходимостта от държавно планиране на комплексното преустройство на околната среда и върху методите за нейното възпроизводство.

Книгата е много добре оформена полиграфически, написана е на достъпен език и е богато онагледена с фотоснимки, схеми, диаграми и таблици, като на места са анализирани конкретни примери от практиката на големите градове на СССР. С вещина са използвани материали от изследванията и разработките на научноизследователските и проектантските институти, проучен са излезлите досега многобройни публикации, засягащи отделни страни на този проблем, вложен е големият научен и проектантски опит на автора.

Трудът цялостно и задълбочено разглежда актуалния в световен мащаб въпрос за жизнената среда и отдиха на човека и за това го препоръчваме на специалистите, работещи в областта на териториалното и селищното проектиране и устройство.

Инж. Георги Василев

Читалиште „Виделина“ стр. 3

Арх. Маргарита Харбова, к.а.н.

Новое здание, возведенное в Панчарево близ Софии, своим самобытным характером и запоминающимся архитектурно-художественным обликом является достойным продолжателем старых национальных традиций при строительстве читалищт как центров богатой духовной и культурной жизни. Естественно вписанное в пейзаж, будто сросшееся с рельефом, с правильно расчлененными объемами, здание свидетельствует о верном чутье проектировщиков о масштабах и пропорциях, о подчеркнутым стремлении выйти за рамки тривиального, достичь гармонии между конструкцией и формой. Ясная функциональная схема, подходящий интерьер, удачное сочетание материалов обеспечивают посетителям комфорт, создают в отдельных помещениях специфическую атмосферу. Не укрылись от внимания автора статьи отдельные незначительные недостатки проекта, некоторые неудачи исполнения, а также отрицательные результаты грубого вмешательства строителей в сугубо проектные проблемы, но они не могут уменьшить бесспорный успех создателей нового здания читалишта.

Монумент „Золотая Фракия“ у южного входа Старой Загоры стр. 8

Арх. Илия Калайджиев, к.а.н.

Белокаменный монумент, маркирующий южный вход Старой Загоры, представляет собой хорошо пропорционированную, уравновешенную и динамичную архитектурно-строительную композицию. Она включает три вырастающих прямо из земли и устремляющихся ввысь пилоны с треугольным сечением, охваченных в своей нижней части тремя взаимнопроникающимися объемами горизонтального фриза с богатой пластической формой. В каменных массивах врачанского известняка изваяны образы и сцены из современной трудовой жизни — убедительный и лаконичный рассказ о восходящем развитии социалистического строительства и промышленности в этом районе страны, о щедрых дарах плодородной фракийской земли. Это оригинальное творение своим эмоционально воздействующим художественным обликом и запоминающимся силуэтом является бесспорным успехом его создателей и замечательной реализацией в этом жанре.

Опыт строительства жилищ с эксплуатационной гибкостью стр. 10

Арх. Иван Беджев

В 1972 году коллектив болгарских специалистов разработал архитектурно-строительную концепцию относительно строительства жилищ с эксплуатационной гибкостью. Современные условия жизни все настойчивее подсказывают эту необходимость. За свою разработку коллектив получил авторское свидетельство. Впервые этот новый метод жилищного строительства был применен в 1976 году в г. Пазарджике. Автор статьи, являющийся руководителем эксперимента, знакомит нас с сущностью этого современного метода, а также с разнообразными возможностями, которые он предлагает для легкого переустройства жилищ и приспособления их к потребностям обитателей. Предпосылкой осуществления переменной жилищной структуры является обеспечение набора легких панелей, преградной мебели и санитарно-технических устройств, которые обитатели сами могут достать в виде серийно выпускаемых промышленных изделий и смонтировать

сами. Проведенный эксперимент подтверждает большие технико-экономические преимущества этого типа жилищ и их бесспорные эстетические качества. Автор отмечает, что на настоящем этапе все еще существуют трудности их массового строительства.

Жилой район „Била Цеста“ в Теплице, Чехословакия стр. 14

Инж. арх. Ян Коуба

Задуманный как застройка дачной зоны города Теплице, этот комплекс ставит перед создателями важную задачу естественного расположения и включения новых объектов в существующую застройку старой дачной зоны. Наряду с этим существующие здания и красивая окрестность диктуют и некоторые основные принципы, которые послужили руководным началом в работе проектировщиков — преимущественно малоэтажная свободная застройка, пластичное решение архитектурного образа отдельных объектов, богатое озеленение, непосредственная связь с окружающей средой. Все это наряду с удачно решенными коммуникациями хорошо организованным культурно-бытовым обслуживанием и современно обставленными уголками для отдыха способствует созданию неповторимой атмосферы в комплексе, являющейся основной предпосылкой поиска проектировщиками разгрузки обитателей от неблагоприятного влияния современной цивилизации.

Модернизация жилых зданий стр. 23

Инж. арх. Вацлав Казалички, д-р наук, директор VUVA—Прага

В наши дни под влиянием современного научно-технического и социального развития процессы морального старения и физического изнашивания существующего жилищного фонда значительно углубляются и ускоряются. Эти проблемы, как и некоторые другие факторы градостроительного, социального и психологического характера выдвигают перед архитекторами необходимость своевременного осовременивания существующих жилых зданий. В связи с этим автор статьи рассматривает содержания понятия модернизация и некоторые ее основные признаки, базируясь на опыт своей страны в этой области и, учитывая темпы нового жилищного строительства в ЧСР. Ясно подчеркнуто, что как процесс при котором старые, морально и физически изношенные основные фонды приспособляются к возрастающим потребностям современных обитателей, модернизация прежде всего требует соответствующей подготовки специалистов, внедрения современных научно-технических достижений и создания самостоятельной материально-технической базы. Вместе с тем ее следует рассматривать как обязательный партнер нового строительства и как один из самых подходящих методов оживления унаследованных из прошлого частей населенных мест.

Пешеходные зоны в городских центрах ГДР стр. 25

Инж. Клаус Вайднер

За последние годы в ГДР замечается весьма интересный путь реконструкции и модернизации старых кварталов — часть исторических городских центров превращается в пешеходные зоны. Автор объясняет причины быстрого развития этих центральных городских пространств, где комплексное современное оформление привело к значительному улучшению жизненных условий населения и имеет высокий социальный эффект. Указываются наиболее существенные признаки, характеризующие сформировавшиеся во многих городах страны новые по виду, колоритные и оживленные центры, которые создают им привлекательность и притягательную силу. Прослеживается основная архитектурно-градостроительная концепция этого вида реализации в городах Хале, Берлин, Штайтц, Висмар и Дрезден.

К вопросу об архитектурной композиции центра г. Софии стр. 31

Н арх. Петр Кантарджиев

По поводу разрабатываемого в данный момент нового генерального плана столицы автор излагает свою точку зрения насчет коммуникационного решения и архитектурно-художественного оформления центрального городского ядра. Основная идея автора сводится к следующему: в исторически сложившемся центре Софии дать преимущество пешеходам, в максимальной степени освободив зону от рельсового и моторного движения, насытить ее зеленью и построить подземные паркинги (стоянки). Предлагается также ряд изменений в архитектурно-художественном оформлении улиц и площадей центральной части города, которое по его мнению будет способствовать созданию необходимой представительности этой части столицы.

Значение точного архитектурного анализа для датирования старинных зданий стр. 33

Арх. Лиля Захариева

Статья затрагивает важные для архитектурно-исторической науки и консервационной практики вопросы, относящиеся к правильной датировке образцов архитектурного наследства. Отмечается, что несоблюдение факта, весьма существенного для точного определения эпохи, к которой относится данный архитектурный памятник, а именно конструктивный метод и строительная техника, применяемые при его создании, часто приводит к разнородным и противоречивым выводам. Такова, например, причина ошибочных и необоснованных утверждений некоторых авторов относительно происхождения архитектуры старинных домов в Арбанаси и Банско. Автор статьи детально изучает первообраз этих домов и доказывает, что они носят черты зодчества укрепленной жилищной боярской архитектуры времен Второго болгарского государства (XIV—й в.). Бесспорным основанием для поддержания подобной тезы является способ кладки массивных каменных стен с помощью скрытых „сантрачей“ — довольно типичный для строительства Средневековья способ. Этот, как и ряд других случаев подтверждают значение точного архитектурно-строительного анализа в теории и практике архитектурно-исторической науки.

Актуальные вопросы развития городов в условиях сложного рельефа стр. 35

Арх. Юрий Бочаров, д-р арх. н. арх. Владимир Крогиус, к.а.н.

Задача решения и выяснения вопросов, связанных с особенностями планировки и застройки городов в условиях сложного рельефа становится все более актуальной, так как в последнее время во многих странах замечаются тенденции под городское строительство занимать территории, считавшиеся раньше непригодными. В статье рассматриваются результаты исследований, проведенных в этой области специалистами ЦНИИП градостроительства в СССР. В градостроительном проектировании при детальном изучении и анализе рельефа особый интерес представляют разработанные советскими геоморфологами классификации элементов, форм и видов рельефа, основанных на морфографических пространственно-геометрических параметрах. Проведенные в институте работы позволяют наметить принципиальные возможности структурного и архитектурно-композиционного строительства населенных мест в зависимости от типологии рельефа, а также сделать конкретные рекомендации о способе организации общественных центров и системы транспорта при минимальных затратах на строительство и эксплуатацию и лучшей градостроительной и экономической эффективности.

Le foyer de lecture "Vidélina" page 3 Architecte **Margaritha Harbova**,
candidat ès-sciences architecturales

En raison de son caractère original et de son aspect architectural difficile d'être oublié, le nouvel édifice construit à Pantcharévo, près de Sofia, respecte fidèlement les anciennes traditions nationales lors de la réalisation de foyers de lecture comme centres d'une vie spirituelle et culturelle intense. Epousant parfaitement le paysage, faisant pour ainsi dire corps avec le terrain, cet édifice, dont les volumes sont par ailleurs judicieusement répartis, témoigne du sens exquis des proportions et de l'échelle chez la projeteuse, de son aspiration manifeste à se dégager du cadre du trivial pour assurer l'harmonie indispensable entre la construction et la forme. Le schéma fonctionnel net, l'aménagement correct, l'heureuse association des matériaux garantissent aux visiteurs le confort désirable et créent une ambiance spécifique dans les différentes pièces. L'auteur de l'article considère simultanément certains défauts du projet, certains insuccès en matière d'exécution, également les résultats négatifs de l'intervention brutale des bâtisseurs dans des problèmes relevant uniquement du projet conçu; ces imperfections ne peuvent toutefois nous porter à sous-estimer le succès incontestable des créateurs de ce nouveau foyer de lecture.

Le monument "Thrace d'or" à l'entrée sud de Stara Zagora page 8 Architecte **Ilija Kalaidjiev**,
candidat ès-sciences architecturales

Le monument en pierre blanche qui marque l'entrée sud de Stara Zagora représente une composition correctement proportionnée, équilibrée et empreinte de dynamisme. Oeuvre de sculpture à cachet architectural, elle comporte trois pylônes de section triangulaire, qui émergent directement du terrain et se dressent impétueusement; ils sont entourés, dans leur partie inférieure, de trois volumes de la frise horizontale, animés de plasticité et s'interpénétrant mutuellement. Des figures et des scènes de la vie laborieuse contemporaine sont représentées sur les blocs massifs de pierre calcaire de Vratsa; elles sont un récit convaincant et laconique du développement ascendant de la construction et de l'industrie socialistes dans cette région du pays, une image des dons que prodigue la terre thrace si fertile. Cette oeuvre originale, émouvante et impressionnante par ses mérites artistiques et par sa silhouette inoubliable, est un succès qu'on ne saurait contester, une réalisation remarquable en ce genre.

L'expérience acquise lors de la construction de logements se prêtant à de multiples combinaisons page 10 Architecte **Ivan Bédjev**

En 1972 un collectif de spécialistes bulgares a mis au point une conception architecturale concernant la réalisation de logements se prêtant à de multiples utilisations, dont la nécessité se fait sentir tout particulièrement dans les conditions de vie contemporaines. Un certificat d'auteur a été délivré à ce collectif pour cette étude. Cette nouvelle méthode de construction locative a été appliquée pour la première fois à Pazardjik en 1976. L'auteur de l'article, qui a dirigé l'expérience, nous révèle l'essence même de ce mode de construction moderne et les multiples possibilités qu'il offre de remanier aisément le logement pour mieux l'adapter aux besoins de ses habitants. Précondition indispensable à la réalisation d'une structure locative modifiable: assurer un choix de

panneaux légers cintrés, de meubles descloussonnement et de dispositifs techniques et sanitaires, que les habitants peuvent trouver sur le marché comme produits industriels fabriqués en séries pour procéder eux-mêmes à leur montage. L'expérience effectuée est venue confirmer les grands avantages techniques de ce genre de logements et leurs mérites esthétiques incontestables. Comme le fait remarquer l'auteur il est encore difficile de les implanter dans la construction de logements en masse.

Le quartier résidentiel "Bila Cesta" à Teplice, Tchécoslovaquie page 14 Ingénieur-architecte **Ian Kouba**

Conçu pour compléter l'édification de la zone de villas de la ville de Teplice, cet ensemble assigne à ses créateurs la tâche ardue qu'est celle de disposer le plus naturellement possible et d'inclure adroitement les nouveaux ouvrages parmi les édifices déjà existants de l'ancienne zone de villas. En outre, les édifices nécessitent le respect de certains points de départ fondamentaux, que les projeteurs ont retenus comme principe directeur dans leur travail—construction libre d'édifices à nombre d'étages peu élevé en priorité, solution toute de plasticité de l'aspect architectural des différents ouvrages, abondance d'espaces de verdure, liaison immédiate avec le milieu environnant. Tout cela, considéré ensemble avec la solution réussie des communications, l'organisation judicieuse des services socio-culturels et l'aménagement moderne des endroits de loisirs, contribue à la création d'une ambiance inimitable dans le complexe—préalable essentiel ayant permis aux projeteurs de libérer les habitants des effets défavorables de la civilisation contemporaine.

Modernisation des édifices résidentiels page 23 Ingénieur-architecte **Waclaw Kazalicki**,
docteur ès-sciences, directeur de VUVA—Prague

De nos jours et sous l'influence du développement actuel sur le plan social et scientifique-technique, les processus de vieillissement moral et d'usure physique du fonds immobilier ne cessent de s'approfondir et de s'accélérer. Ces processus et certains autres facteurs de nature urbaniste et socio-psychologique font valoir devant les architectes la nécessité de moderniser en temps utile les édifices résidentiels actuels. L'auteur examine à cet effet le contenu de la notion de modernisation et quelques-uns de ses traits fondamentaux en se basant sur l'expérience de son pays en ce domaine et en tenant compte des rythmes de la nouvelle construction résidentielle en Tchécoslovaquie. Il est nettement souligné qu'en tant que processus, lors duquel les anciens édifices, moralement vieillis et physiquement usés, s'adaptent aux exigences accrues des usagers contemporains, la modernisation nécessite avant tout la présence de spécialistes dûment formés, l'implantation des acquisitions scientifico-techniques modernes et la mise sur pied d'une base matérielle et technique autonome.

Cette modernisation doit être en outre considérée comme partenaire obligatoire de la nouvelle construction et comme méthode la plus appropriée d'animation des parties des localités héritées du passé.

Zones à piétons dans les centres urbains de la République démocratique allemande Ingénieur **Klaus Weidner** page 25

Au cours des dernières années en République démocratique allemande se fait jour une méthode fort intéressante de reconstruction et modernisation des vieux quartiers—une partie des centres urbains historiques se transforment en zones à piétons. L'auteur explique les raisons du développement rapide de ces espaces urbains centraux, dont l'aménagement complexe et moderne a déterminé l'amélioration considérable des conditions de vie de la population et donné lieu à un effet social important. L'auteur indique

les traits les plus essentiels, qui caractérisent ces nouveaux centres animés d'un coloris spécifique dans nombre de villes du pays; ce sont eux qui confèrent à ces nombreuses cités leur force d'attraction. Est également appréciée la conception urbano-architecturale fondamentale de ce genre de réalisations à Halle, Berlin, Steitz, Wismar et Dresde.

De la composition architecturale du centre de Sofia page 31Pètr e **Kantardjiev**, architecte du peuple

L'auteur expose certaines de ses vues sur la solution des communications et l'aménagement architectural et esthétique du centre urbain principal, ceci au sujet du nouveau plan général de la capitale, dont la mise au point se fait actuellement. Son idée fondamentale est d'accorder la priorité aux piétons dans le centre historiquement formé de Sofia, la zone devant être libérée au maximum des véhicules sur rail et à moteur, saturée d'espaces de verdure et dotée de parkings souterrains. Toute une série de changements sont proposés en ce qui concerne l'aménagement architectural et esthétique des rues et des places publiques dans la zone centrale de la ville, ce qui, selon l'auteur, contribuera au caractère représentatif de cette partie de la capitale.

L'importance de l'analyse architecturale exacte pour dater les anciens édifices page 33 Architecte **Lila Zakhariéva**

L'article concerne des questions d'importance pour la science historico-architecturale et la pratique de la conservation; la réponse correcte à ces questions permet de situer avec précision la date des diverses réalisations architecturales qui constituent notre patrimoine en ce domaine. Il est relevé que l'inobservation d'un fait particulièrement essentiel pour la détermination exacte de l'époque à laquelle appartient un monument architectural donné—mode de construction et technique de construction utilisés lors de son édification—mène souvent à des conclusions contradictoires et les plus différentes. Telle est par exemple la raison des affirmations erronées et nullement fondées de certains auteurs au sujet de l'origine de l'architecture des anciennes maisons à Arbanassi et Bansko. L'auteur étudie dans le détail le prototype initial de ces maisons et prouve qu'elles présentent des traits propres à l'architecture des habitations fortifiées des boyards à l'époque du Deuxième Etat bulgare (XIVe siècle). Argument assurant le bien-fondé d'une pareille thèse: le mode de construction des murs de pierre massifs à rangées de poutres dissimulées, mode typique pour la construction durant le Moyen Age. Ce cas et bien d'autres encore viennent confirmer l'importance de l'analyse architecturale exacte dans la théorie et la pratique de la science historico-architecturale.

Questions actuelles du développement des villes dans les conditions d'un relief mouvementé page 35 Architecte **Youri Botcharov**,
docteur ès-sciences architecturales
Architecte **Vladimir Krogius**,
candidat ès-sciences architecturales

La tâche d'étudier et d'élucider les questions liées aux particularités de la planification et de l'édification des villes dans les conditions d'un relief mouvementé est d'une actualité croissante, la tendance dans nombre de pays étant d'occuper des territoires considérés auparavant comme impropres à la construction urbaine. Les auteurs apprécient les résultats des études effectuées en ce domaine par les spécialistes de l'Institut de recherches scientifiques dans le domaine de l'urbanisme en Union soviétique. Les classifications des éléments, des formes et des genres de relief, basées sur des paramètres morphographiques et géométriques et mises au point par les spécialistes soviétiques en

géomorphologie, repräsentent un intérêt tout particulier lors des projets d'urbanisation et de l'étude et de l'analyse détaillées du relief. Les travaux effectués par cet institut accordent la possibilité de fixer les modes d'édification structurale, architecturale et compositionnelle des agglomérations suivant le genre de relief; également d'avancer des recommandations concrètes sur le mode d'organisation des centres publics et du système des transports pour des frais minimes de construction et d'exploitation, ce qui garantit une meilleure efficacité sur le plan économique et urbaniste.

INHALT

Das Kulturhaus „Widelina“

S. 3

Dipl.-Arch. Margarita Charbowa, K. d. Arch. Wiss.

Der eigenartige Charakter und die architektonische Gestaltung des neuen Baukörpers, errichtet in Pantscharewo in der Nähe von Sofia folgen die alten Volkstraditionen, die beim Bau der Kulturhäuser, als Mittelpunkt eines reichen geistigen und kulturellen Lebens, gepflegt wurden. Naturgemäß in die Landschaft eingefügt, als ob mit dem Gelände fest verwachsen, zeugt das Gebäude mit seinen gelungen gegliederten Volumen vom geschärften Sinn der Projektantin für Maßstab und Proportionen, von betontem Streben die Schranken des Trivialen zu sprengen, Gleichmaß zwischen Konstruktion und Form zu erreichen. Die klare funktionelle Lösung, die passende Inneneinrichtung, die gelungene Zusammensetzung der Baustoffe bieten den Besuchern Annehmlichkeiten und ein spezifisches Milieu in den einzelnen Räumen schaffen. Nicht unbeachtet läßt die Verfasserin des Artikels auch einzelne kleine Unzulänglichkeiten des Projektes, einige Mißerfolge der Ausführung, sowie die negativen Ergebnisse der groben Einmischung der Baumeister in Probleme der Projektierung, die aber den zweifellosen Erfolg der Schöpfer des neuen Kulturhauses doch nicht schmälern können.

Das Denkmal „Slatna Trakia“ an der südlichen Einfahrt von Stara Sagora

S. 8

Dipl.-Arch. Ilija Kalaidshiev, Kand. d. Arch. Wiss.

Das weißsteinerne Denkmal, das die südliche Einfahrt von Stara Sagora markiert, stellt eine gut proportionierte, ausgewogene und dynamische architektonisch-plastische Komposition dar. Sie besteht aus drei direkt vom Gelände ausschließenden und schwungvoll sich emporreckenden Pfeilern von dreieckigem Querschnitt, deren unterer Teil von drei plastisch bewegten, ineinandergreifenden Volumen des waagrechten Prieses umfaßt sind. In den Kalksteinblöcken sind Gestalten und Ereignisse aus dem heutigen Leben der Werktätigen gemeißelt eine überzeugende und lakonische Aussage über die aufsteigende Entwicklung des sozialistischen Bauwesens und der Industrie, über die reichen Gaben des fruchtbaren Bodens in diesem Teil des Landes. Dieses originelle, emotionell einwirkende Kunstwerk mit ausdrucksvoller Silhouette ist ein zweifelloser Erfolg seiner Schöpfer und eine bemerkenswerte Realisation dieses Genres.

Die Erfahrung mit dem Bau von Wohnungen mit Nutzungsflexibilität

S. 10

Dipl. Arch. Iwan Bedshiev

Ein Kollektiv bulgarischer Spezialisten hat 1972 eine architektonisch-bauliche Konzeption für Realisierung von Wohnungen mit Nutzungsflexibilität erarbeitet, die bei den

heutigen Lebensbedingungen immer dringender gebraucht werden. Für diese Behandlung hat das Kollektiv eine Autorenurkunde erhalten. Im Wohnungsbau wurde dieses neue Verfahren zum ersten Mal 1976 in Pasardshik angewandt. Der Autor des Artikels, unter dessen Leitung der Experimentalbau ausgeführt wurde, betrachtet diese moderne Bauweise und legt die verschiedenartigen Möglichkeiten dar, die sie zu einem leichten Umbau der Wohnungen und zu ihrer Anpassung an die Bedürfnisse der Bewohner bietet. Voraussetzung für die Ausführung der flexiblen Wohnstruktur ist das Vorhandensein eines Satzes leichter Bandplatten, Trennmöbelstrücke und sanitär-technischer Einrichtungen, die die Bewohner als serienweise hergestellte Industrieerzeugnisse auf dem Markt erwerben und selbst montieren können. Das durchgeführte Experiment bestätigt die großen technisch-ökonomischen Vorteile dieses Wohnungstyps und seine unbestrittenen ästhetischen Eigenschaften. Wie von Autor erwähnt, stoßt vorläufig seine Einführung in den Massenwohnungsbau auf verschiedene Schwierigkeiten.

Das Wohngebiet „Bila cesta“ in Teplice, Tschechoslowakei

S. 14

Ing. Arch. Jan Kouba

Geplant als Ergänzung des Villenbereichs der Stadt Teplice, stellt dieser Wohnkomplex eine wichtige Aufgabe vor seine Projektanten u. zw. die neuen Objekte naturgemäß unter die bestehenden Häuser anzuordnen und sie in das alte Villenbereich günstig einzuschließen. Darüberhinaus zwingen die vorhandenen Gebäude und die malerische Umgebung einige Grundsätze auf, die zur Richtschnur in der Arbeit der Projektanten gedient haben: vorwiegend lockere Flachbebauung, plastische Lösung des Architekturbildes der einzelnen Objekte, reiche Grüngestaltung, unmittelbare Verbindung mit der Umwelt. Neben dem gelungen gelösten Verkehr, den gut organisierten gesellschaftlichen Einrichtungen und wohnungsausgestatteten Erholungsplätzen trägt dies zur Schaffung eines einzigartigen Milieu im Villenbereich bei, das Hauptvoraussetzung für die von den Projektanten gesuchten Entlastung der Bewohner von den ungünstigen Einwirkungen der modernen Zivilisation darstellt.

Modernisierung der Wohnhäuser

S. 23

Ing. arch. Václav Kasalický
Dr. d. Wissenschaften, Direktor des VUVA in Prag

Die Prozesse des moralischen und physischen Verschleisses der bestehenden Wohnbausubstanz werden heutzutage beträchtlich vertieft und beschleunigt unter dem Einfluß der neuzeitlichen wissenschaftlich-technischen und sozialen Entwicklung. Diese Prozesse und einige weitere Faktoren städtebaulicher, sozialer und psychologischer Natur nötigen die Projektanten die bestehenden Wohnhäuser rechtzeitig zu modernisieren. In diesem Zusammenhang betrachtet der Verfasser des Artikels den Inhalt des Begriffes Modernisierung, sowie einige ihrer Hauptmerkmale, sich auf die Erfahrungen in seinem Lande auf diesem Gebiet stützend und auf das Tempo des neuen Wohnungsbaues in der CSR Rücksicht nehmend. Es wird deutlich hervorgehoben, daß die Modernisierung als Vorgang, bei dem die alten moralisch und physisch verschlissenen baulichen Grundfonds sich an die gewachsenen Bedürfnisse der heutigen Verbraucher anpassen, vor allem entsprechend ausgebildete Spezialisten, Einführung der Errungenschaften der modernen Wissenschaft und Technik und Aufbau einer selbstständigen materiell-technischen Basis erfordert. Zugleich soll sie als einen verbindlichen Partner des neuen Wohnungsbaues, sowie als eine der richtigsten Methoden zur Belebung der aus der Vergangenheit ererbten Stadtteile betrachtet werden.

Fußgängerbereiche in den Stadtzentren der DDR

S. 25

In g. Klaus Weidner

In den letzten Jahren zeichnet sich in der DDR ein sehr interessanter Weg für die Rekonstruktion und Modernisierung der alten Stadtteile ab - die Verwandlung eines Teils der Stadtzentren in Fußgängerbereiche. Der Autor ergründet die schnelle Entwicklung dieser zentralen Stadträume, deren komplexe moderne Gestaltung zu beträchtlicher Verbesserung der Lebensbedingungen der Bevölkerung geführt hat und einen großen sozialen Effekt zeigt. Es wird auf die wesentlichsten Merkmale hingewiesen, die für die in vielen Städten des Landes sich herausbildenden neuartigen, farbenfreudigen und belebten Zentren charakteristisch sind und denen sie eigentlich ihre Anziehungskraft zu verdanken haben. Dargelegt sind die architektonisch-städtebaulichen Konzeptionen derartiger Realisationen in Halle, Berlin, St. iz, Wismar und Dresden.

Über die architektonische Gestaltung des Zentrums von Sofia

S. 31

Volksarch. Petr Kantardshiev

Aus Anlaß des neuen Generalplans der Hauptstadt, woran zur Zeit gearbeitet wird, legt der Autor einige seiner Anschauungen über die Kommunikationslösung und die architektonisch-künstlerische Gestaltung des Stadtkerns dar. Seine Grundidee besteht darin, das historisch sich ausgebildete Zentrum von Sofia vorwiegend den Fußgängern zu überlassen, diesen Bereich des Gleis- und Kraftverkehrs maximal zu entledigen, mit Grün zu sättigen und Untergrundparkplätze dort einzurichten. Es wird eine architektonisch-künstlerische Umgestaltung einer Reihe Straßen und Plätze im zentralen Stadtteil vorgeschlagen, was seines Erachtens zu Repräsentation dieses Bereiches der Hauptstadt beitragen wird.

Die Bedeutung der präzisen architektonischen Analyse für die Datierung historischer Bauten

S. 33

Dipl.-Arch. Lila Sachariewa

Der Artikel betrachtet wichtige für die architektonisch-historische Wissenschaft, sowie für die Restaurierungspraxis Fragen über die richtige Datierung von Objekten unseres Architekturerbes. Es wird darauf hingewiesen, daß die Mißachtung einer für die genaue Festlegung des Zeitalters, aus dem ein Architekturdenkmal stammt sehr wichtigen Tatsache, nämlich das konstruktive Verfahren und die Bautechnik, die bei seiner Errichtung angewendet wurden, oft zu unterschiedlichen und entgegengesetzten Rückschlüssen führt. Solcheiner ist der Grund für die falschen und unbegründeten Behauptungen einiger Autoren betreffend den Ursprung der Architektur der alten Häuser in Arbanassi und Bansko. Die Verfasserin untersucht eingehend das Urbild dieser Häuser und beweist, daß sie die baulichen Merkmale des befestigten Wohnhauses der Bojaren aus der Zeit des zweiten bulgarischen Reiches (14. Jh.) tragen. Stichhaltiger Grund für diese These ist die Bauweise des massiven Mauerwerkes - ein für das Bauen des Mittelalters typisches Verfahren. Dieses, auch eine Reihe weiterer Beispiele bestätigend die Bedeutung der präzisen architektonisch-baulichen Analyse für die Theorie und Praxis der architektonisch-historischen Wissenschaft.

Aktuelle Fragen über die Stadtentwicklung bei kompliziertem Relief

S. 35

Dipl. Arch. Juri Botscharov,
Dr. d. Arch. Wiss., Dipl. Arch. Wladimir Krogus, Kand. d. Arch. Wiss.

Die Untersuchung und Aufklärung der Fragen, die in Verbindung mit den Besonderheiten der Planung und Bebauung der Städte bei komplizierter Geländeform auftreten, ist eine immer aktueller werdende Aufgabe, da in vielen Ländern in letzter Zeit die Tendenz beobachtet wird, für die Stadtbe-

tain extent and has significant social effect. The author points out also the most bauung Grundstücke zu verwenden, die früher als dazu ungeeignet betrachtet waren. Im Artikel werden die Ergebnisse der Untersuchungen betrachtet, die von den Spezialisten des ZNIIP-Städtebau in der UdSSR auf diesem Gebiet durchgeführt wurden. Von besonderem Interesse für die eingehende Untersuchung und Analyse des Reliefs in der städtebaulichen Projektierung sind die Klassifikationen der Elemente, Formen und Arten des Geländereiefs, die auf Grund morphologischer räumlich-geometrischer Parameter von den sowjetischen Geomorphologen entwickelt wurden. Die im Institute ausgeführten Arbeiten lassen die prinzipiellen Möglichkeiten für die räumliche und architektonische Struktur der Ortschaften nach der Typologie des Geländereiefs festzulegen, sowie konkrete Empfehlungen für die Organisation der Gemeinschaftszentren und des Transportsystems bei minimalen Bau- und Nutzungskosten und einem höheren städtebaulichen und ökonomischen Nutzeffekt zu machen.

CONTENTS

"Videlina" Library Club p. 3 Arch. Margarita Kharbova, CSC

The new building of the library club at the village of Pancharevo near Sofia with its specificity and expressive architecture is a worthy successor to the old national traditions outlining the reading clubs as centers of rich spiritual and cultural life. Blended with the landscape, arising from the terrain, with volumes skilfully broken up, the building shows the true flair of the architect for scales and proportions, her marked striving after leaving the bounds of the triviality and achieving harmony between structure and form. The clear functional scheme, the fitting furnishing, the successful combination of the materials give the visitors all conveniences, create specific atmosphere in the different rooms. The author of the article notes also some insignificant faults of the project, some failures of the building work, as well as the negative results of the gross interference of the builders in sheer design problems but they cannot underestimate the undoubted success of the architects that have designed this new library club.

The "Zlatna Thracia" Monument at the South Entrance to Stara Zagora p. 8 Arch. Ilija Kalaidjiev, CSC

The white stone monument that marks the south entrance to the town of Stara Zagora is a well proportioned, well balanced and dynamic architectural-sculptural composition. It comprises of three pylons of triangular section, shooting up directly from the terrain, rushing upwards, enfolded in their lower part by the three volumes of the horizontal frieze. Images and scenes taken from everyday life of work are chiseled in the stone massifs of limestone that represent in themselves a convincing and laconic story of the ascending development of the socialist construction and industry in this region of the country, for the bountiful gifts of the fertile Thracian land. This original work of art and the emotional impact of its artistic image and impressive silhouette is a success both for creators and genre.

Dwellings with Exploitation Flexibility p. 10 Arch. Ivan Bedjev

In 1972 a team of Bulgarian specialists elaborated a conception for designing and building of dwellings with exploitation flexibility imposed by the modern way of life. This new method in housing was ap-

plied for the first time in 1976 in the town of Pazardjik. The author of the article that has been in charge of the experiment acquaints us with the main points of this modern method of building and tells us about its versatile possibilities for easy reorganization of the dwellings and their adjustment to the needs of the inhabitants. The ensuring of a serial production of a rich variety of light stripe panels, partitionings and sanitary-technical equipment that the inhabitants can assemble unassisted is a precondition for the realization of the flexible structure of the dwelling. The experiment proves the technical and economical advantages of this type of dwellings and their indisputable aesthetical qualities. And yet, as the author points out, still there are some obstacles hindering their introducing in mass building.

The "Bila Cesta" Housing Estate at Teplitse Czechoslovakia p. 14

Eng.-arch. Yan Kouba

This housing estate comes up as a further building up of the villa zone of the town of Teplitse and its architects had the task of locating naturally and skilfully the new objects among the existing buildings of the old villa zone. Along with this the existing buildings and the beautiful landscape impose some basic requirements that have been the leading principles in the work of the designers: low-rise construction for the most part, plastic solution of the architectural image of the separate objects, rich greenery, immediate link with the environment. All this along with the successfully solved communications, well-organized cultural and every day life services as well as the recreational places equipped with all modern facilities contributes to the creation of the unique atmosphere of the housing estate that is a basic prerequisite for the relieving of the inhabitants from the strain of contemporary civilization, sought by the authors of the project.

Renewal of Residential Buildings p. 23

Eng.-arch. Václav Kazalitski, Dr Sc, Director of VUVA, Czechoslovakia

Under the influence of contemporary scientific, technical and social development the processes of moral ageing and physical wearing out of the existing housing stock deepen and accelerate today. These processes as well as some other factors of town planning, social and psychological nature compel the architects to take measures for the speedy and timely renewal of the existing residential buildings. In this connection the author of the article examines the content of the concept "renewal" and some of its basic features basing himself on the experience in his country and having in mind the rates of the new residential building in Czechoslovakia. He points out that renovation as a process of adapting the old, morally and physically worn out housing stock to the raised requirements of contemporary users demands first of all well trained specialists, utilization of all modern scientific and technical achievements as well as the furnishing of a material and technical base. Along with this the renewal process should be looked upon as a compulsory partner to the new construction and as one of the most appropriate methods for enlivening the old town parts.

Pedestrian Zones in the Town Centres of GDR p. 25

Eng. Klaus Weidner

Recently an interesting method for reconstruction and modernization of the old town parts is to be seen in the GDR; the turning of the old town centres into pedestrian zones. The author of the article examines the reasons for the rapid development of these central town parts whose complex modern organization has improved the living conditions of the population to a cer-

new types of picturesque and lively town centres that render charm and attractive force to the towns. The basic town planning and architectural concept of this type of realization in the towns of Hale, Berlin, Staitz, Wiesmar and Dresden has been traced.

On the Architectural Composition of the Sofia City Centre p. 31

Peter Kantardjiev, People's architect

In connection with the elaboration of the new master plan of the town of Sofia the author of the article shares some of his thoughts related to the communications and the architectural and artistic shaping of the central town part. His basic idea suggests the freeing of the historically shaped centre of Sofia of all rail and car traffic and its shaping into pedestrian zone, full of greenery and underground parkings. A number of changes in the architectural and artistic shaping of the streets and squares in the central town part are suggested too that should increase the impressive appearance of this town part.

The Significance of the Exact Architectural Analysis for Dating Old Buildings p. 33

Arch. Lila Zaharieva

This article treats some problems of great significance for the architectural and history sciences and conservation practice related to the correct dating of samples of our architectural heritage. The author points out that the non-observance of the structural method, most significant for the accurate defining of the epoch of a given architectural monument, as well as the building technique used at its building up often leads to heterogeneous and discrepant deductions. This is the reason, for example, for the faulty and groundless assertions of some authors related to the origin of the architecture of some old houses at Arbanssi and Bansko. The author of the article examines in details the archetype of these houses and proves that they bear the building traces of the fortified residential boyar architecture of the time of the Second Bulgarian State /14th c./ . The method of building the solid stone walls is typical for the Middle Ages and gives grounds for supporting such a thesis. This example as well as a number of other cases prove the significance of the exact architectural and building analysis for the theory and practice of the architectural and history sciences.

Some Urgent Problems Related to the Development of Towns Situated on Rough Terrains p. 35

Arch. Yurii Bocharov, Dr Sc
Arch. Vladimir Krogius, CSC

The task of studying and elucidating the problems related to the specific planning and building of towns situated on rough terrain is of great significance today for in many countries the tendency for locating towns on terrains considered unfitted for urban building before proves urgent nowadays. This article examines the results of the studies in this sphere done by specialists of the Town Planning Institute in Moscow. In the sphere of town planning of special interest at the detailed study and analysis of the terrain are the classifications of the elements, forms and types of terrain based on morphological spatial-geometric parameters elaborated by the Soviet geomorphologists. The studies done at the Institute allow the outlining of the basic principles for the structural, architectural, and compositional building up of the settlements according to the types of terrain as well as suggestions for organizational methods both for the public centres and the transport system at minimum building and exploitation costs and better town planning and economic effectiveness.

ТЕМАТИЧЕН УКАЗАТЕЛ

I. УВОДНИ СТАТИИ

1. ГРЕКОВ, Пантелей. Велико събитие в историята на България — бр. 2, с. 3
2. ГЕОРГИЕВ, Кольо. Стара Загора — социалистически град — бр. 3, с. 3
3. ГРЕКОВ, Пантелей. Пред XIII конгрес на Международния съюз на архитектите — бр. 5, с. 3

II. АРХИТЕКТУРА

Жилищни сгради и жилищна среда

4. ПИПЕРОВА, Надя, АЛЕКСАНДРОВ, Александър. Жилищният комплекс „Трите чучура“ и западният районен център — бр. 3, с. 15—21
5. ДРАГОВ, Драго. Жилищната среда на Стара Загора — бр. 3, с. 22—28
6. ГРЕКОВ, Пантелей. Оптимална етажност или оптимално изграждане на жилищните територии? — бр. 6, с. 29—30
7. МИТОВ, Данко. Социалистическа организация при развитието на жилищния въпрос в България — бр. 9, с. 7
8. ГРЕКОВ, Пантелей. Социалистическият начин на живот и жилищната среда — бр. 9, с. 8—10
9. НЕНОВ, Веселин, СТОЯНОВА, Румяна. Индивидуалното жилищно застрояване и градоустройството — бр. 9, с. 13—15
10. АНГЕЛОВ, Стефан. Из проектантската практика на архитекта в Копривница — бр. 9, с. 16—20
11. ФАЙТОНДЖИЕВА, Ирина. Стъпаловидно застрояване на жилища с тераси по наклонени терени — бр. 9, с. 21—23

Обществени сгради

12. ЖЕЛЕВ, Живко. Гранд-хотел „Варна“ в курортния комплекс „Дружба“ край Варна — бр. 1, с. 5—14
13. БЕРБЕРОВ, Георги. Двухалното широкоформатно кино във Велико Търново — бр. 1, с. 35—38
14. МАТЕЕВ, Матей. Ресторантският комплекс „Пълдн“ в Пловдив — бр. 2, с. 34—39
15. ПИПЕРОВА, Надя. Сградата на БНБ — клон Стара Загора — бр. 3, с. 29—31
16. МАТЕЕВ, Матей. Междоокръжната партийна школа в Стара Загора — бр. 3, с. 32—35
17. КИРЧЕВА, Живка. Универсалният магазин в Стара Загора — бр. 3, с. 36—38
18. ГЪРДЕВА, Богдана. Домът за инвалиди в Стара Загора — бр. 3, с. 39—40
19. НИКОЛОВА, Нели. Новите спортни зали за „Универсиада'77“ — бр. 4, с. 13—20
20. ТОДОРОВА, Емилия. Архитектурно-планировъчни проблеми при проектирането на висшите учебни заведения — бр. 4, с. 24—27
21. КОНСТАНТИНОВА, Анастасия. Новотел „Европа“ в София — бр. 4, с. 32—37
22. ПОПОВА, Мария. Нов балинеосанаториум в Хисаря — бр. 5, с. 6—9
23. МИРЯНОВ, Младен. Хотел-ресторант в Поморие — бр. 5, с. 27—31
24. ЖЕЛЕВ, Живко. Новотел „Пловдив“ — бр. 6, с. 14—18
25. ДОЧЕВ, Павел. Младежкият дом в Русе — бр. 6, с. 21—23
26. ПОПОВ, Стефан. Младежките клубове и домове — бр. 6, с. 24—28
27. ТИХЧЕВ, Румен. Културният дом-паметник в Панагюрище — бр. 8, с. 3—6
28. ЕВРЕВ, Петко. Младежкият дом в Ловеч — бр. 8, с. 14—17
29. ДИМИТРОВ, Людмил. „Дом на бита“ в Русе — бр. 8, с. 39—40
30. СТОЯНОВ, Борислав. Приемна сграда на Окръжния народен съвет — Кюстендил — бр. 9, с. 3—6
31. ХАРБОВА, Маргарита. Читалище „Виделина“ — бр. 10, с. 3—7

Индустриализирано строителство и технически новости

32. КИРЧЕВА, Живка. Приложение на строително-конструктивните системи в зални сгради — бр. 6, с. 30—33
33. БЕДЖЕВ, Иван. Опитът от изграждането на жилища с експлоатационна гъвкавост — бр. 10, с. 10—13

III. ГРАДОУСТРОЙСТВО

34. КОЛАРОВА, Елена. Площад „Освобождение“ с новия дом-паметник и музей в Батак — бр. 2, с. 26—30
35. ПОПОВ, Иван, ДРАГОВ, Драго. Стара Загора — селищна система и общ градоустройствен план — бр. 3, с. 4—8

36. АЛЕКСАНДРОВ, Александър. Централното градско ядро на Стара Загора — бр. 3, с. 9—11
37. ЛЕВИЕВА, Радка. Някои градоустройствени тенденции и принципи при проектиране на висшите учебни заведения — бр. 4, с. 21—23
38. ПАВЛОВ, Георги. По въпроса за изграждане на комплекс на висшите учебни заведения във Варна — бр. 4, с. 28—29
39. СИРОМАХОВ, Васил. [Генералният план на София (Мисли от преди 20 години)] — бр. 6, с. 19—20
40. ГЛУХАРОВ, Иван. Съвременни проблеми на малките градове — бр. 7, с. 9
41. ПАСКОВ, Емил. Провадия — специфични проблеми на малкия град — бр. 7, с. 10—12
42. ОГНЯНОВ, Данаил. Разград — градоустройствен план и проблеми — бр. 7, с. 13—19
43. ЕВРЕВ, Петко. Тетевен и неговата курортно-туристическа зона — бр. 7, с. 20—25
44. МАКЕДОНСКИ, Николай, КОПЧЕВ, Павел. Общ градоустройствен план на Силистра — бр. 7, с. 26—32

IV. ТЕРИТОРИАЛНО УСТРОЙСТВО, ЛАНДШАФТ

45. БУЛЕВ, Тодор. Естетически проблеми на териториалното устройство — бр. 6, с. 6—7
46. ФОМИНА, Лидия. Успехи и проблеми на съвременното българско паркоустройство — бр. 8, с. 7—9
47. ВЕРГУНОВ, Аркади. От ландшафтна архитектура — към ландшафтно градоустройство — бр. 8, с. 10—13

V. ТВОРЧЕСКИ ПОРТРЕТИ

48. ПАНЧЕВ, Младен. Творческият път на професор архитект Любен Стойчев — бр. 1, с. 40
49. СТОЯНОВА—ДОБРЕВА, Янка. Архитект Борис Йолов — бр. 4, с. 40
50. ИВАНОВА, Мила. Спомен — бр. 6, с. 37—38

VI. АРХИТЕКТУРНО НАСЛЕДСТВО И СЪВРЕМЕННОСТ

51. АНГЕЛОВА, Рашел. Жилищната архитектура в Българич около и след Освобождението — бр. 2, с. 14—18
52. ПАВЛОВ, Георги. Архитектурно-градоустройственото развитие на Варна след Освобождението (1878—1944 г.) — бр. 2, с. 19—22
53. ГОРАНОВ, Камен. Архитектурните паметници в ново обкръжение — бр. 2, с. 23—25
54. НИКОЛОВ, Димитър. Традициите на древността — бр. 3, с. 12—14
55. ВЕЗНЕВА-ГЕОРГИЕВА, Мариана. Архитектурата на Русе (1878—1918 г.) — бр. 6, с. 3—5
56. КОЕВА, Маргарита. Архитектурата на обществените сгради у нас след Освобождението — бр. 7, с. 5—8
57. НИКОЛОВА, Нели. Уникалната черква „Седемте престола“ и едноименният манастирски комплекс — бр. 8, с. 23—27
58. ЗАХАРИЕВА, Лиля. Значението на точния архитектурен анализ за датирането на старинните сгради — бр. 10, с. 33—34

VII. ТЕОРЕТИЧНИ ВЪПРОСИ

59. ТОДОРОВА, Маргарита. Отражението при архитектурата — бр. 1, с. 3—4
60. ТАШЕВ, Петър. Постигания и проблеми на архитектурното образование у нас — бр. 4, с. 7—8
61. ГРЕКОВ, Пантелей. Архитектите — активни творци на пространствената среда на социалистическото общество — бр. 7, с. 3—4
62. ПОПОВ, Стефан, БЕРБЕРОВ, Георги. Най-нови идеи, проблеми и постижения при изграждането на съвременните училища — бр. 8, с. 28—31
63. ГАРОВ, Анастас. Театър и сцена — бр. 8, с. 36—38

VIII. СИНТЕЗ НА АРХИТЕКТУРАТА С ДРУГИТЕ ИЗКУСТВА

64. ИВАНОВА, Венета. На братята освободители — признателна България — бр. 2, с. 4—9
65. ДРАГОВ, Драго. Паметникът „Бранителите на Стара Загора“ — бр. 2, с. 10—13
66. РОШКОВСКА, Анна. Стенописната украса на самоковските архитектурни паметници от епохата на Възраждането — бр. 2, с. 31—33
67. ДОРОСИЕВ, Александър. Видове изкуства и механизъмът на техния синтез — бр. 4, с. 38—39
68. ГРЕКОВ, Пантелей. Задача на архитекта е да създава трайни естетически ценности — бр. 9, с. 24

69. РЕПНИНСКИ, Георги. Има опасност архитектът да се презират в техническо лице — бр. 9, с. 25
70. КЛАСАНОВ, Методи. Необходимо беше по-голямо теоретично изясняване — бр. 9, с. 26—27
71. ДОРОСИЕВ, Александър. Не „естетизиране“, а синтез на изкуствата в градската среда — бр. 9, с. 28—29
72. ЦВЕТКОВ, Евлоги. Монументалните творби не могат да съществуват без архитектурата — бр. 9, с. 30
73. МЛАДЕНОВ, Тодор. Ще бъдат ли внедрени експонатите? — бр. 9, с. 31
74. КАЛАЙДЖИЕВ, Илия. Монументът „Златна Тракия“ при южния вход на Стара Загора — бр. 10, с. 8—9

IX. ТРИБУНА НА АРХИТЕКТА

75. БРЪНЕКОВ, Владимир. Пространствени прблеми в градоустройството — бр. 8, с. 18—19
76. ДРАГИЕВ, Иван. За разположението на висшите учебни заведения — бр. 8, с. 20—22
77. КАНТАРДЖИЕВ, Петър. За архитектурната композиция на центъра на София — бр. 10, с. 31—32

X. КОНКУРСИ

78. МАРКОВ, Атанас. Конкурс за типози жилища и жилищни секции в София — бр. 1, с. 15—34
79. ЦВЕТКОВ, Евлоги. Архитектурните конкурси — състояние и перспективи — бр. 4, с. 30—31
80. КОНСТАНТИНОВА, Анастасия. Конкурс за обемно-пространствено и комуникационно решение на площадите „Подуяне“ и „Пирдоп“ — бр. 7, с. 33—36

XI. АРХИТЕКТУРАТА В ЧУЖБИНА

81. ГРЕКОВ, Пантелей. Националният център за изкуство и култура „Жорж Помпиду“ в Париж — бр. 1, с. 39—40
82. БЕЛОУСОВ, Владимир. Новите градове в Съветския съюз — бр. 6, с. 8—13
83. РЕПНИНСКИ, Георги. Впечатления от един френски морски курорт — бр. 6, с. 34—36
84. ДЖИФАРОВА, Лиляна. Жилищният комплекс „Тейзмийд“ в Лондон — бр. 8, с. 33—35
85. ЗЛАМАЛ, Яромир. Малоетажното жилищно строителство — реализации и проекти — бр. 9, с. 11—12
86. КОУБА, Ян. Жилищният район „Била цеста“ в Теплице, Чехословакия — бр. 10, с. 14—19
87. Атриумни жилища в жилищния комплекс „Алойзина вишна“ в гр. Либерец, Чехословакия — бр. 10, с. 20—22
88. КАЗАЛИЦКИ, Вацлав. Модернизация на жилищните сгради — бр. 10, с. 23—24
89. ВАЙДНЕР, Клаус. Пешеходни зони в градските центрове на ГДР — бр. 10, с. 25—30
90. ХАРБОВА-ЙОРДАНОВА, Снежина. Групирани жилища — бр. 10, с. 34—35
91. БОЧАРОВ, Юрий, КРОГИУС, Владимир. Актуални въпроси на развитието на градовете в условията на сложен релеф — бр. 10, с. 35—37

XII. АРХИТЕКТУРНИ СКИЦИ И РИСУНКИ

92. Изложба на архитект Младен Панчев — бр. 6, с. 39
93. ЦВЕТКОВ, Евлоги. Архитектурни скици и рисунки на арх. Христо Мангов — бр. 7, с. 40
94. Изложба на архитект Георги Арбалиев — бр. 9, с. 40

XIII. САБ — СЪЮЗ НА АРХИТЕКТИТЕ В БЪЛГАРИЯ

95. Поредна творческа среща за обмяна на опит — бр. 2, с. 39
96. Пленум на Съюза на архитектите в България — бр. 6, с. 39
97. Седмична на българската архитектура — бр. 7, с. 37
98. Творчески срещи във Велико Търново — бр. 9, с. 38
99. КОЛАРОВ, Андон. Из дейността на постоянната комисия на СИВ по строителство — бр. 10, с. 33

Пленум на централното ръководство на Съюза на архитектите в България

100. СТОИЛОВ, Георги. За всеотнаен подем на нашата социалистическа архитектура — бр. 4, с. 3—4
101. Разисквания по доклада и проектопрограмата — бр. 4, с. 5—6

САБ — МЕЖДУНАРОДЕН СЪЮЗ НА АРХИТЕКТИТЕ

102. Координационна среща '77 — бр. 4, с. 29
103. Заседание на Бюрото на Международния съюз на архитектите — бр. 7, с. 38
104. ДАНДОЛОВА, Искра. Международен семинар по проблемите на постоянната квалификация на архитектите — бр. 8, с. 32
105. Седма конференция на архитектите от балканските страни — бр. 9, с. 39

XIII конгрес на Международния съюз на архитектите

106. ГРЕКОВ, Пантелей. Пред XIII конгрес на Международния съюз на архитектите — бр. 5, с. 3
107. СТОИЛОВ, Георги. Социалната роля на архитектурата — бр. 5, с. 4—5
108. СТАЙНОВ, Стефан. Архитектурата и развитието на селищата — бр. 5, с. 10—13
109. КРЪСТЕВ, Тодор. Съвременни проблеми на жилищната политика в България — бр. 5, с. 14—15
110. АНГЕЛОВ, Милко. Индустриализираното строителство — средство за разрешаване на жилищния проблем — бр. 5, с. 16—19
111. ГЛУХАРОВ, Иван. Пространства за социални контакти — бр. 5, с. 20—22
112. ЕВРЕВ, Петко. Пространствени и социални проблеми на отидна в България — бр. 5, с. 23—26
113. АНГЕЛОВА, Рашел. Опазване на националното архитектурно наследство — бр. 5, с. 32—35
114. КЛАСАНОВ, Методи. Общество — наука — архитектура — бр. 5, с. 36—37
115. АНАСТАСОВ, Христо. Обществената критика — бр. 5, с. 38—39

XV. ПРЕГЛЕД

Хроника

116. ВЕЛИНОВ, Петър. През Седмичата на съветската архитектура — бр. 2, с. 40
117. Среща с постиженията на архитектурата и градоустройството на ГДР — бр. 2, с. 40
118. Дни на българската архитектура в Москва — бр. 9, с. 38

Изложби

119. КУПЕНОВ, Любомир. Керамична пластика — бр. 5, с. 40

Чествувания, звания, отличия

120. Отличени дипломни проекти на Архитектурния факултет за 1977 г. — бр. 4, с. 9—12
121. Заслужено признание за укрепване на братското сътрудничество — бр. 7, с. 39
122. Наградите на София — бр. 7, с. 39
123. Високи отличия за българските архитекти — бр. 9, с. 33

Нови книги

124. КЛАСАНОВ, Методи. „Льо Корбюзие“, Елемер Наги — бр. 5, с. 40
125. СТОЙКОВ, Георги. „История на архитектурата“, проф. Мате Майор, бр. 6, с. 40
126. НИКИФОРОВ, Иван. „Супермаркети“, Карл — Хайнц Волф, Валтер. Бьоневитц — бр. 6, с. 40
127. РИЛСКИ, Михаил. „За архитектурата на Копривщица“, Янчо Стоичков — бр. 7, с. 40
128. КЛАСАНОВ, Методи. „Сгради за селскостопанската техника“ Лудвиг Базедов — бр. 8, с. 40
129. КЛАСАНОВ, Методи. „Складови сгради“, Ернст-Карл Пинтер-нагел, Уве Андерс — бр. 8, с. 40
130. ГАРАКАНИДЗЕ, М. К. „Индивидуални жилищни сгради“, Стефан Стефанов — бр. 9, с. 35
131. ВАСИЛЕВ, Георги. „Човек—среда—отдох“, И.Д. Родичкин — бр. 10, с. 40

Чуждестранни списания

132. КОНСТАНТИНОВА, Анастасия. Обзор — бр. 9, с. 36—37
133. КОНСТАНТИНОВА, Анастасия. Обзор — бр. 10, с. 38—39

АЗБУЧЕН УКАЗАТЕЛ

I. АВТОРИ НА СТАТИИ И ДРУГИ МАТЕРИАЛИ

АЛЕКСАНДРОВ, Александър — бр. 3, с. 9—12, с. 15—21
АНАСТАСОВ, Христо — бр. 5, с. 38—39
АНГЕЛОВ, Милко — бр. 5, с. 16—19
АНГЕЛОВ, Стефан — бр. 9, с. 16—20
АНГЕЛОВА, Рашел — бр. 2, с. 14—18; бр. 5, с. 32—35
БЕДЖЕВ, Иван — бр. 10, с. 10—13
БЕЛОУСОВ, Владимир — бр. 6, с. 9—13
БЕРБЕРОВ, Георги — бр. 1, с. 35—38; бр. 8, с. 28—32
БЕРОВ, Веселин — бр. 6, с. 30—33
БОЧАРОВ, Юрий — бр. 10, с. 35—37
БРЪНЕКОВ, Владимир — бр. 8, с. 18—19
БУЛЕВ, Тодор — бр. 6, с. 6—8
ВАЙДНЕР, Клаус — бр. 10, с. 25—30
ВАСИЛЕВ, Георги — бр. 10, с. 40
ВЕЛИНОВ, Петър — бр. 2, с. 40
ВЕРГУНОВ, Аркади — бр. 8, с. 10—13
ГАРАКАНИДЗЕ, М. К. — бр. 9, с. 35
ГАРОВ, Анастас — бр. 8, с. 36—38
ГЕОРГИЕВ, Кольо — бр. 3, с. 3
ГЕОРГИЕВА-ВЕЗНЕВА, Мариана — бр. 6, с. 3—5
ГЛУХАРОВ, Иван — бр. 5, с. 20—22; бр. 7, с. 9
ГОРАНОВ, Камен — бр. 2, с. 23—25
ГРЕКОВ, Пантелей — бр. 1, с. 39; бр. 2, с. 3; бр. 5, с. 3; бр. 6, с. 29—30; бр. 7, с. 3—4; бр. 9, с. 8—10, с. 24—25
ГЪРДЕВА, Богдана — бр. 3, с. 39—40
ДЖИФАРОВА, Лиляна — бр. 8, с. 33—35
ДИМИТРОВ, Людмил — бр. 8, с. 39—40
ДОБРЕВА-СТОЯНОВА, Янка — бр. 4, с. 40
ДОРОСИЕВ, Александър — бр. 4, с. 38—39; бр. 9, с. 28—29
ДОЧЕВ, Павел — бр. 6, с. 21—23

ДРАГИЕВ, Иван — бр. 8, с. 20—22
ДРАГОВ, Драго — бр. 2, с. 10—13; бр. 3, с. 4—8, с. 22—28
ЕВРЕВ, Петко — бр. 5, с. 23—26; бр. 7, с. 20—25; бр. 8, с. 14—17
ЖЕЛЕВ, Живко — бр. 1, с. 5—14; бр. 6, с. 14—18
ЗАХАРИЕВА, Лиляна — бр. 10, с. 33—34
ЗЛАМАЛ, Яромир — бр. 9, с. 11—12
ИВАНОВА, Венета — бр. 2, с. 4—9
ИВАНОВА, Мила — бр. 6, с. 37—38
КАЗАЛИЦКИ, Вацлав — бр. 10, с. 23—24
КАЛАЙДЖИЕВ, Илия — бр. 10, с. 8—9
КАНТАРДЖИЕВ, Петър — бр. 10, с. 31—32
КИРЧЕВА, Живка — бр. 3, с. 36—38; бр. 6, с. 30—33
КЛАСАНОВ, Методи — бр. 5, с. 36—37, с. 40; бр. 8, с. 40; бр. 9, с. 26—27
КОЕВА, Маргарита — бр. 7, с. 5—8
КОЛАРОВ, Андон — бр. 9, с. 33
КОЛАРОВА, Елена — бр. 2, с. 26—30
КОНСТАНТИНОВА, Анастасия — бр. 4, с. 32—37; бр. 9, с. 36—37; бр. 10, с. 38—39
КОПЧЕВ, Павел — бр. 7, с. 26—32
КОУБА, Ян — бр. 10, с. 14—19
КРОГИУС, Владимир — бр. 10, с. 35—37
КРЪСТЕВ, Тодор — бр. 5, с. 14—15
КУПЕНОВ, Любомир — бр. 5, с. 40
ЛЕВИЕВА, Радка — бр. 4, с. 21—23
МАКЕДОНСКИ, Николай — бр. 7, с. 26—32
МАРКОВ, Атанас — бр. 1, с. 15
МАТЕЕВ, Матей — бр. 2, с. 34—39; бр. 3, с. 32—35
МИРЯНОВ, Младен — бр. 5, с. 27—31
МИТОВ, Данко — бр. 9, с. 7
МЛАДЕНОВ, Тодор — бр. 9, с. 31—32
НЕНОВ, Веселин — бр. 9, с. 13—15

НИКИФОРОВ, Иван — бр. 6, с. 40
НИКОЛОВ, Димитър — бр. 3, с. 12—14
НИКОЛОВА, Нели — бр. 4, с. 13—20; бр. 8, с. 23—27
ОГНЯНОВ, Данаил — бр. 7, с. 13—19
ПАВЛОВ, Георги — бр. 2, с. 19—22; бр. 4, с. 28—29
ПАНЧЕВ, Младен — бр. 1, с. 40
ПАСКОВ, Емил — бр. 7, с. 10—12
ПИПЕРОВА, Надя — бр. 3, с. 15—21; с. 29—31
ПОПОВ, Иван — бр. 3, с. 4—8
ПОПОВ, Стефан — бр. 6, с. 24—28; бр. 8, с. 28—32
ПОПОВА, Мария — бр. 5, с. 6—9
РЕПНИНСКИ, Георги — бр. 6, с. 34—36; бр. 9, с. 25—26
РИЛСКИ, Михаил — бр. 7, с. 40
РОШКОВСКА, Анна — бр. 2, с. 31—33
СИРОМАХОВ, Васил — бр. 6, с. 19—20
СИРОМАХОВ, Юлиян — бр. 6, с. 19—20
СТАЙНОВ, Стефан — бр. 5, с. 10—13
СТОИЛОВ, Георги — бр. 4, с. 3—4; бр. 5, с. 4—5
СТОЙКОВ, Георги — бр. 6, с. 40
СТОЯНОВ, Борислав — бр. 9, с. 3—6
СТОЯНОВА, Румяна — бр. 9, с. 13—15
ТАШЕВ, Петър — бр. 4, с. 7—8
ТИХЧЕВ, Румен — бр. 8, с. 3—6
ТОДОРОВА, Емилия — бр. 4, с. 24—27
ТОДОРОВА, Маргарита — бр. 1, с. 3—4
ФАЙТОНДЖИЕВА, Ирина — бр. 9, с. 21—23
ФОМИНА, Лидия — бр. 8, с. 7—9
ХАРБОВА, Маргарита — бр. 10, с. 3—7
ХАРБОВА-ЙОРДАНОВА, Снежина — бр. 1, с. 40; бр. 9, с. 34—35
ЦВЕТКОВ, Евлоги — бр. 4, с. 30—31; бр. 7, с. 40; бр. 9, с. 30—31

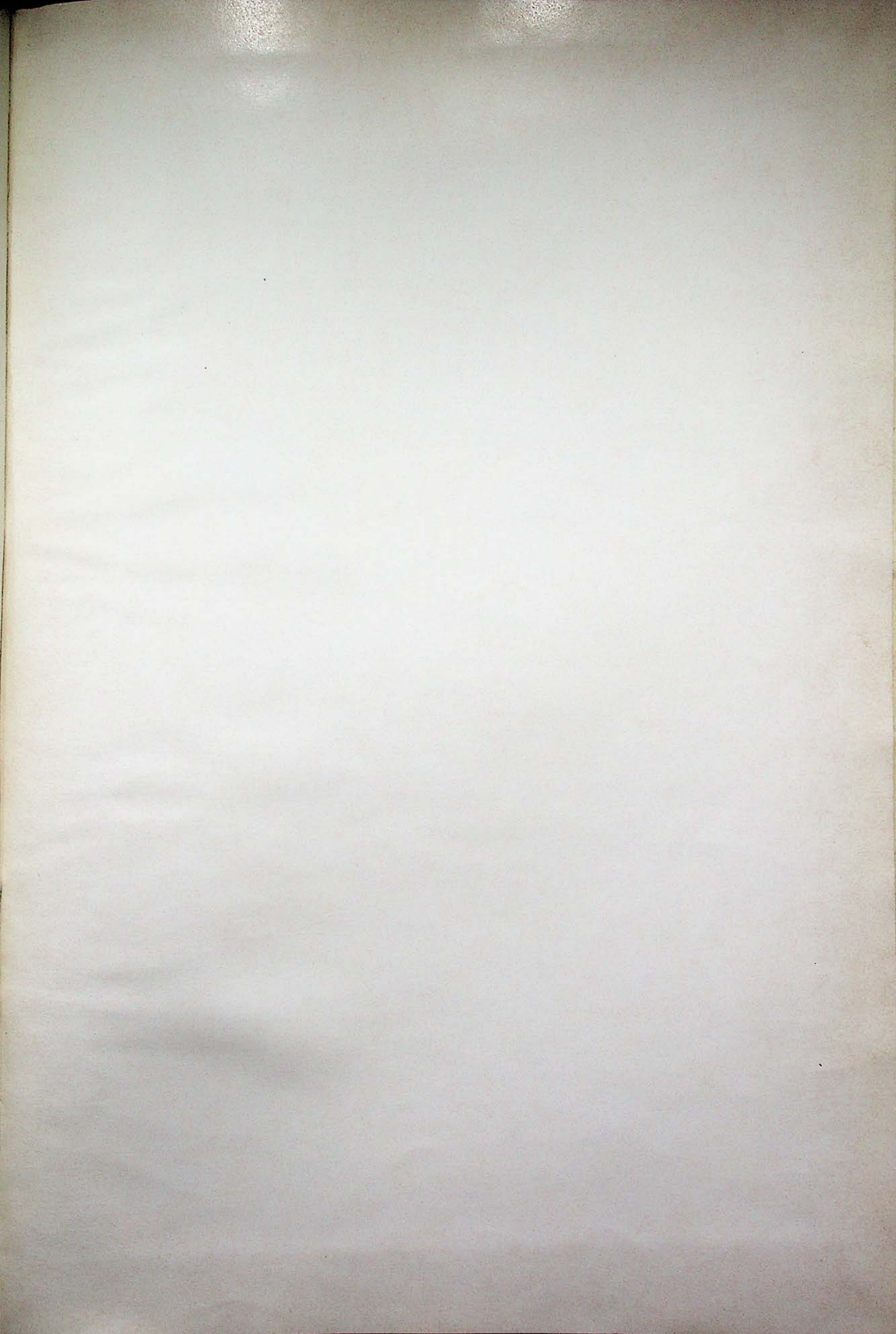
II. АВТОРИ НА ПРОЕКТИ И НА АРХИТЕКТУРНИ И ХУДОЖЕСТВЕНИ ТВОРБИ

АВРАМОВ, Димитър — бр. 1, с. 32
АЛЕКСАНДРОВ, Александър — бр. 3, с. 15
АЛЕКСАНДРОВА, Светлана — бр. 3, с. 15
АНГЕЛОВ, Милко — бр. 1, с. 22
АРБАЛИЕВ, Георги — бр. 9, с. 40
БЕЛЕВ, Таньо — бр. 1, с. 35
БЕЛЪОВСКА, Катя — бр. 4, с. 12
БОЙЧЕВА, Мария — бр. 4, с. 11
БОЧКОВ, Кирил — бр. 1, с. 17
БУЧУКОВСКА, Веселина — бр. 6, с. 21
ВАНДАЛОВ, Константин — бр. 8, с. 39
ВЪЛКОВ, Благовест — бр. 2, с. 10
ГАНЕВ, Георги — бр. 1, с. 5
ГАНЕВ, Спиридон — бр. 7, с. 33
ГЕНЧЕВ, Здравко — бр. 1, с. 33
ГЕОРГИЕВА, Недялка — бр. 9, с. 3
ГОСПОДИНОВ, Тодор — бр. 4, с. 18
ДААЛОВ, Тотю — бр. 3, с. 39
ДАВИДОВ, Димитър — бр. 1, с. 21
ДАВИДКОВ, Богомил — бр. 2, с. 10
ДАМЯНОВ, Крум — бр. 2, с. 10
ДИЛОВ, Тодор — бр. 1, с. 30
ДИНОВА, Блага — бр. 4, с. 13
ДОНЕВ, Цопю — бр. 8, с. 39
ДОРОСИЕВ, Александър — бр. 10, с. 8
ДРАГИЕВ, Иван — бр. 1, с. 23
ДРАГАНОВ, Никола — бр. 8, с. 39
ДРАГОШИНСКИ, Веселин — бр. 4, с. 9
ДЮЛГЕРОВА, Татяна — бр. 8, с. 14
ЖЕЛЯЗКОВ, Тодор — бр. 8, с. 39

ЙОМТОВ, Атанас — бр. 7, с. 36
КАДИНОВ, Чавдар — бр. 7, с. 36
КАРАГЪЗОВ, Недялко — бр. 1, с. 34
КИРОВА, Златка — бр. 2, с. 34
КОЗАРЕВ, Божидар — бр. 2, с. 10
КОЛАРОВА, Елена — бр. 2, с. 26
КОЛЕВ, Кольо — бр. 5, с. 6
КОЛИН, Николай — бр. 4, с. 13
КОНАКЛИЕВ, Александър — бр. 4, с. 13, с. 16
КОСТОВ, Косто — бр. 3, с. 39
КОУБА, Ян — бр. 10, с. 14
КРЪСТЕВА, Лиляна — бр. 8, с. 3
ЛЕСЕВА, Икра — бр. 1, с. 26
ЛИЧЕВ, Тодор — бр. 3, с. 36
МАВРОВ, Иван — бр. 1, с. 24
МАЛЕЕВ, Антон — бр. 2, с. 10; бр. 2, с. 26
МАРИНОВ, В — бр. 4, с. 12
МАРИНОВА, Р. — бр. 4, с. 12
МАСЛАРОВ, Никола — бр. 4, с. 10
МИЛЕНОВ, Кристиан — бр. 4, с. 16
МИЦЕВ, Ж. — бр. 4, с. 12
МЛАДЖОВ, Румен — бр. 4, с. 13, с. 18
МЛАДЖОВА, Елена — бр. 4, с. 13
МУШАНОВ, Никола — бр. 2, с. 34
НАЙДЕНОВ, Александър — бр. 7, с. 34
НЕШЕВ, Иван — бр. 10, с. 8
НИКОЛОВ, Николай — бр. 4, с. 16
НИКОЛЧЕВ, Красимир — бр. 7, с. 36
НИНОВА, Цветана — бр. 1, с. 28
ПАМПУЛОВ, Емилиан — бр. 4, с. 13

ПАНЧЕВ, Младен — бр. 6, с. 39
ПЕТРОВ, Константин — бр. 1, с. 19
ПИАНО, Ренцо — бр. 1, с. 39
ПИПЕРОВА, Надя — бр. 3, с. 15, с. 29
ПЛАШОКОВ, Пантелей — бр. 7, с. 36
ПОПОВ, Христо — бр. 5, с. 27
ПОПОВА, Мария — бр. 1, с. 24
РЕЖЕВ, Иван — бр. 3, с. 39
РИМАЛОВСКИ, Димитър — бр. 5, с. 6
РОДЖЪРС, Ричард — бр. 1, с. 39
РУПЧИНА, Ольга — бр. 5, с. 40
САВОВ, Апостол — бр. 1, с. 31
САВОВ, Добрин — бр. 4, с. 18
СЕМЕРДЖИЕВ, Любомир — бр. 4, с. 9
СЛОКОСКИ, Васил — бр. 9, с. 3
СТАМОВ, Владимир — бр. 5, с. 27
СТАНЧЕВА, Дина — бр. 10, с. 3
СТАТКОВА, Светла — бр. 2, с. 26
СТОИЧКОВ, Асен — бр. 7, с. 34
ТАШЕВ, Владимир — бр. 4, с. 9
ТЕХНИК, Сватоплук — бр. 10, с. 20
ТОДОРОВ, Андрей — бр. 4, с. 9
ТОНЧЕВА, Ваня — бр. 3, с. 32
ТСПРЕВ, Асен — бр. 7, с. 35
ТУПАРЕВА, Селма — бр. 5, с. 27
ХАДЖОВ, Преслав — бр. 5, с. 27
ЦОНКОВ, Добри — бр. 3, с. 29
ЧАВОВ, Петър — бр. 1, с. 25
ЧИЛЕВ, Венцеслав — бр. 4, с. 13
ШИШКОВ, Димитър — бр. 1, с. 29
ЯРЪМОВ, Костадин — бр. 7, с. 35

69.
70.
71.
72.
73.
74.
IX
75
76
77
X
7
7
8

20204

Цена 1 лев